

שליחות קדושה

שליחות קדושה

הפצת היהדות והחסידות בגרמניה בדור השביעי

קשר משפחת וואלף עם רבותינו נשיאינו בגרמניה

יוצא-לאור על-ידי

חב"ד ליובאוויטש נידר-זאקסן גרמניה

שנת חמשת אלפים שבע מאות שמונים וארבע לבריאה

שליחות קדושה

עריכה:

הרב זושא וואלף

•

עימוד ועיצוב:

y.w. graphicdesign

•

יוצא-לאור על-ידי

**Chabad Lubawitch
Niedersachsen e.V.
Judisches Zentrum**

•

Dietrich-Kittner-Platz 1

30173 Hannover

Tel. 0511 811 28 22

•

Info@ChabadHannover.de

www.ChabadHannover.de

haus-benjamin.com

•

Spendenkonto:

Hannoversche Volksbank

IBAN: DE77 2519 0001 0552 1742 00

BIC: VOHADE2HXXX

ב"ה

פתח דבר

בשבח ובהודי' לה' יתברך, הננו מוציאים לאור את הספר "שליחות קדושה - הפצת היהדות והחסידות בגרמניה בדור השביעי", על ידי כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו זי"ע.

ונוסף עליו - סקירת קשר משפחת וואלף עם רבותינו נשיאינו בגרמניה, החל מתחילת הקשר לפני מאה ושבע-עשרה שנה בשנת תרס"ז, ועד לימינו אלה, בשליחות צאצאי אבות המשפחה בהנוכר שבגרמניה.

קראנו שם ספר זה "שליחות קדושה" - על פי לשון קודשו של רבינו באגרות קודשו משנת תשל"ו ביחס לעבודת השליחות והפצת המעיינות בגרמניה (אגרת יא'תשא), "יש להם שם שליחות קדושה באשכנז".

נוסף על כך, שם זה מבטא גם את עניינה של השליחות בהנוכר, שהנה שליחות קדושה של קידוש שם שמים, קידוש שם ליובאוויטש ושמו של כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו זי"ע.

ספר זה נחלק לארבעה חלקים:

חלק ראשון: הפצת היהדות והחסידות בגרמניה - פעולות כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו בדור השביעי של חסידות חב"ד, למען הפצת היהדות והפצת החסידות בשפה הגרמנית, ולמען הפצת היהדות בגרמניה בכלל.

חלק שני: הפצת היהדות והחסידות בערי גרמניה - סקירה מקיפה של קשרי כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו עם רבנים ומנהיגים בקהילות גרמניה, ופעולותיו להפצת היהדות והחסידות בערי גרמניה השונות, בשנות נשיאותו.

חלק שלישי: קשר משפחת וואלף עם רבותינו נשיאינו בגרמניה - סקירה נרחבת ומפורטת על ראשית קשר המשפחה עם רבותינו נשיאינו אדמו"רי חב"ד, החל מחודש

כסלו ה'תרס"ז, בוירצבורג שבגרמניה, בהיכרות הר"ר אליקים (פיליפ) וואלף ז"ל עם כ"ק אדמו"ר הרשב"ב וכ"ק אדמו"ר הרי"צ נ"ע.

חלק רביעי: מגרמניה לליובאוויטש - סיפור ותיאור התקרבותם של הר"ר בנימין וואלף ובנו הרה"ח וכו' הרב אפרים וואלף ז"ל - תושבי נירנברג שבגרמניה וזקניהם של השליח להנובר הרב בנימין וואלף ז"ל - לכ"ק אדמו"ר הרי"צ ולחסידות חב"ד.

•

הסקירות בחלק ראשון ובחלק שני של ספר זה מתבססים על הספר "אדמו"רי חב"ד ויהדות גרמניה", אשר יצא לאור לפני יותר מששה-עשר שנים, בשלהי שנת תשס"ז, בהוצאת מכון "היכל מנחם" בירושלים ע"ה"ק, וביוזמת השליח ורבה של ברלין הרב יהודה טייכטל, ותודתנו נתונה להם על כך.

מאז שספר זה ראה אור, נוספו עוד חומרים רבים וחשובים השייכים לתוכן סקירות אלו, הן באשר לפעילות כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו למען הפצת היהדות בגרמניה ובשפה הגרמנית בכלל, והן באשר לקשריו עם מנהיגים ופעולותיו למען הפצת היהדות בערי גרמניה.

בספר שלפנינו נושאים אלו נסקרים אפוא באופן נרחב ומקיף הרבה יותר, והוא מציג לראשונה את ההיקף הנרחב של פעולות כ"ק אדמו"ר למען יהדות גרמניה בשנות נשיאותו, ועוד קודם לכן.

בסקירות אלו נסתייענו גם ב"תשורה" שיצאה לאור לשמחת הנישואין במשפחות לאזאר-טייכטל, יו"ד תמוז תשע"ז, ותודתנו נתונה להם על כך.

הסקירות בחלק שלישי ובחלק רביעי של ספר זה מתבססים על הספר "המנהל", לקורות חייו ופועלו של הרה"ח ר' אפרים וולף ז"ל, מנהל ישיבת "תומכי תמימים" המרכזית בארץ הקודש ומוסדותיה, אשר יצא לאור בקיץ תשפ"ב.

גם ביחס לסקירות אלו, מאז שהספר יצא לאור, התקבלו חומרים חדשים רבי ערך, ובספר שלפנינו שולבו הוספות אלו כל אחד במקומו המתאים.

•

ספר זה נערך על ידי הרה"ח הרב זושא שי' וואלף, אשר ערך את הספרים "אדמו"רי חב"ד ויהדות גרמניה" ו"המנהל", ותודתנו הרבה נתונה לו על כך.

תודה מיוחדת נתונה למנהל ספריית אגודת חסידי חב"ד, הרה"ח ר' שלום בער שי' לוין, ולספרן הרה"ח ר' יצחק שי' ווילהלם, על מסירת תמונות מארכיון ספריית אגו"ח, לפרסום בספר זה.

תודתנו נתונה גם למערכת המוסד JEM, בראשות הרה"ח ר' אלקנה שי' שמוטקין, על מסירת תמונות הרבי, מתוך "הארכיון החי", לפרסום בספר זה.

•

הספר "שליחות קדושה" יוצא לאור בהשגחה פרטית, בקשר עם שמחת הנישואין של הרה"ת ר' לוי יצחק שי' לפידות עב"ג הכלה מרת חנה תחי', בתו של הרה"ח רב הפעלים הרב בנימין וואלף ז"ל, השליח הנערץ והאהוב, הבלתי-נשכח, של כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו זי"ע בהנובר שבגרמניה במשך כחמש-עשרה שנה, מאז חודש אייר ה'תשס"ה ועד לפטירתו בראש חודש אייר ה'תש"פ, ומנוחתו כבוד בבית-החיים אשר בהנובר.

תפילתנו וביטחוננו, אשר הוצאת ספר זה לאור עולם, תסייע ותזרז עוד יותר במילוי השליחות להשלים את רצון כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו בהפצת היהדות ובהפצת המעיינות חוצה בעיר הנובר ובמדינת נידער-זאקסן, בתוך כלל פעולות אחינו השלוחים במדינת גרמניה כולה, מתוך הרחבה ונחת, מתוך בריאות הנכונה ומתוך שמחה וטוב לבב, עדי יתוקן עולם במלכות שד-י, ובמהרה בימינו נזכה לגאולה האמיתית והשלימה, תיכף ומיד ממש.

חב"ד ליובאוויטש נידר-זאקסן (הנובר)

יום השלישי שהוכפל בו כי טוב, ט' במר-חשון, ה'תשפ"ד
הנובר, גרמניה

תוכן העניינים

חלק ראשון:

הפצת היהדות והחסידות בגרמניה • 13

חלק שני:

הפצת היהדות והחסידות בערי גרמניה • 51

חלק שלישי:

קשר משפחת וואלף עם רבותינו נשיאינו בגרמניה • 97

חלק רביעי:

מגרמניה לליובאוויטש • 143

חלק ראשון: הפצת היהדות והחסידות בגרמניה • 13

ביצור חומת היהדות בגרמניה • 15

ביקורים לצורכי רפואה ולחיזוק היהדות • מעורבות קרובה בכל תחומי החיים היהודיים • תורת החסידות ליהדות אשכנז • קירוב יהדות אוסטריה לאור החסידות • בירור הניצוצות במקור הקליפות • עזיבה בעקבות עליית הנאצים לשלטון

בירורי מדינת אשכנז בדורנו • 22

ייחודים לכל המדינות חוץ מאשכנז • האדם הנכון, בזמן הנכון, במקום הנכון • וישב יעקב בארץ מגורי אביו

חסידות בשפה הגרמנית • 25

פעילות ראשונה בשנת תרצ"ז • "ניסיון ראשון" • מצרפת ומאוסטריה - לריגה • הוצאה משוכללת ככל האפשר • "שתהיה התחלה יפה ומהודרה" • "עושה רושם טוב" • הפצת החוברת ב"כנסייה הגדולה" • השפעת החוברת על קוראיה

פעילות "השליח הנודד" הרב גליק • 32

התקרבות לחב"ד בהשגחה פרטית • להדליק נשמות יהודיות • נציג גרמניה ב"או"ם החסידי" • דאגה שמיימית לבית חיים נידח בגרמניה • משל "המלך בשדה" לסטודנטים

פעולות "דוקטור שטרן" בגרמניה • 41

סיפוק נפשי בעסקנות הכלל • לבקר בקהילות ובבתי ספר בגרמניה • התקשרות יוצאת דופן לרבי • תרגום שיחות הרבי לגרמנית • ביקור בקהילות במערב גרמניה • הענקת תואר "דוקטור" מהרבי • הרבי נהנה מהתרגומים לגרמנית • שגרמניה תיעשה למקום תורה • ממדבר רוחני למקור מים חיים

חלק שני: הפצת היהדות והחסידות בערי גרמניה • 51

ברלין • 53

הצעת שלוחים לברלין • פעילות הר"ר שרגא פייזל קוגאן ז"ל • "לעשות מברלין ליובאוויטש"!!! • פעילות רבה ברוח ליובאוויטש • סיוע לפעילות "מרכז שליחות" בברלין • אגרת עידוד לקהילת ברלין • שליחות משפחת ברכהן בברלין • קשר עם רבה של ברלין • נבואה על נפילת חומת ברלין • ליובאוויטש בברלין

דיסלדורף • 70

הצעה לרבנות שלא אושרה • השירה העשירית

המבורג • 72

חיזוק החינוך היהודי בהמבורג • מטבעות מהרבי למדליקות נרות שבת • אשרי חלקם וגדול זכותם • "יש להם שם שליחות קדושה" • לסייע לעבודת הקודש בהמבורג • ד"ש מהרבי למשפחת קמינקר בערב חב"ד • להשתדל ביותר למשרה רשמית

הנובר • 79

עידוד לוועד הקהילה היהודית

מינכן • 80

התכתבות עם רבה של מינכן • חיזוק החינוך יהודי במינכן • הצלחה בתפקידו כמרא דאתרא • אמירת תהילים בשבת מברכים • לימודי קודש ולימודי חול • התכתבות עם קהילת מינכן • הסכמת הרבי ליציאה לשליחות • "להצלחה בעבודת הקודש"

פרנקפורט • 90

לימוד חסידות ל"חניך פרנקפורט" • מעורבות והנחיות לשליח הרב גורביץ • גיוס כספים בתיאום עם השליח • עידוד מהקודש פנימה • "שייך לוועד המרכזי דהשלוחים" • התעניינות ומעורבות עד כ"ז אדר ראשון תשנ"ב

קלן • 93

"ימשיך לדור בעירו עתה" • קבלת משרת רבנות בקלן

קשר עם יהודי גרמניה • 94

משלוח מצה שמורה והתכתבות לקראת החגים

חלק שלישי: קשר משפחת וואלף עם רבותינו נשיאינו בגרמניה • 97

התיישבות משפחת וואלף בגרמניה • נסיעת הרבי הרש"ב לוירצבורג שבגרמניה • ההיכרות הראשונה - ט' כסלו תרס"ז • ייסוד חברה למען "תומכי תמימים" • "ידידינו וואלף שי" • ברכה לבעלי הבית • מ"יקה" לחסיד נלהב • לימין רבותינו נשיאינו • סיוע בהכנות ל"וועידת הרבנים" בפרטבורג • "יפוז ויכרכר בכל עוז" • "החייתי בהתראות אתו" • פעילות בפרנקפורט לענייניו של הרבי • המכתב הראשון לרבותינו נשיאינו • תיאור המאסר והגאולה • ידידות עם הרב משופרון • סיוע לספריית הרבי הריי"צ • עם הרבי הריי"צ במקום המנוחה בבאדען • מגרמניה להולנד • בתו של הר"ר אליקים מסייעת בדירת הריי"צ • הנסיעה לוירצבורג - בירור והעלאת התחתון

חלק רביעי: מגרמניה לליובאוויטש • 143

יהדות נירנברג • תורה וגדולה על שולחנו • שנים קשות • חסד וצדקה ביד רחבה • חינוך לתורה וליראת שמים • מורנו רב בנימין • גולה למקום תורה • דבקות בתורת חב"ד במעוז הליטאי • מנירנברג להולנד • פטירת האם מרת בריינדל ע"ה • היכרות ראשונה עם הרבי הריי"צ • מי ניקה את אולם הישיבה? • להתפלל בקול - ושאחרים לא ישמעו • מאוטבוצק לריגה • היכרות ראשונה עם הרב חדקוב • הרבי מבקש שייכנס ליחידות • במחיצת ר' איטשע דער מתמיד • אגרות ראשונות מהרבי הריי"צ • אישור לחיים • השפעת הרב משה יוסף צעכאוואל • הצלה מהמלחמה • פטירת האב הר"ר בנימין וואלף • שליחות מחיל אל חיל

חלק ראשון

הפצת היהדות והחסידות בגרמניה

ביצור חומת היהדות בגרמניה ביקורים לצורכי רפואה ולחיזוק היהדות

שלושה דורות של אדמו"רי חב"ד פעלו רבות בענייניה של יהדות אשכנז, הלא היא גרמניה - כ"ק אדמו"ר רבי שלום דובער, אדמו"ר הרש"ב; בנו וממלא מקומו כ"ק אדמו"ר רבי יוסף יצחק, אדמו"ר הריי"צ; וחתנו וממלא מקומו, כ"ק אדמו"ר רבי מנחם מענדל, הלוא הוא כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו נבג"מ זי"ע.

במשך כיוכל שנים - בין השנים ה'תר"נ וה'ש"ת, פקדו רבותינו נשיאינו את מדינת גרמניה פעמים רבות. כ"ק אדמו"ר הרש"ב וכ"ק אדמו"ר הריי"צ באו לגרמניה לביקורים שנמשכו לעתים ימים אחדים ולעתים אף שבועות וחדשים. כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו אף התגורר במדינה זו, בעיר ברלין, בשנים תרפ"ח - תרצ"ג.

בדרך כלל, הסיבות ה'רשמיות' לרובם ככולם של ביקורי הרבי הרש"ב והרבי הריי"צ בגרמניה היו לצורך מנוחה או רפואה. ואולם, דעת לנכון נקל, כי לנסיעות אלו היו גם מלכתחילה כוונות מוצהרות לפעול לחיזוק התורה והיהדות גם בקרב יהדות אשכנז. הדבר דומה לדברי אדמו"ר הריי"צ באחת משיחותיו אודות נסיעתו של זקנו כ"ק אדמו"ר רבי שמואל מליובאוויטש, אדמו"ר המהר"ש, לגרמניה בשנת תרי"ח¹: "בשנת תרי"ח נסע הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש לחוץ לארץ. הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש היה אז באיטליה ובגרמניה. הטעם הגלוי לנסיעה זו היה עניני בריאות, ואילו הטעם האמיתי היה שנסע בגלל עניני הכלל".

מעורבות קרובה בכל תחומי החיים היהודיים

אכן, רבותינו הקדושים, נשיאי ורועי ישראל שמצודתם הייתה פרוסה בכל מקום שידם מגעת - ראו לעצמם משימה נעלית לחזק ולבצר את חומות היהדות במדינה זו, אשר רוח ה"השכלה" שנשבה בעוז באותם ימים הפילה חללים רבים במרחבי אירופה בכלל ובפרט בגרמניה, ערש ה"השכלה".

1. ספר השיחות תש"ה (בלה"ק) עמוד מה.

מהחומר הרב המצוי בנושא זה בשיחותיהם של רבותינו נשיאינו, אגרות הקודש הרבות ורשימותיהם של רבותינו, כמו גם מכתביהם של רבני גרמניה מאותם ימים ומעדויות וזיכרונות של חסידים - אשר נאספו יחד לראשונה בספר "אדמו"רי חב"ד ויהדות גרמניה" (יצא לאור על-ידי מכון "היכל מנחם" - ירושלים תשס"ז, ביוזמת בית חב"ד ברלין), עולה תמונה של מעורבות הדוקה וקרובה של רבותינו נשיאינו בכל תחומי החיים היהודיים בגרמניה במשך שנים רבות.

בביקוריהם הרבים במדינה זו, עמדו רבותינו נשיאינו לימין המנהיגים החרדים של יהדות גרמניה, לסייעם, לחזקם ולעודדם לשמירת וביצור חומות היהדות.

רבותינו נשיאינו אף עמדו בקשרי ידידות קרובים עם הבולטים שברבני ומנהיגי היהדות החרדית שבגרמניה בתקופה זו - בהם הרב שלמה זלמן ברוייאר והרב יעקב רוזנהיים מפרנקפורט, הרב פנחס הכהן מאנשבאך, הרב יעקב יחיאל ווינברג, הרב עזריאל הילדסהיימר, הרב מאיר הילדסהיימר והרב עזריאל מונק מברלין, הרב יצחק אייזיק הלוי מהמבורג, הרב מיכאל הכהן מפולדא, ועוד רבנים ועסקני ציבור בגרמניה.

בעקבות פגישות רבות והתכתבות מתמדת עם רבני גרמניה, היו רבותינו נשיאינו מעורים כל העת ומצויים היטב בנעשה במדינה.

בין ביקורים אלו של רבותינו נשיאינו בגרמניה, מתייחד ביקורם של הרבי הרש"ב והרבי הרי"צ בוורצבורג בשנת תרס"ז, כאשר הרבי הרש"ב עשה את מרביתה של אותה שנה בוורצבורג.

בשהותם בוורצבורג התקשר עמם תושב המקום הר"ר אליקים (פיליפ) וואלף ודבק בהם, וממנו התחיל קשר משפחת וואלף עם אדמו"רי חב"ד, אשר בני משפחתו לאויוש"ט משמשים כיום כשלוחי הרבי בהנובר שבגרמניה, כפי שיסופר להלן בפרק השלישי והרביעי של ספר זה.

יצוין עוד, כי גם מרבנותינו נשיאי חב"ד בדורות הקודמים ביקרו בגרמניה ועמדו בקשר עם יהודי מדינה זו, כפי שהובא לעיל מנסיעותיו של אדמו"ר המהר"ש, אך ככל הנראה באותם ימים לא התנהלה פעילות מטעמם בהיקף רחב כל כך ואין בידינו מידע רב על כך.

תורת החסידות ליהדות אשכנז

בנוסף לפעילותם הכללית של רבותינו נשיאינו לחיזוק היהדות בכלל בערי וקהילות גרמניה, מעיון בשיחותיהם ואגרותיהם עולה כי עז היה חפצם של רבותינו נשיאינו, להביא את תורת החסידות ואת דרכי החסידות ליהדות אשכנז.

רבותינו נשיאינו ראו במדינת גרמניה קרקע פורייה להביא אליה את אור החסידות. אדמו"ר הרש"ב התבטא באחד ממכתביו אודות יהודי גרמניה, אשר² "לפי דעתי הצלחת

2. אגרת תשמח. אגרות קודש שלו כרך ג עמוד רפג.

אשכנז היא מפני שכולם מלומדים ויודעים לנהל עסקיהם ולהתעסק בכל דבר שבמדינה". ובהיות יהודי המדינה אוהבי מדע ושכל, אנשי הבנה והשגה ויודעי דבר, ביקשו רבותינו נשיאינו להטעימם מאור תורת החסידות החבדי"ת.

הרביים פעלו רבות על מנת להביא את אור החסידות אל יהדות גרמניה, למרות אופי החיים והמנטליות המיוחדת, השונים מאוד מאלו של יהדות רוסיה או פולין. הם עשו זאת באמצעות מפגשים ושיחות עם רבני גרמניה, במכתבים ארוכים המבארים את נחיצות לימוד החסידות, באמירת דברי חסידות בשפה הגרמנית, בתרגום מאמרי חסידות לגרמנית, בהשתדלות להקים ישיבה ברוחה של "תומכי תמימים" בגרמניה, ובפעולות נוספות.

רבותינו נשיאינו ידעו היטב כי התרופה הטובה ביותר לנגע ההשכלה שפגע במיוחד ביהדות גרמניה היא סם החיים של אור תורת החסידות, שבכוחה לעורר, להלהיב ולהאיר במיוחד בקרב מבקשי דעת ובינה, ואורה הגדול מסוגל להשיב לחיק היהדות גם מי שהתרחקו מאוד.

זאת ועוד: גם רבים ממאמרי החסידות העמוקים של אדמו"ר הרש"ב, כמו גם אחדים מסדרות המאמרים הנודעים בשם "המשכים", נכתבו בהיותו על אדמת גרמניה.

קירוב יהדות אוסטריה לאור החסידות

כך גם באשר לביקוריהם של רבותינו נשיאינו באוסטריה, שגם בה השפה המדוברת היא גרמנית.

במשך כיוכל שנים - בין השנים ה'תרמ"ה - ה'תרח"צ - פקדו רבותינו נשיאינו את מדינת אוסטריה פעמים רבות. כ"ק אדמו"ר הרש"ב וכ"ק אדמו"ר הרי"צ באו למדינה לביקורים שנמשכו לעתים ימים אחדים ולעתים אף שבועות וחדשים. כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו ביקר במדינה זו מספר פעמים בשנות ה'תר"צ, כמסייע על יד חותנו כ"ק אדמו"ר הרי"צ.

בהתוודעויותיהם עם תושבי וינה, עוררו רבותינו נשיאינו את יהודי המקום להתקרבות אל תורת החסידות, בפגישותיהם עם תלמידי ישיבות תבעו מהם לקבוע שיעורים בתורת החסידות, ואף כתבו להם אגרות קודש מיוחדות בנושא זה.

בהיותם באוסטריה פעלו רבותינו נשיאינו גם להוציא לאור כתבי חסידות בשפה הגרמנית, כדי שאור תורת החסידות יבוא גם לדוברי שפה זו.

גם אחדים ממאמרי החסידות העמוקים של אדמו"ר הרש"ב, וכן של בנו כ"ק אדמו"ר הרי"צ נכתבו בהיותם על אדמת אוסטריה. ולא זו בלבד, אלא - כפי שסיפר כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו - גם ה'יסודות' להמשך המאמרים העמוק והגרחב "בשעה שהקדימו - תער"ב", הונחו בתקופת שהותו של כ"ק אדמו"ר הרש"ב בווינה.

הרבי הרי"צ וחתנו כ"ק אדמו"ר נשיא
דורנו בתצלום משותף במעון המרפא
בפורקסדורף, כ"ה אדר ראשון תרצ"ה

בירור הניצוצות במקור הקליפות

כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו עצמו התגורר בברלין בירת גרמניה, מחורף תרפ"ח עד חודש תשרי תרפ"ט, ומלאחר חתונתו בחורף תרפ"ט, התגורר בברלין עם זוגתו הרבנית הצדקנית מרת חי' מושקא ע"ה ז"ל, עד חורף שנת תרצ"ג.

בסדרת הספרים 'ימי מלך' וכן בספר "אדמו"רי חב"ד ויהדות גרמניה" מסופר באריכות אודות קורות חיי כ"ק אדמו"ר והרבנית בשהותם בברלין.

באותה עת, חורף תרפ"ח, כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו היה ה'מיועד להיות חתנו' של כ"ק אדמו"ר הריי"צ, אך בבית הרבי הריי"צ בריגה לא היו עדיין התנאים המתאימים לקיום הנישואין. הוחלט, איפוא, שהמיועד להיות חתן הרבי ישהה בעיר אחרת. לאחר דיון הוחלט שיעבור לגור בברלין, בירת גרמניה, ולמעשה - בירת התרבות הגויית באותם ימים.

בשיקולים בדבר מקום ישיבת החתן הובאו בחשבון התפקידים המוטלים עליו בהתמודדות הקדושה עם החכמה דלעומת-זה. הדברים כבר באו לידי ביטוי עוד בהיותו בילדותו ביקטרינוסלב, עת הוצרך בהוראת אביו כ"ק הגאון המקובל רבי יצחק שניאורסאהן זצ"ל ללמוד שפות זרות וידיעות כלליות, ואחר כך בלנינגרד בסייעו למיועד להיות חותנו במאבקו הגדול. במשך הזמן אף השתלם בכוחות עצמו בשפות זרות נוספות, והגיע לידיעה טובה של מרבית השפות האירופיות הנפוצות.

בעידוד אדמו"ר הריי"צ סוכם גם על כך שבהיותו בברלין יירשם ללימודים אקדמיים סדירים, במיוחד במדעי הטבע. ההשגחה העליונה הועידה למנהיגו המעותד של דור נבוכי עקבתא דמשיחא, שמבוכתם ותהיותיהם מבוססות, כביכול על המדע המודרני - את תפקיד מורה נבוכי הדור, ולכן כיוונה אותו להצטיידות בידיעות הדרושות. לדידו, היו הסיבות פשוטות וצנועות יותר: קרדום לחפור בו יחד עם סיוע מסויים למאבקי חותנו ואביו עם כוחות הכפירה.

כך או כך - כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו נסע לברלין, שם קבע לו את הגבלותיו - להקדיש ללימודי החול זמן מועט שבמועט, כשאת מרבית שעות היממה הוא מקדיש, כדרכו בקודש, לתורה ועבודת ה'.

בעזרת קשריו של אדמו"ר הריי"צ עם רבני וראשי הקהילה האורתודוקסית בברלין, נשכר למיועד להיות חתנו חדר בבית אחד מבני הקהילה, שהיה עליו לספק לו גם את מזונו. רק בעל האכסניה וקומץ מידידי אדמו"ר הריי"צ ידעו על זהותו של כ"ק אדמו"ר. אף שכר הלימוד וכלכלתו של החתן הייתה על חשבוננו של החותן.

קשריו עם אדמו"ר הריי"צ קויימו כל העת על ידי חליפת מכתבים, וכן על ידי ביקורים הדדיים. מצד אחד הגיע אדמו"ר הריי"צ לביקורים בברלין, ומצד שני נסע כ"ק אדמו"ר, במיוחד לחודשי החגים, לחצר חותנו.

בחוברת "דרך המלך" מצויין אשר באחד ממכתבי הרבי לאדמו"ר הריי"צ מתאשרת העובדה שהרבי הגיע לברלין בד' טבת.

המכתב הראשון בו הרבי כותב מברלין, הוא מתאריך ד' טבת תרפ"ח, בה מדווח למיועד להיות חמיו מהנעשה בכינוס המועצה המרכזית של "אגודת ישראל" העולמית שהתכנסה בברלין באותם ימים. כמו כן, ברשימות הרבי מובאת רשימה שנכתבה בתאריך "טבת. פ"ח. ברלין".

לאחר חג הפסח תרפ"ט, חודשים אחדים לאחר נישואיהם שנערכו בי"ד כסלו, חזר הרבי יחד עם הרבנית הצדקנית ע"ה לברלין, שם המשיך בהתבודדותו והתעלותו הרוחנית, וגר שם עד שנת תרצ"ג.

הייתה זו הקרבה גדולה מצידה של הרבנית ע"ה. היא עזבה את המרכז החסידי, בה חיה כבת מלכים והלכה אחר אישה, כ"ק אדמו"ר, שהעדיף לחיות באלמוניות בדירה צרה. מפעם לפעם נסעו כ"ק אדמו"ר והרבנית לחצר אדמו"ר הריי"צ ברייגה, ובמקביל ביקר חותנו בביתם מספר פעמים.

עזיבה בעקבות עליית הנאצים לשלטון

בחודש טבת תרצ"ג ענני דם החלו מכסים את שמי גרמניה. אדולף היטלר ימ"ש, יו"ר המפלגה הנאצית התמנה לקנצלר (ראש הממשלה) של גרמניה. בשנים שקדמו למינוי, נקלעה גרמניה למשברים פוליטיים קשים, עד שבחודש טבת תרצ"ג החליט נשיא גרמניה פאול פון הינדנבורג שכדי לייצב את המערכת הפוליטית, עליו למנות את היטלר, מנהיג המפלגה הגדולה ביותר ברייכסטאג, לתפקיד קנצלר גרמניה.

הנאצים החלו לבסס את שלטונם בצורה נחרצת. אירוע הצתת בניין הרייכסטאג בברלין בא' אדר תרצ"ג, היווה צעד משמעותי בהפיכת השלטון הנאצי לדיקטטורי. הנאצים מיהרו לנצל את ההצתה והאשימו את חברי המפלגה הקומוניסטית בגרמניה, כי הם אשר הציתו את בניין הרייכסטאג. כך מצאו הנאצים תירוץ להשעיית החופש הפוליטי בגרמניה.

בסדרה של מהלכים פוליטיים, חוקים וצווים, שהתקבלו באווירה של הפחדה ואלימות, הביאו הנאצים לביטולן של כל המפלגות האחרות, ושמו קץ לחופש הדיבור וההתאגדות בגרמניה. בשבועות הבאים הקים השלטון הנאצי את מחנה הריכוז הראשון, דכאו.

כבר בשבועות הראשונים לאחר מינויו של היטלר ימ"ש לקנצלר, ניכרה החמרה באווירה האנטי-יהודית ברחוב הגרמני. בנסיבות החדשות היו היהודים חשופים לאלימות רבה, ונתונים באי-ודאות מעיקה. האווירה הקשה הביאה רבבות יהודים להגר מגרמניה בשנה שלאחר עליית היטלר לשלטון.

הרבי והרבנית חשו היטב בשינוי האווירה במדינה. מספר פעמים הרבי התייחס בשיחותיו ובאגרותיו לתקופה זו. כך התבטא הרבי פעם³, כפי שראו כל אלו שהיו שם, ואני הק' בתוכם, באיזו התלהבות - לא רק סבר פנים יפות... - קיבלו את פניו בני אותו עם, תוך כדי הבעת תקווה שהוא יהיה זה שימלא את משאת-נפשם להראות ש"גרמניה מעל לכל"!

הרבנית חיה מושקא סיפרה, כי פעם אחת בעת שהלכה עם הרבי ברחוב, ראו קבוצת נאצים לובשי מדים הולכים ומתקרבים לעברם. למראה פניהם נבהלה כל כך, עד שביקשה מהרבי להיכנס ולהסתתר בחנות קרובה לשעה קלה. אולם למעשה, הוסיפה, החליט הרבי להתעלם כליל מקיומם והמשיך לצעוד בדרכו כאילו לא היו.

הרבי והרבנית - כמו יהודים רבים - החליטו לעזוב את המדינה האנטישמית. בשלהי החורף של אותה שנה עזבו הרבי והרבנית את ברלין והתיישבו בפאריז בירת צרפת. בשלהי החורף ביקר אדמו"ר הריי"צ בפאריז וביקורו נוצל לסייע בהעתקתם של בני הזוג מברלין, וקליטתם במקום החדש.

בצרפת דרו כשמונה שנים, עד שנת תש"א, אז הגיעו כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו והרבנית ע"ה, בכ"ח סיון, לארצות הברית.

בירורי מדינת אשכנז בדורנו

ייחודים לכל המדינות חוץ מאשכנז

בשיחותיהם של נשיאי החסידות הכללית ושל רבותינו נשיאינו אדמו"רי חב"ד, מצויים ביטויים השוללים "בירור הניצוצות" במדינת גרמניה.

אולם כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו, כמי שמכין את העולם ומצעידו לקראת הגאולה האמיתית והשלימה בקרוב ממש, ראה גם במדינה זו מקום שיש להכניסו תחת כנפי השכינה.

למרות הרקע וההיסטוריה האפילה של מדינה זו, ואולי דווקא בשל כך, ראה הרבי עניין לפעול גם במדינה זו.

כך, ברשימתו מ"ט כסלו תרצ"ג כותב כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו מה ששמע מחותנו כ"ק אדמו"ר הריי"צ⁴:

"הרב המגיד מסר לתלמידיו "ייחודים" על כל המדינות, לבד מדינת אשכנז. כל תלמיד האט געהאט זיין פעקעל [=לכל תלמיד הייתה ה"חבילה" שלו, תפקידו ושליחותו], ולא מסר את כל המדינות לכל אחד ואחד מהתלמידים".

3. התועדות י"ב תמוז תשד"מ. התועדות תשד"מ חלק ד עמוד 2168.

4. "רשימות היומן" עמוד שו, לפנינו עם פענוח המו"ל.

האדם הנכון, בזמן הנכון, במקום הנכון

עשרים ואחת שנה לאחר כתיבת הדברים, בהתוועדות י"ט כסלו תשי"ד, ביאר הרבי את הדברים⁵:

הרבי הרי"צ סיפר שהמגיד ממעזריטש מסר לתלמידיו "יחודים" עבור כל המדינות, מלבד על מדינת אשכנז.

במשך כל השנים לא הבינו את פשר הדברים: מה רוצים ממדינת אשכנז?!... אמנם, ריבוי שנים לאחר מכן - למעלה ממאה וחמישים שנה לאחר זמנו של המגיד - תופסים עד כמה גדולה ראייתו של צדיק, שרואה בעיני בשר למרחק של כמה וכמה שנים ודורות לאחר זה!...

ובכל אופן, בנוגע לכל שאר המדינות נמסרו "יחודים" כו', שעל ידם נקל יותר לבני ישראל לעסוק בעבודת הבריורים בכל אותם מקומות גם בימינו אלה. ולהעיר, שכתוצאה מזה, לא מופרך שבימינו אלה יהיה עניין של בירורים גם במדינת אשכנז.

ועל דרך שמצינו בנוגע לארץ מצרים, שאף על פי שהיציאה ממצרים הייתה באופן ד"וינצלו את מצרים", "כמצודה שאין בה דגן... וכמצולה שאין בה דגים", היינו, שהוציאו משם כל ניצוצות הקדושה, ו"לא נשאר בהם עד אחד", מכל מקום, מצד הגלויות שהיו לאחר זה, אף שהיו במקומות אחרים, גלות בכל, פרס מדי יון ואדום, חזרו ונפלו ניצוצות קדושה גם במצרים.

שלכן, אף ש"הזהירה תורה שלא לשוב למצרים, שנאמר לא תוסיפו לראותם עוד עד עולם", מכל מקום, "מותר לחזור לארץ מצרים לסחורה ולפרקמטיא" - להרוויח שם עבור ההוצאה, ולהשתמש בזה עבור עניינים של תורה ומצוות.

ובנוגע לענייננו: כאשר יהודי נמצא במקום מסויים - הרי זה סימן שיש בידו "יחוד", שעל ידו יכול להתדיר במקום זה "נר מצוה ותורה אור".

הרבי הרי"צ אומר, שכל אחד ואחד, בכל מקום שבו נמצא, צריך לידע שהגיע למקום זה לא מצד בחירתו, אלא מצד הרצון העליון, ובמילא, הרי זה דבר ברור שהגיע למקום הנכון.

מה פירוש "מקום הנכון"? מקום המתאים אליו, שבמקום זה יכול הוא לפעול, ובמקום זה צריכה להיות הפעולה שלו דווקא, פעולה שלא תעשה על ידי אחרים.

ולכן צריך לעבוד עבודתו במקומו הוא, ולא לרוץ למקום אחר בחשבו אולי שם הוא המקום שלו - שכן, אילו היה מגיע למקום זה מצד בחירתו, היה מקום לספק אם אכן כיוון או שמא קלקל, אבל כיון שהגיע למקום זה מצד הרצון העליון, הרי בודאי שהגיע למקום הנכון בזמן הנכון, והוא האדם הנכון בשביל לפעול במקום זה.

5. תורת מנחם התוועדויות חלק י עמוד 256.

וישב יעקב בארץ מגורי אביו

יומיים לאחר אמירת השיחה שהובאה לעיל, בהתוועדות ש"פ וישב תשי"ד, הוסיף וסיפר כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו, שעשר שנים קודם לכן, בשנת תש"ד, הייתה הקביעות ש"ט כסלו חל ביום חמישי פרשת וישב. וסיפר אז אדמו"ר הרי"צ אודות י"ט כסלו שנת תרס"ז - שחל גם כן ביום חמישי פרשת וישב - שאז היה אדמו"ר הרש"ב בוורצבורג שבמדינת אשכנז, ודיבר בהתוועדות אודות פרשת וישב ושייכותה לי"ט כסלו, בהסבירו את העניין באר היטב, באופן שגם יהודי אשכנז (ה"דייטש'שע אידן") שהיו נוכחים בהתוועדות הבינו את הדברים.

והרבי הסביר במשמעות העניין⁶:

פרשת וישב באה לאחרי פרשת וישלח, שבה נאמר "וישלח יעקב גו' אל עשו אחיו", שהוא עניין עולם התוהו, שהאורות שבו הם מרובים, ובהמשך לזה נאמר "וישב יעקב" - שהאורות מרובים דתוהו באים באופן של התיישבות.

וזהו "וישב יעקב בארץ מגורי אביו" - שההתיישבות דיעקב הייתה היכן שיצחק אביו היה ירא ("מגורי" מלשון מורא ופחד), כי מצד מדריגתו של יצחק, גבורות דעתיק, ישנו מורא ופחד מפני האורות דתוהו, שמא לא יוכלו להמשיכם למטה באופן של התיישבות. והחידוש הוא ש"וישב יעקב" - שיעקב לא פחד מהעבודה של בירור הניצוצות דתוהו, ולא עוד אלא שיצא לעבודה זו מתוך שמחה, כמו שכתוב "וישא יעקב רגליו גו'", ועל ידי זה המשיך האורות דתוהו באופן של התיישבות.

והעניין בזה - שכאשר עבודת הבירורים היא בדרך מלחמה, אזי ישנו עניין של מורא ופחד, ובודאי שאין זה מתוך שמחה.

וכדי שתהיה העבודה ללא מורא ופחד, ומתוך שמחה - צריכה להיות העבודה בדרך של שלום, כמו שכתוב "פדה בשלום נפשי מקרב לי כי ברבים היו עמדי", היינו, שגם כאשר ישנו מעמד ומצב ד"מקרב לי", נעשה "פדה בשלום נפשי", פדיה בשלום, ואז אין מקום למורא ופחד, וטעם הדבר - "כי ברבים היו עמדי", שהם עצמם רוצים וחפצים שיבררו אותם כו'.

ועניין זה נעשה על ידי פנימיות התורה, כידוע שעיקר העניין ד"פדה בשלום נפשי" קאי על פנימיות התורה.

ועל פי זה מובנת השייכות ד"וישב יעקב" לי"ט כסלו שהוא הזמן דגילוי פנימיות התורה - כי דווקא על ידי פנימיות התורה נעשה העניין ד"וישב יעקב".
עד כאן משיחות הקודש.

6. תורת מנחם התוועדויות חלק י עמוד 275.

בסקירות שלפנינו יובאו מפועלו של הרבי נשיא דורנו להפצת היהדות בשפה הגרמנית בכלל, וכן מפעולותיו להפצת היהדות בקרב ערי וקהילות גרמניה בפרט.

חסידות בשפה הגרמנית

פעילות ראשונה בשנת תרצ"ז

הפעולה הראשונה הידועה לנו של כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו באשר להפצת החסידות בשפה הגרמנית, הייתה כבר בשנת תרצ"ז.

בקיץ אותה שנה שהה הרבי שהות ממושכת בווינה, עת היה כמסייע לצד חותנו הרבי הרי"צ, בשהותו במעון המרפא בפרטלדסדורף הסמוכה לווינה, כמסופר בהרחבה בספר "אדמו"רי חב"ד ויהדות אוסטריה".

באותם ימים עסק הרבי גם בנושא הדפסת חוברת של אגרת מאת כ"ק אדמו"ר הרי"צ בתרגום לגרמנית.

החוברת נקראת: DIE CHASSIDUS-LEHRE UND IHRE ERZIEHERISCHE UND ETHISCHE BEDEUTUNG. [די חסידות-לעהרע און אירע ערצירישע אן עטישע באדייטונג - תורת החסידות והמשמעות החינוכית והמוסרית שלה].

תחת כותרת החוברת נכתב: "אן ענטפער פון כ"ק אדמו"ר שליט"א מליובאוויטש, אף א בריוו פון דייטשלאנד" [=מענה מכ"ק אדמו"ר מליובאוויטש על מכתב מגרמניה].

האגרת היא מיום "ב', כ"ה ניסן תרצ"ו אוואצק"⁸, ונשלחה "אל הגברת חוה תי' המכונה פרוי פראפעסאר ביטנער". המכתב נדפס לראשונה בקובץ "התמים" חלק ד, מחודש תמוז תרצ"ו⁹, תחת הכותרת: "מכתב מענה מכ"ק אדמו"ר שליט"א מליובאוויטש שהשיב על הצעת אחד מעסקני אשכנז הנאורים, בדבר הפצת לימוד תורת החב"ד בין יהודי אשכנז הנאורים". ובמפתח רבנו: "הפצת דא"ח באשכנז, הקדמות לימוד דא"ח יר"ש קיום התומ"צ".

"ניסיון ראשון"

בעבר היה ידוע שאגרת זו נעתקה לאידיש, גרמנית ואנגלית ונדפסה בכתבי-עת ובפני-עצמה¹⁰. אולם פרשת הדברים לא הייתה ידועה, ובעיקר לא היה ידוע על מעורבותו הישירה של הרבי זי"ע בנושא.

7. עמוד 243 ואילך.

8. אגרת תתלז, אגרות הקודש שלו כרך ג עמודים תקלב-תקמב.

9. עמודים מז-נג (קפט-קצב).

10. כפי שמצויין באגרות קודש שם.

מהסקירה המפורטת שהובאה בספר "אדמו"רי חב"ד ויהדות אוסטריה" עולה, כי כנראה הרבי הוא שעמד מאחורי כל העניין, ומתאר אותו כ"ניסיון הראשון" - "להוציא לאור בדפוס דא"ח בלשון אשכנז, צרפתית וכו'". הרבי מורה ומדריך בכל פרט ופרט של ההדפסה, גם בדברים החיצוניים כמו גודל החוברת, אותיות יפות, נייר יפה וחזק, להשגיה על ההידור החיצוני, רווח בין פרק לפרק, עובי הכריכה וכו'.

הרבי גם מזרז את ההדפסה, כדי שהחוברת תגיע ליעדה לקראת חג הגאולה י"ב תמוז - במלאות לו עשור (תרפ"ז-תרצ"ז).

החוברת היא בת שלושים ואחד עמודים, ותרגומה לגרמנית נעשה על ידי א. פאפנהיים. ככל הנראה, הכוונה לבתו של הר"ר קלונימוס קלמן פאפנהיים, ממקורביו של הרבי הריי"צ בוינה וכלתו של העסקן הנכבד הרה"ח ר' מרדכי דובין, כמובן מדברי הרבי הריי"צ במכתב מד' במנחם-אב תרצ"ו לאביה הנ"ל¹¹: "מוסגר בזה הנני שולח מכתב לבתו התלמידה תי', ואשמח במאוד אשר גם פה בסאטאריים בעזה"י נעשה דבר תועלת בעזרת מכתב המתורגם (הכוונה למכתב הארוך מיום כ"ה בניסן העבר)".

מצרפת ומאוסטריה - לריגה

מכתבו הראשון של הרבי נשיא דורנו בנושא זה נכתב בכ"ג בסיוון תרצ"ז, מפריז, שם שהה הרבי באותם ימים. המכתבים נשלחו אל הרב חיים מרדכי אייזיק חזקוני ששהה אז בריגה, שם שימש כ'רעפערענט' - אחראי לענייני חינוך יהודי במיניסטרום ובמקביל היה מעורב בעסקנות חב"דית.

אחר-כך נסע הרבי למעון המרפא בפרכטלדסדורף להיות עם חותנו הרבי הריי"צ, משם נכתבו המכתב השני והשלישי בנושא, על-גבי נייר המכתבים של המלון 'קונטיננטל' בוינה, שם התאכסן הרבי.

במכתבים אלו יש פירוט של הערות, תוספות ותיקונים שהרבי מורה לבצע באגרת קודם להדפסתה והפצתה. ומתוכנם אפשר ללמוד רבות על גישתו של הרבי להוצאה-לאור בכלל ולהוצאה-לאור של דברי חסידות בפרט.

הוצאה משוכללת ככל האפשר

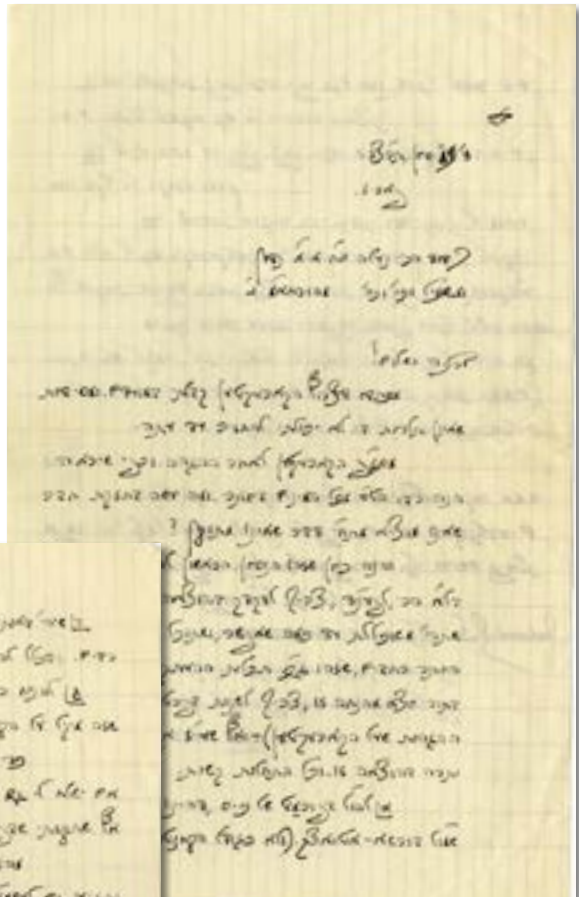
להלן המכתב הראשון (לפנינו עם פתיחת ראשי-התיבות)¹²:

ב"ה, ד' כ"ג סיוון, תרצ"ז

פאריז

11. אגרת תתמוז, אגרות קודש שלו חלק ג עמוד תקנא.

12. אגרות אלו נדפסו לראשונה בתשורה "עטרת זקנים" (ניו יורק, תשס"א), ומשם ב'התקשרות' גליון 630, בסקירתו של הרב מרדכי-מנשה שי' לאופר.

המכתב הראשון
אודות תרגום
חוברת החסידות
לגרמנית, אותו כתב
הרבי בשותותו בפריז

כבוד הכי נעלה וו"ח אי"א נבון ומשכיל וכו' וכו'

מהורחא"מ נ"י

ברכה ושלוש!

מכתבו בצרוף הקארעקטען [=עלי ההגהה] קיבלתי במועדס. ומסיבות שאינן תלויות בי לא יכולתי להחזיר עד עתה.

מוסגר פה הקארעקטען לאחר ההגהה, וכפי שיראה הנה רבו הטעות-סופר מכל המינים ביותר. ומה יעשה בחזקת חבר שאינו מוציא מתחת-ידו דבר שאינו מתוקן?

והנה כיוון שזהו הניסיון הראשון להוציא-לאור בדפוס דא"ח בלשון אשכנז, הרי, לפי עניות-דעתי, צריך לדקדק בהוצאה זו ביותר, כדי שתהיה משוכללת עד כמה שאפשר, ושתוכל להתפשט בחוגים היותר רחבים, שזהו גם-כן תכלית ההעתקה ללשון אחרת. בתור יוצא מהנחה זו, צריך לשנות בפרטים הנ"ל - (מלבד ההגהות של הקארעקטן) - ואף שעל-ידי זה אפשר תודרש טרחא יתרה בהוצאה זו. וכל ההתחלות קשות.

[א] להוציא-לאור בפורמט של כ"ס, דהיינו כמו הליקוטי-דיבורים שמוציאים-לאור בוורשא-אטוואצק (ולא כגודל הקונטרסים וכמו העקזעמ' ששלח לי).

[ב] שיהיה באותיות יפות ונייר יפה וגם חזק, שיוכל לעמוד ימים רבים. ובכלל להשיג גם על ההידור החיצוני.

[ג] להניח רווח בן פרק לפרק. וכמו שהוא בהליקוטי-דיבורים שזה מקל על הקורא ומעיין. כדי להרבות בהגהה, הרי תודתי רבה נתונה לו מראש, אם ישלח לי גם הקארעקטען הב'. ובזמן שיהיה עדיין שהות לתקן. אף שתקוותי שבפעם הזאת תצא החוברת מתוקנת גם בקארעקטור.

מהנכון והראוי שירזו ההדפסה, באופן שיוכלו לשלוח החוברת ותגיע גם למקומות אחרים, לחג-הגאולה י"ב תמוז הבא עלינו לטובה. ובפרט שהוא חג יובל דעשר שנים (וארבעים שנה להתיסדות ישיבת "תומכי תמימים").

בוודאי יראה שנשמטה התיבה "Frl" והוא בכוונה. והטעם מובן.

דרך-אגב, אם תהיה התחלה זו בהצלחה, אקווה שאפשר יהיה לקבל הסכמה להעתיק ולהדפיס גם איזה מהקונטרסים בלשון אשכנז, צרפתית וכו'. ובכל אופן, הרבה תלוי ברושם ופעולת ניסיון הראשון, הוא הדפסת והוצאה-לאור מכתב ביטנער.

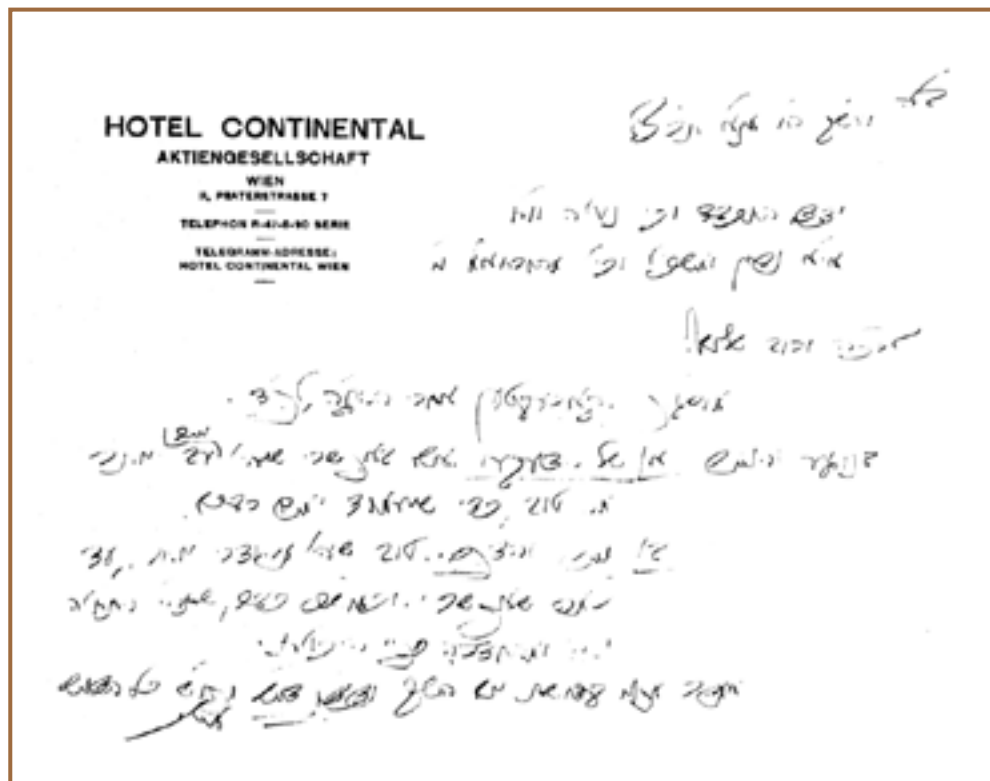
החותם בכבוד וברכת כל-טוב.

מ. שניאורסאהן

חיפשתי אצלי גוף העתקה האשכנזית ולא מצאתי, ובוודאי ישנה תחת-ידי כבודו. ובמילא יוכל לתקן ב' פיסקאות הראשונות של פרק יב, אשר ערבוב דברים ביותר יש בהם.

”שתהיה התחלה יפה ומהודרה”

שבוע ימים לאחר מכן, מוסיף הרבי וכתב אגרת שניה בנושא אל הרב חדקוב, ובה שורת הנחיות נוספות באשר להידור ולהשקעה הנדרשת הן לדפי החוברת עצמה והן באשר לכריכה:

ב"ה, ועש"ק ר"ח מנ"א תרצ"ז
 ידידי הנכבד וכו' נעלה וו"ח אי"א נבון ומשכיל וכו'
 מהורחא"מ נ"י
 ברכה ורוב שלום!
 מוסגר פה קארעקטען אחרי ההג"ה, לפ"ד.
 בנוגע להנייר א] של הדעקעל [=כריכה] אם באפשרי שיהיה יותר עב מה טוב, כדי שיעמוד ימים רבים.

[ב] להדפיס, טוב שיהיה מהודר יותר, עד כמה שאפשרי, וכמו שכתבתי כבר, שתהיה התחלה יפה ומהודרה כפי היכולת.

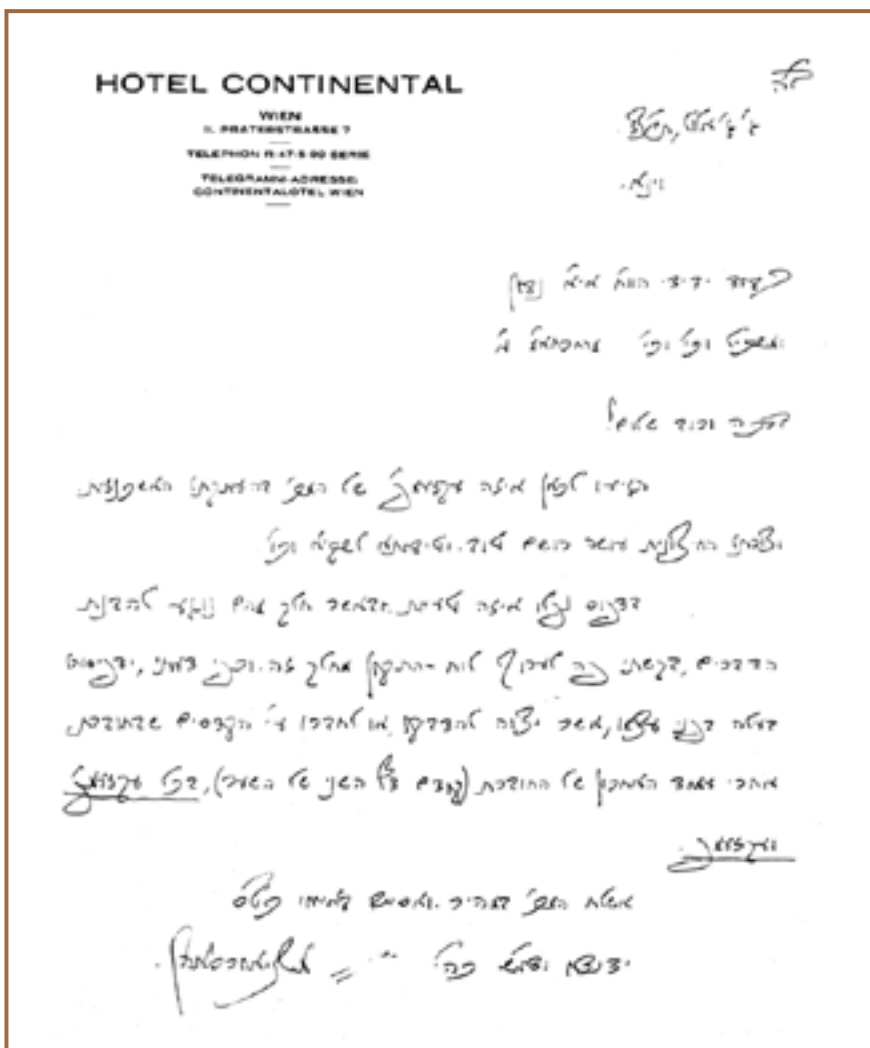
אמהר מפני קדושת יום השבת-קודש.

ידידו דו"ש ופו"ש כל הימים,

= מש"נ [=מנחם שניאורסאהן]

"עושה רושם טוב"

כחודש ימים לאחר מכן, לאחר שהרבי קיבל עותקים אחדים מהחוברת החדשה, מוסיף הרבי וכותב לרב חדקוב אגרת שלישית בנושא:

ב"ה, [יום] ג' אלול תרצ"ז

כבוד ידידי הו"ח אי"א נבון ומשכיל וכו' וכו'

מהורחא"מ נ"י

ברכה ורוב שלום!

הגיעו לכאן איזה עקזעמפ' של המכתב בהעתקתו האשכנזית. וצורתו החיצונית עושה רושם טוב. וטיבותא לשקיא וכו'.

בדפוס נפלו איזה טעויות. ובאשר חלק מהם נוגע להבנת הדברים, ביקשתי פה לערוך לוח-התיקון מחלק זה. וכפי דעתי, ידפיסוהו בעלה בפני עצמו, אשר יצווה להדביקו, או לחברו על-ידי הקרסים שבחוברת, אחרי עמוד האחרון של החוברת (קודם דף השני של השער), בכל עקזעמפ' ועקזעמפ' [=בכל עותק ועותק].

אשלח המכתב במהיר. ואסיים באיווי כל-טוב סלה.

ידידו ודורש שלומו כל הימים

= מ. שניאורסאהן

הפצת החוברת ב"כנסייה הגדולה"

עם הופעת החוברת כתב הרבי הרי"צ בעניין זה אל הרב חדקוב, בד' אלול, ממקום המרפא בפרכטלדסדורף, שייקח עמו את החוברת בנסיעתו הקרובה למארינבאד, שם התכנסה הכנסייה הגדולה של "אגודת ישראל" על מנת להפיצה בין צירי הוועידה¹³, "דבר מכתב בוטנער . . . להתחיל בהפצתו בהקדם האפשר, וכדאי הדבר אשר בנסיעתו למארינבאד יקח עמו כמאה אכסמפלרים לחלקם בין הצירים האשכנזים".

"די חסידות חב"ד לערע". שער החוברת בגרמנית אותה ערך הרבי בשהותו בווינה

13. אגרת ו'תכד, אגרות קודש שלו כרך יז עמוד קפ.

השפעת החוברת על קוראיה

ואכן, תיכף עם הופעת החוברת, כבר הייתה ניכרת השפעתה על קוראיה. הרבי הריי"צ מספר באגרותיו כי לחוברת הייתה השפעה חיובית גם על רופאו במקום המרפא הד"ר גערזאהן.

כך כותב הרבי בעניין זה אל הר"ר קלמן פפנהיים, בד' מנחם אב תרצ"ו (שחלק ממנה הובא לעיל), "...מכתב זה המתורגם היה אצל הרופא מר ג. וקרא אותו פעמיים ושלוש ויתענין מאד בהאמור בו. ויאמר לי, כי גם בפאריז ישנם מבני ובנות ישראל המתבוללים אשר המאורעות האחרונים עוררו אותם לשוב אל היהדות, ואשר גם הוא אחד מהם, ומאמר תוכני כמו האמור במכתב זה מורה דרך באורחות חיי הדת..."

פעילות "השליח הנודד" הרב גליק

התקרבות לחב"ד בהשגחה פרטית

ראשית הפעילות החב"דית בדור השביעי להפצת היהדות והמעיינות בגרמניה - הייתה על ידי "השליח הנודד" של הרבי לאירופה, הרב אברהם יצחק גליק ז"ל, מי שהרבי כינה כ"הטנקיסט הראשי של אירופה".

הרב גליק פעל בגרמניה עוד בשנים שלפני נפילת מסך הברזל, כשגרמניה הייתה מחולקת לשתי מדינות - גרמניה המזרחית, הקומוניסטית, וגרמניה המערבית.

הרב אברהם יצחק גליק נולד בווינה בירת אוסטריה, שמתוך כלל הקהילות היהודיות באירופה הייתה הראשונה ששתתה את כוס התרעלה של החורבן. בשנת תרח"ץ הגיע אליה הצורך הנאצי, ובתוך זמן קצר לא נשאר כמעט זכר מיהדות אוסטריה המעטירה. משפחת גליק הספיקה לברוח מהעיר ברגע האחרון בזכות תושייתו המיוחדת של האב, והגיעו בשלום ללונדון בירת אנגליה.

בזמן מלחמת העולם שירת גליק בבריגדה היהודית בצבא הבריטי, ובמסגרתה נשלח עם סיום המלחמה לגרמניה כדי לטפל בפליטים. הוא נפגש אז לראשונה עם שרידי המחנות, ונוכח כמו עיניו בממדי הזוועה ובגודל החורבן. עם תום המלחמה שב לבית הוריו בלונדון, שבור ורצוף ברוחו ובנפשו.

המראות הנוראים לא הרפו ממנו, לא והוא לא הצליח למצוא לעצמו מקום. בשל רוחו הנסערת החליט לקחת את מקל הנדודים ולהפליג הרחק אל מעבר לאוקיינוס. גליק הצעיר נכנס לבסיסי הכשרה ציוניים לקראת 'המדינה שבדרך', וכאשר שפרצה מלחמת השחרור, נסע לארץ כדי להשתתף במלחמה ולתרום מניסיונו כבעל עבר קרבי במלחמת העולם השנייה.

בשנת תש"י, לאחר היעדרות ממושכת, חזר אברהם יצחק למשפחתו ללונדון, לשמחתם הרבה של הוריו. כשהוא בן עשרים וחמש, בלי פרוטה בכיסו, הוא חיפש עבודה ומצא עצמו במחרטה. בימים הוא עבד קשה ובלילות עבר השתלמות מקצועית באוניברסיטה. כעבור שנתיים הוא נשא לאישה צעירה יהודייה, ניצולת שואה שהוריה נספו באושוויץ, ומיד לאחר חתונתם הם הקימו מפעל לייצור אהילים ומנורות. התחלה צנועה, בשתי ידיים, שהלכה ונעשתה לסיפור של הצלחה. מצב חומרי שהלך ומתקדם, לעומת מצב רוחני שלא נשאר בו הרבה מסממני האווירה החרדית של שנות הילדות.

ואז, בהשגחה פרטית נסללה הדרך למפנה שעתידי להתחולל באורח חייו: באותה תקופה יצאו מרוסיה שני חסידי חב"ד, אב ובנו, הרב מאיר והרב יעקב גורקוב. השניים התיישבו בלונדון עם משפחותיהם, בשכנות קרובה למשפחת גליק. בשבת אחת, בטיול של אחר הצהריים נפגשו דרכיהם, ור' יעקב השפיע על גליק הצעיר לקבוע עמו שיעורי תורה בנגלה ובחסידות.

"ר' יעקב גורקוב הוא היהודי שאני חב לו את כל יהדותי, את כל חסידותי, ואת כל הפעילות שלי. הוא היה לי כמו אבא, המשפיע שלי, המחנך שלי, הרב שלי, כל מה שספגתי - ממנו ספגתי. הוא מי שקישר אותי עם הרבי", סיפר לימים הרב גליק.

להדליק נשמות יהודיות

לקראת חג השבועות תשכ"ד נסע הרב גליק בפעם הראשונה לרבי. הוא היה עם אשתו כחצי שעה ב'יחידות', אך מרוב התרגשות הוא לא הצליח להבין כמעט כלום. הוא ביקש להיכנס שוב והרשות ניתנה. בסוף הלילה, לאחר שהרבי סיים לקבל את כל האורחים, הוא נכנס שוב עם אשתו בפעם השנייה.

לאשתו, שאיבדה באושוויץ את כל משפחתה, היו הרבה 'טענות' על הקב"ה. הרבי אמר לה אז בין השאר, כי אם יש לה טענות סימן שהיא מאמינה, וזה השלב הכי חשוב. השלב הבא, כך אמר, הוא להכיר בכך ש"לא מחשבותיי מחשבותיכם".

באחת ה'יחידות' הראשונות שזכה להן, אמר לו הרבי בין השאר: 'הרי אתה מייצר מנורות, המנורות דולקות רק כאשר מדליקים אותן. בדרך זו, בכל מקום שאתה מגיע אליו, תדליק נשמות יהודיות'.

נציג גרמניה ב"או"ם החסידי"

בחג הסוכות תשל"א, התקיימה בניו-יורק ועידה של נציגי 'האומות המאוחדות' שנמשכה שבוע שלם, בדיוק בימי חג הסוכות, החל מהיום הראשון של החג ועד לשבת בראשית. בוועידה זו התאספו גם לקבלת החלטות באשר לעמדת האו"ם לגבי השטחים ששוחררו במלחמת ששת הימים.

JEM 208258

הרבי נותן בקבוק משקה לרב אברהם יצחק גליק
בעת מעמד חלוקת "כוס של ברכה",
מוצאי שמחת תורה תשמ"ג.
ליד הרב גליק עומד ר' פייבל קוגאן מברלין

במהלך חג הסוכות אותה שנה, דיבר הרבי על כך שכאשר אומות העולם מתאספים, צריכים גם יהודים להתאסף יחדיו ולהוסיף בעניני תורה ומצוות, כדי לפעול על נציגי אומות העולם שלא יחליטו החלטות שעלולות להרע לבני ישראל חלילה.

הרבי החל לדבר על כך בהתוועדות שערך ביום השני של החג¹⁴, אז התוועד הרבי ואמר מאמר חסידות דיבור המתחיל "הללו את ה' כל גויים". בשיחה שלאחר מכן אמר הרבי כי מאחר שבחג הסוכות מקריבים שבעים פרים כנגד שבעים האומות, ובחג הסוכות אותה שנה התקיים כינוס באו"ם, על כן כשם שהגויים עשו כינוס, צריך להיות "זה לעומת זה" - היהודים צריכים לעשות כינוס להראות שהם הבעלי-בתים על העולם.

לאור דברי הרבי, הוחלט שבכינוס השנתי של צעירי אגודת חב"ד המתקיים ב"בית חיינו" בחול המועד סוכות, ידבר לפחות נציג אחד מכל מדינה ויקבע איך צריכה להיות ההנהגה, וכך אכן היה.

בהקפות של ליל שמיני עצרת, לפני ההקפה הרביעית, הקים הרבי "או"ם" משלו, בו הפקיד שורה של חסידים על מדינות שונות שכל אחד מהם יהיה "בעל הבית" של אותה מדינה על-פי תורה.

כ'נציג' ה"או"ם החסידי" של מדינת גרמניה, מינה הרבי את הרב אברהם יצחק גליק ע"ה, אשר שימש שם כאמור כ"שליח נודד" מזה מספר שנים.

ואכן, לזכותו של הרב גליק נזקפת הקמת המרכזים החב"דיים והבאת שלוחים לערים בגרמניה, וכן להונגריה, ספרד ועוד מדינות.

דאגה שמיימית לבית חיים נידח בגרמניה

את העובדה המופלאה והמרטיטה הבאה, המלמדת על דאגתו השמיימית של הרבי למען הטמונים בבית חיים יהודי נידח בגרמניה, ומעורבותו של הרב גליק בפרשה זו - סיפר הרה"ח ר' משה ווייס, מחותנו של כ"ק האדמו"ר מקלויזנבורג זצוק"ל¹⁵:

לאחר השחרור מהמחנות, הדבר הראשון שבער בעצמותיו של כ"ק האדמו"ר מקלויזנבורג זצ"ל היה לעשות חסד של אמת עם המתים ולהביאם לקבר ישראל. ביום השחרור בשעות האימה האחרונות, כאשר הנאצים ימ"ש טילטלו אותנו הלוך ושוב ברכבת סביבות הכפר 'טייסינג' - Teising - במזרח גרמניה, הבחין האדמו"ר בשעת המסע המייגע בגוויות רבות המונחות בצירי הדרך. רבים מהם נמנו על מכרנו ממחנה מיהלדארף - Muhldorf Camp - הסמוך.

עתה, משניתנה ההזדמנות, מיהר האדמו"ר להתייצב במפקדת המחנה ולבקש להעמיד לרשותו מכונית עם נהג, לצורך איסוף הגוויות. דל העט מלתאר את גדלות הנפש שהיתה

14. תורת מנחם התוועדויות חלק סב עמוד 102 ואילך.

15. "מעשה ברבי" עמוד 182.

באדיבות ספריית אגודת חסידי חב"ד • תמונה 002-9254

פעילות "מבצע תפילין" בבית חב"ד בהמבורג, קיץ תשל"ה.
 "השליח הנודד" הרב אברהם יצחק גליק והר"ר מרדכי קמינקר מניחים תפילין לבני משפחת דרייבלאט

באדיבות ספריית אגודת חסידי חב"ד • תמונה 004-1976

הרב אברהם יצחק גליק ור' פייבל קוגאן בחגיגת חנוכה בברלין בשנת תשמ"ח

דרושה למעשה אצילי כזה, לאחר ימים כה רבים בשלטון הנאצים ימ"ש. בכפר הנזכר 'טייסינג' היה ממוקם בית-קברות נכרי. האדמו"ר, בעזרת מפקדי המחנה, דאג לקבל הקצאת שטח בצד בית הקברות הנכרי, הוא הורה לנו להרחיק ארבע אמות משם, ויחדיו ארגנו גידור של השטח המוקצה. כך הוקם שם בטייסינג "בית חיים" קטן לקדושי השואה. האדמו"ר אירגן קבוצה מקרב הניצולים, חמישה-שישה גברים צעירים, שעמהם זכיתי להימנות גם אני, ויחד יצאנו לחיפושים אחר גופות של נפטרים.

כעבור כעשרים שנה, בשנת תשכ"ה, אני ורעייתי ערכנו ביקור בלונדון. באחד הימים הצביע אחד ממכריי על יהודי בעל השפעה רבה, הרב אברהם יצחק גליק, המתגורר אף הוא בלונדון, בספרו בהערצה על אישיותו הייחודית.

שם הנעורים של רעייתי הוא גליק, וכאשר שמעתי את שמו, תכף התעניינתי למוצאו והתברר שהרב גליק הנו יליד וינה. ידעתי שוינה שלפני המלחמה הייתה עיר מלאה חכמים וסופרים שרובם ממוצא גליציאני, ומאחר שמוצאה של זוגתי אף הוא מגליציה, החלטתי כי יש לברר האם קיים בינינו קשר משפחתי.

יצרתי קשר איתו וקבענו להיפגש בביתו. לאחר החלפת מידע על משפחותינו, התברר שאין כל קשר משפחתי בינינו. הרב גליק קיבל אותנו בלבביות ובינתיים התפתחה שיחה ערה, שממנה עלתה והזדקרה אישיותו המרתקת של הרב גליק. במהלך השיחה העלה הרב גליק את שמו של הליובאוויטשער רבי, ודיבר אודותיו בהערצה רבה. בתוך כך ביקשתי ממנו שייאות לספר לי על אפיזודה אחת שעוררה בו את ההערצה הזו. הרב גליק חכך בדעתו ואמר לי: אספר לך משהו שאירע עמי לפני כשנתיים ימים.

יום אחד אני מקבל טלפון מהרב חדקוב, מזכירו של הרבי מליובאוויטש: הרבי ביקש להטיל עליך שליחות מיוחדת. הרבי ביקש למסור לך שאם תיאות לבצע את השליחות כרצונו, הוא מבטיח לך עולם הבא...

ביקשתי לשמוע על מהות השליחות, והרב חדקוב החל להרצות לפני את דברי הרבי: בכפר קטן בגרמניה - הרבי נקב בשם הכפר - לא הרחק מן העיר מינכן, יש בית עלמין קטן ובו קבורים קדושים וטהורים שנרצחו על-ידי הנאצים ימ"ש. בשל המצב ששרר בימים ההם, הם נקברו בצמוד לבית קברות נכרי, כאשר מחיצה מבדילה בין בית הקברות לבית החיים היהודי. עם הזמן גדל בית הקברות הנכרי והתרחב, כך שנוצר מצב שבית הקברות הנכרי מסבב את בית העלמין הקטן מכל צדדיו, וגם המחיצה שנבנתה בזמנו נפלה, כך שאותם קדושים הי"ד קבורים עתה בתוך בית הקברות הנכרי...

עליך לנסוע לשם מיד, ליצור קשר עם הרשויות המתאימות, ולדאוג לגדר את בית החיים היהודי מכל צדדיו.

הרב חדקוב לא המתין לתגובה מצדי, והמשיך לתת לי הוראות מפורטות כיצד עלי לבנות את הגדר. הוא למשל אמר שעל הגדר להיות בנויה בטון, וגובהה צריך להיות לא

הרב אברהם יצחק גליק נושא דברים בוועידה העולמית של צעירי אגודת חב"ד ב"בית חיינו", חול המועד סוכות תשמ"א

פחות משני מטר. הרבי ביקש עוד שכאשר תסיים בהצלחה את השליחות, תצלם את בית החיים מכל צדדיו ותשלח את התמונות לכאן, סיים הרב חזקוני את דבריו.

באותה עת אמנם התחלתי כבר לשמוע על חב"ד ועל הרבי, אך עדיין לא הייתי חב"דניק מן השורה, ושאלתי את המזכיר מדוע בחר הרבי דווקא בי לבצע את השליחות. הוא הסביר שככל הנראה בשל העובדה שאני שולט היטב בשפה הגרמנית, ובשל הקשרים המסועפים שיש לי עם גורמי הממשל שם.

מובן שקיבלתי על עצמי לבצע את השליחות כבקשתו הקדושה. נסעתי לגרמניה, איתרתי את המקום וגידרתי אותו כפי ההוראות המפורטות שקיבלתי, ואף צילמתי לאחר מכן את המקום ושלחתי לרבי את התמונות.

עד כאן סיפורו של הרב גליק. וממשיך הרב ווייס:

במשך כל העת שהרב גליק סיפר את סיפורו, ישבתי קפוא על מקומי ולא יכולתי לנוע. התמונות שוב חזרו לרצד במוחי, לבי החל לפעום בחוזקה ולא האמנתי למשמע אוזניי, התחלתי להרהר שמא חלום כל זה... הדבר היה ככל הנראה ניכר היטב על פניי, הייתי חיוור כסיד והרב גליק שאלני אם אני חש בטוב...

הוא הגיש לי את כוס המשקה שהייתה מונחת על השולחן. בקושי רב הצלחתי להוציא את המילים מפי, ובקול רועד שאלתי "מהו שם הכפר הקטן"? הרב גליק הרהר קלות ותכף השיב 'טייסינג'... הייתי על סף עילפון... הרב גליק נחפז אל המטבח להביא מים לשטוף את פניי...

הכרתי רבים מאותם קדושים הי"ד שקברנו שם ב'טייסינג'. אף אחד מהם לא היה ליובאוויטשער חסיד, אך הליובאוויטשער רבי היושב בברוקלין איננו יכול לשבת במנוחה בחדרו, כאשר בכפר קטן בגרמניה התערב בית הקברות הנכרי בבית החיים היהודי. לפי הבריורים שערכתי אחר-כך, אף אחד מהנוגעים בדבר, גם לא האדמו"ר מצאנז זצוק"ל, לא סיפר לרבי מעולם על 'טייסינג' הנידחה...

מי יודע, אולי היו אלו הקדושים והטהורים הי"ד, שפנו מעולם האמת למנהיג וצדיק הדור שיעשו עמם שוב חסד של אמת...

משל "המלך בשדה" לסטודנטים

בג' אלול תנש"א כתב הרבי לרב גרשון-צבי גליק, בנו של הרב אברהם יצחק גליק ע"ה שדיווח על כינוס לסטודנטים יהודים בגרמניה¹⁶:

למסור להם שהמלך בשדה ומקבל כו' - הלשון בדיוק בליקוטי תורה. אזכיר על הצינון.

16. "כפר חב"ד" גיליון 1008 עמוד 28.

הרבי ביקש אפוא שהרב גליק יבאר לסטודנטים בכנס זה את המשל המפורסם של "המלך בשדה" של אדמו"ר הזקן בליקוטי תורה.

פעולות "דוקטור שטרן" בגרמניה

סיפוק נפשי בעסקנות הכלל

אישיות נוספת שבאמצעותה פעל הרבי רבות למען הפצת היהדות בגרמניה בשנות הנשיאות, היה הד"ר ר' מנחם זאב (ויליאם) שטרן ע"ה.

ד"ר שטרן נולד בגרמניה וגדל בבית של יהודים יראי-שמים מבני אשכנז. עוד מצעירותו היה למדן גדול, ובבגרותו החל ללמוד באוניברסיטה והצטיין בלימודיו המדעיים. עז היה רצונו לסיים את לימודיו ולקבל דוקטורט, אולם בפרוץ מלחמת העולם השנייה נפסקו לימודיו ונשלח למחנה פליטים, כשבסופו של דבר היגר ללונדון, אנגליה.

בל"ג בעומר תש"ז נשא ר' מנחם זאב לאישה את מרת שרה-געלא למשפחת גולדשמיט, שהיו גם הם במקורם מגרמניה והיגרו ללונדון טרם פרוץ המלחמה. הוא נכנס לעסק משפחת חותנו במסחר היין, וגם שימש כמורה במנצ'סטר, ולאחר מכן בלונדון.

באמצע שנות הכ"ף התחילו בני המשפחה להתקרב ל"בית ליובאוויטש" בלונדון. למרות המסורת החזקה שלהם במנהגי אשכנז והיותם יהודים "יקיים" לחלוטין בהליכותיהם, הם מצאו בלימוד ודרכי החסידות דרך לרוות את צימאונם הרוחני והנפשי. הם השתתפו בשיעורי החסידות וההתוועדויות שהתקיימו ב"בית ליובאוויטש", ובמשך הזמן התקרבו לרבי והתחילו לכתוב ולהתייעץ עמו. בשלב מסוים הם זכו לבקר את הרבי ב"בית חיינו" 770, ואף זכו להתקבל ל"יחידות".

בהיותם ב"יחידות", הם שפכו את מר ליבם בפני הרבי, על כך שלא התברכו בפרי בטן. הרבי ענה להם במענה פרטי ורגשי כאחד שהיווה מפנה כללי בחיי הזוג.

וכך אמר להם הרבי (תוכן):

גם אני לא נתברכתי בילדים, אבל החלטתי להתמקד בעסקנות ציבורית, ובזה הנני מוצא סיפוק נפשי. הנני מציע שגם אתם תעשו כך, להתמסר לעסקנות הכלל, למען חיזוק היהדות והפצת המעיינות ובזה תמצאו סיפוק נפשי.

לבקר בקהילות ובבתי ספר בגרמניה

בהמשך עורר אותם הרבי, שמכיוון שיש להם רקע גרמני, ומצב היהדות בגרמניה מאוד חלש, יהיה זה ענין גדול ביותר שיבקרו שם מפעם לפעם, ויתנו שיעורים והרצאות, הן בקהילות היהודיות, והן בבתי הספר העממיים.

הרבי אמר להם (התוכן):

"אני רוצה שתיסע לגרמניה, ותנאם בבתי הספר ובאוניברסיטאות, ותסביר להם איך אנחנו מסתכלים על התרבות שלהם - איך שיכולים להיות מלומדים, ועם כל זה ליפול למצב ירוד ביותר. שידעו שהם צאצאים של עמלק, ושידעו את האמת, ושיעשו את כל התלוי בהם שח"ו לא יחזרו עוד הפעם על אותן טעויות. תדבר גלויות עם הצעירים, למרות שזה עלול לצער אותם..."

וזאת אוסיף: הנני רוצה לקחת חלק בשליחות זו, ועל כן הנני מודיע לך שברצוני לשלם חצי מכל ההוצאות של הנסיעות, אוכל, לינה, אירגון הפעולות וכו'. בכל מה שתעשה וכל מה שתכתוב, תדע שהנני אתך ושהנני מרגיש שיש לי חלק בזה".

מאז אכן התחיל מפנה מאוד חיובי בחייהם של בני הזוג שטרן. שניהם התחילו להתמסר לעסקנות הכלל במגוון רחב של תחומים. בהתאם להוראת הרבי הוא היה מבקר לעיתים תכופות, לפעמים בעצמו ולפעמים ביחד עם זוגתו, בקהילות יהודיות ברחבי גרמניה, בתור שלוחי הרבי, במשך הרבה שנים, טרם הגיעו שלוחים קבועים למדינה.

התקשרות יוצאת דופן לרבי

גם בלונדון עצמו ר' מנחם מסר שיעורים בתורה ובגמרא, וזוגתו עסקה בעניינים מעשיים, בכל מיני פעולות לטובת הקהילה ולצרכי הפרט, בהכנסת אורחים, בסעודות השבת קודש, בדאגה לטובת צעירים וצעירות שלא היה להם משפחה, או שהצריכו סוג של עזרה בענייניהם הגשמיים או שימת לב מיוחדת או כל צורך אחר, וכן בענייני שידוכים. היא היתה מתייחסת אליהם כ"ילדים מאומצים".

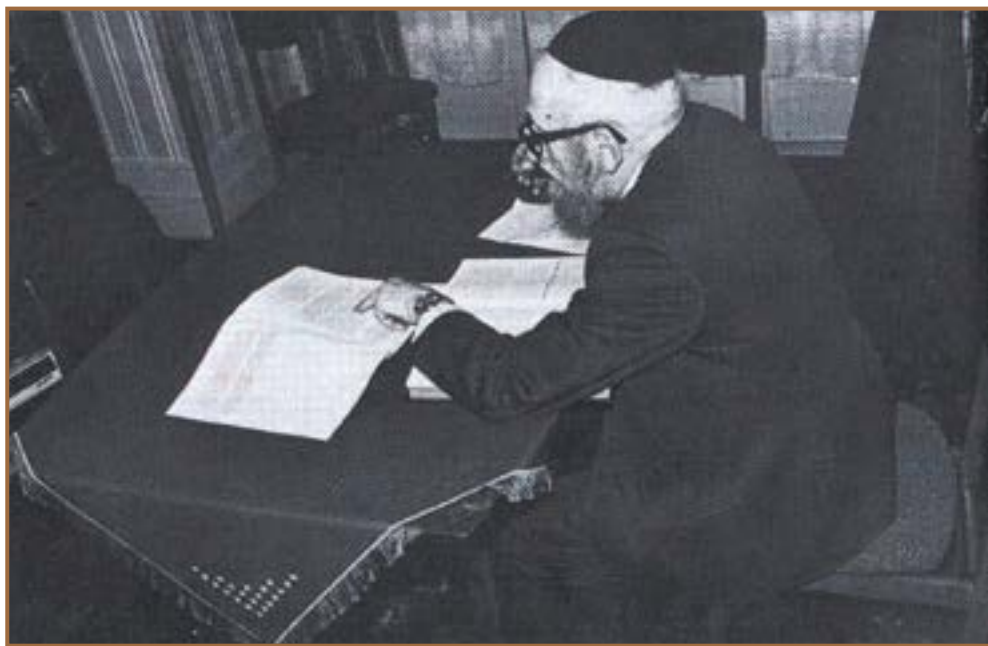
מידת ההתמסרות שלהם לטובת אחרים היתה באופן יוצא מגדר הרגיל, ותמיד היתה טובת הזולת יותר חשובה להם מטובתם הפרטית, וכל זה בסבר פנים יפות, בלבביות ובשמחה. תמיד היה ביתם מלא אנשים והיווה מוקד של פעילות ציבורית.

פעם נשאלה גב' שטרן על ידי אחד משומעי לקחה, האם היא ממורמרת על כך שאין לה ילדים? והיא ענתה בפשטות: חס ושלום! אני מאוד שמחה בחלקי, וכי יש לי הרבה ילדים רוחניים!

התקשרותם אל הרבי היתה יוצאת דופן. על אף השתייכותם לקהילת ה"ייקים" בלונדון, ומה גם שהרבה מהמנהגים שלהם מהעבר לא שינו, עם כל זה הם היו חסידים ומקושרים נאמנים לרבי ולכל עניויו. לא אחת היו באים אל הגב' שטרן ככל מיני שאלות על חב"ד, והיא הייתה מגינה בתוקף ובחריפות על הרבי ועל חב"ד בגאון ובעוז רוח מיוחדים, שתמיד יצאו מן הלב ונכנסו אל הלב ופעלו פעולתם.

תרגום שיחות הרבי לגרמנית

בין פעולותיו המגוונות לחיזוק היהדות בגרמניה, עסק ר' מנחם זאב גם בתרגום שיחות הרבי לגרמנית, בהוראתו ובעידודו של הרבי.

ד"ר מנחם-זאב שטרן בעת עבודת התרגום לשפה הגרמנית, בביתו שבלונדון

בשנת תשכ"ז התחילו לצאת לאור בדטרויט, מישיגן, חוברות של שיחות הרבי מתורגמות לאנגלית. התרגום נעשה בידי הרה"ח ר' יצחק מאיר קייגען ע"ה, ששימש כשליח בדטרויט, ומשם נדפסו ונשלחו אל כל העולם, ובהמשך גם תורגמו לשפות שונות. החוברות נשאו את השם "A Thought for the week" [=מחשבת השבוע].

בשנת תשל"ל התחיל ד"ר שטרן לתרגם את החוברות הללו לגרמנית, ונשאו את השם "Betrachtungen". סדר הדברים היה כך:

מלאכת התרגום נעשתה בידי ד"ר שטרן. אחר כך הוקלדה השיחה במכונת כתיבה על-ידי עובדי המשרד ב"בית ליובאוויטש" בלונדון. אחר כך נדפסה בדפוס של "בית ליובאוויטש", ואז נשלחה בדואר לביתם של יהודים ברחבי גרמניה.

בנוסף לתרגום, הדפסה, ושילוח השיחות בדואר לרחבי גרמניה, פורסמו השיחות גם בכמה כתבי עת, וביניהם בעיתון Rundschau Jüdische - עיתון יהודי שנדפס בבאזל, שווייץ, בשפה הגרמנית.

לפנינו אגרת קודש מג' מרחשון תשל"א, בה הרבי מאשר שקיבל דיווח על הצלחת התרגום של שלושת השבועות הראשונים של חוברות השיחות לגרמנית¹⁷:

17. 'תשורה' לאזאר-טייכטל, תמוז תשע"ז, עמוד 16. כאן בתרגום חופשי מאנגלית.

מר ומרת שטרן
 רח' קראנוויטש 61
 לונדון, אנגליה
 שלום וברכה!
 קבלתי דיווח אודות
 התרגום המוצלח של שלושת
 השבועות הראשונים של
 הרעיונות התורניים.
 יתן ה' שתמשיכו לשרת
 את הכלל לטובה במידה
 הולכת וגדלה, ומתוך שמחה
 וטוב לבב. בנוסף לדבר הטוב
 כשלעצמו, זה גם כמובן
 יביא מידה נוספת של ברכה
 אלוקית בצרכים הפרטיים
 שלכם, במיוחד שבחיים
 היהודיים החיים האישיים
 הפרטיים קשורים בסופו של
 דבר עם החיים הציבוריים, כי
 כל היהודים אחראים האחד לשני.

בוודאי אין צורך להרחיב על האמור, ואסיים עם הרעיון שאנו באים כעת מחודש תשרי שיש בו ימים מעוררי השראה וחגים, ומסתיים ב"זמן שמחתנו" ושמחת תורה, הסולל את הדרך לכל יום במהלך השנה. יהי רצון שזה יהיה כך אצלכם ואצל הנלווים אליכם, לכל אורך השנה.

בברכה

[חי"ק]

עבודה זו של תרגום השיחות לגרמנית נמשכה במשך שנים ארוכות, ואכן ישנם מאות רבות של שיחות בתרגום לגרמנית הודות למלאכת הקודש של ד"ר שטרן. כיום אפשר למצוא את השיחות באתר האינטרנט של חב"ד בגרמניה. יצויין, כי בחוברת "בטאון חב"ד" מספר 12, מאלול תש"ל, מופיע הדיווח הבא¹⁸:

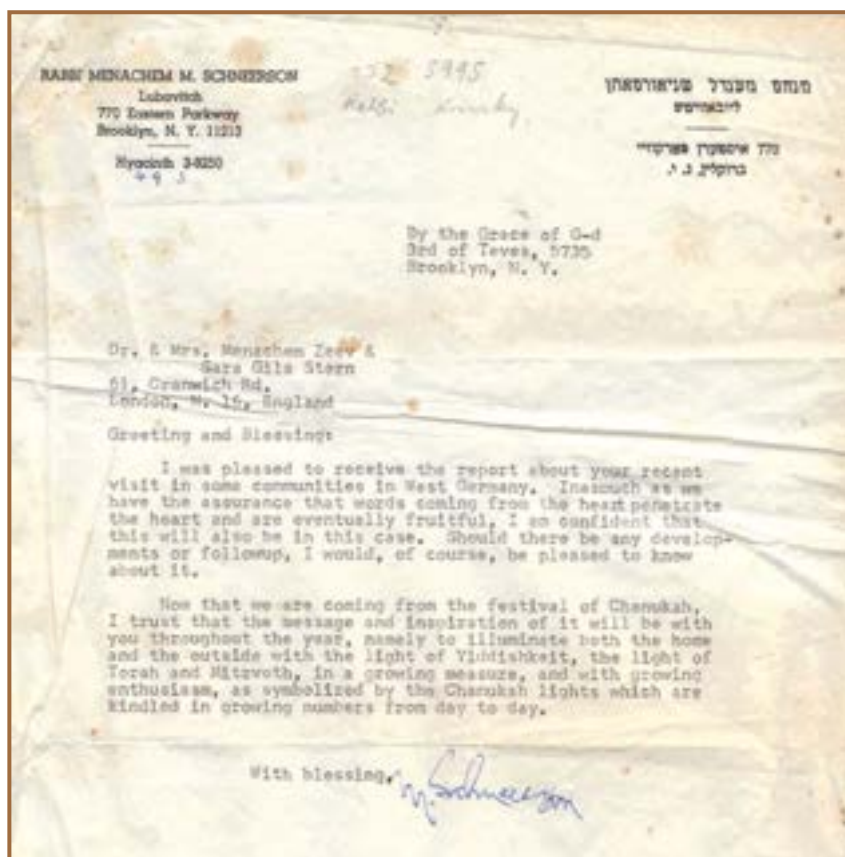
"בית ליובאוויטש" בלונדון משמש גם מרכז להפצת יהדות בגרמניה, ע"י משלוח אנשים לשם פעילות חינוכית ותורנית בין יהודי גרמניה המערבית. השליחים היו: הרב גורקוב, הרב גליק, מר שטרן וגב' שטרן.

כידוע יוצא לאור ע"י "בית ליובאוויטש" - הרעיון השבועי, משיחות כ"ק אדמו"ר שליט"א מדי שבוע, גם בשפה הגרמנית, בין השאר בתרגומו של מר שטרן.

ביקור בקהילות במערב גרמניה

בראשית שנת תשל"ה ערך ר' מנחם זאב ביחד עם רעייתו ביקור בכמה קהילות במערב גרמניה, ופעלו שם בפעילות הפצת היהדות. לאחר הביקור הוא כתב לרבי דו"ח מפורט מכל פעולותיו בגרמניה.

באגרת הקודש שלפנינו, מג' טבת תשל"ה, מביע הרבי את תודתו על קבלת הדו"ח מהביקור בגרמניה, ומבקש לקבל עידכון על המשך ההתפתחויות¹⁹:

19. 'תשורה' לאזאר-טייכטל, תמוז תשע"ז, עמוד 19. כאן בתרגום חופשי מאנגלית.

ד"ר ומרת מנחם זאב ושרה גילה שטרן

רח' קראנוויטש 61

לונדון, אנגליה

שלום וברכה!

בנועם קבלתי את הדיווח על הביקור שלכם לאחרונה בכמה קהילות במערב גרמניה. והובטחנו שדברים היוצאים מן הלב נכנסים אל הלב ובמשך הזמן מביאים פירות, אני בטוח שכך יהיה גם במקרה זה. אם יהיו התפתחויות כלשהן או המשך, יהיה לי לנועם, כמובן, לדעת מזה.

כעת כשאנו באים מחג החנוכה, אני בטוח שהמסר וההשראה שלו יהיו אתכם למשך כל השנה, כלומר להאיר גם את הבית וגם את החוץ באור היהדות, אור התורה והמצוות, באופן מוסיף והולך, ובהתלהבות הולכת וגדלה, כפי שמשמלים נרות חנוכה שנדלקים במידה הולכת וגדלה מיום ליום.

בברכה

[חי"ק]

הענקת תואר "דוקטור" מהרבי

בהזדמנות מסויימת אמר ר' מנחם זאב לרבי ב'יחידות', שאכן הוא מקבל את הצעת הרבי לפעילות בגרמניה, אבל יש לו בעיה רצינית, שמכיון שלא גמר את לימודיו, ובמילא אין לו תואר מדעי, הוא מסתפק באם יקבלו את דבריו שבאים מאיש פשוט ולא מאיש מדע שהם יעריכו, ולכן אולי כדאי שיגמור עכשיו את לימודיו ויקבל את הדוקטורט, ואז דבריו יתקבלו לא רק על-ידי חלק מהשומעים אלא על-ידי רובם?
הרבי ענה לו במילים הבאות (תוכן):

אני קיבלתי ממך הרבה מכתבים בשפה הגרמנית, אני רואה שאתה כותב מאוד מומחה ומקצועי בשפה הגרמנית. אני מעניק לך כעת את התואר "דוקטור" בשפה הגרמנית! מעתה נקרא הנך "דוקטור שטרן", ושכך יקראו אותך כולם.

באם ישאלו אותך מאיפה קיבלת את התואר, תגיד להם שתואר זה נתן לך הרב שניאורסאהן מניו יורק. ובאם רוצים לקבל את זה בכתב אשמח לתת אותו בכתב. והנני מבקש שתקבל את התואר ותשתמש בו, ועם התואר הזה תהי' לך תוספת כוח והצלחה בעבודתך לחיזוק היהדות. וכך תתחיל לכתוב בגרמנית בעניני יהדות וחסידות ולהפיץ את זה בקרב דוברי וקוראי שפה זו.

מכתב כללי-פרטי מכ"ק אדמו"ר לד"ר שטרן לקראת חג השבועות,
 מראש חודש סיון ה'תשל"ג.
 יש לציין שכ"ק אדמו"ר הוסיף בראש המכתב בכת"ק
 באותיות מרובעות את השם "שטרן".
 בסיום המכתב הוסיף הרבי בכת"ק, "ולהצלחה רבה דהביקור באשכנז בשטומו"צ"

ואכן, מאז אגרת הרבי אליו מג' טבת תשל"ה, שהובאה לעיל, אנו מתחילים לראות
 הוספת התואר "דוקטור" לפני שמו של ר' מנחם זאב שטרן. גם מכיריו התחילו לקרוא לו
 בתואר "ד"ר שטרן".

הרבי נהנה מהתרגומים לגרמנית

לפנינו מענה מהרבי לגב' שרה-געלא שטרן, מכ"ח מרחשון תשמ"ו, בו הוא מביע את
 הנאתו מתרגומי השיחות לגרמנית:

לצדקה במדינתה. כן תבשר טוב גם לעת"ל. פ"ש לבעלה שליט"א.
 מקבל אני המכתבי-עת משוויץ בכל שבוע, ונהנה במאוד מתרגומי השיחות ע"י בעלה שליט"א (נוסף על מאמריו ביהדות משלו), ויצליח בזה וביתר שאת בעתיד ומתוך שמחה וטוב לבב וביחד איתה.
 אזכיר עה"צ.

שגרמניה תיעשה למקום תורה

באחת משנות הלמ"ד היה הד"ר שטרן אצל הרבי ב'חידות'. 'חידות' זו נערכה לאחר שר' מנחם זאב סיים זה עתה ביצוע שליחות של הרבי בגרמניה, ובמהלך השיחה הרבי אמר לו: עליך לדאוג לכך שגרמניה תיעשה למקום תורה.
 הד"ר שטרן הגיב ושאל: "כיצד אפשר לעשות זאת, הלא גרמניה היא מדבר רוחני?" והרבי השיבו, "הרי גם התורה ניתנה במדבר"!!!
 ד"ר שטרן נפטר בנר ראשון של חנוכה תשנ"ו, וזוגתו נפטרה בכ"ג טבת תשע"א. הם לא השאירו אחריהם צאצאים, ותהא זכות זו של הפצת המעינות לעילוי נשמתם.

ממדבר רוחני למקור מים חיים

תמונה כללית של כינוס השלוחים לגרמניה בשנת תשפ"ג

ואכן, במהלך ימי נשיאות הרבי זכתה יהדות גרמניה לפעילות חב"דית נרחבת, ומ"מדבר רוחני" הפכו את המדינה כולה למקור מים חיים של הפצת היהדות והפצת המעינות חוצה.

תחילה היה זה באמצעות שליחים נודדים וכן שליחויות בימי הקיץ במסגרת ה'מרכז שליחות' - עד כי בשנים האחרונות פועלים בכל רחבי גרמניה עשרות שלוחים המפעילים בתי חב"ד ובתי כנסת, ישיבות בתי ספר ומוסדות חינוך לכל הגילאים, לצד מוסדות צדקה וחסד - לשם ולתפארת ולתהילה, שהשפעתם גוברת והולכת בעזרת ה'.

דומה שההסבר לכך הוא, מאחר שקרבים אנו לסיום השלב הכי אחרון בבירור העולם והכנתו לגאולה הנה 'אם לא עכשיו אימת', והגיע העת להשלים גם את בירורה של מדינה זו, ולתקן את העולם כולו במלכות שד-י.

חלק שני

**הפצת היהדות
והחסידות
בערי גרמניה**

ברלין

הצעת שלוחים לברלין

האזכור הראשון המפורש שבידינו אודות מעורבות הרבי בחיי קהילת ברלין משנות הנשיאות, הוא משנת תשל"ז. באותה תקופה, כפי שיסופר להלן, פעלו בהמבורג בגרמניה הר"ר מרדכי קמינקר ומשפחתו, והם כתבו לרבי אודות הצעה שעלתה להביא שליח לברלין. על כך הרבי כתב¹:

צריכה להיות התכתבות עסקני ברלין עם עסקני לונדון בכל זה.

[ככל הנראה, הכוונה ב"עסקני לונדון" היא לאנשי "בית ליובאוויטש" בלונדון ולרב אברהם יצחק גליק, שכנסקר לעיל, הפעילות החב"דית בגרמניה באותם שנים וברלין בכלל זה, הייתה בתחום אחריותם]

פעילות הר"ר שרגא פייוול קוגאן ז"ל

אחד מפעילי היהדות הנמרצים בברלין, אשר עשה רבות למען ענייני חב"ד בעיר ושהרבי עודד רבות את פעולותיו, היה הר"ר שרגא פייבל הכהן קוגאן ז"ל.

ר' פייבל נולד בפולין למשפחה שהשתייכה לחסידות גור. כנער הוא למד בסניף ישיבת "תומכי תמימים" שפעל בלודז' אצל הרב משה אליהו גרליצקי, והיה אומר "עוד הספקתי ללמוד לקוטי תורה בלודז'". מלחמת העולם השנייה קטעה את נעוריו של ר' פייבל והוא נמלט לרוסיה.

לאחר המלחמה, בשנת תשי"ג, התחתן ר' פייבל בלנינגרד עם זוגתו יוכבד (יוכה) למשפחת גריבוב, בחופה שהועמדה בחשאי. חמיו היה לפני המלחמה מלמד חסידי בנעוול. לאחר נישואיהם הם עברו לריגה שם גרו כעשר שנים. מבחינה כלכלית הם הסתדרו בריגה יפה, אבל ר' פייבל ורעייתו שאפו לעלות לארץ ישראל כדי לחיות כיהודים בגלוי.

הם עשו את דרכם דרך פולין, שם התעכבו למעלה משנה בגלל מסמכים ואישורים, ואחר כך החליטו לנסוע לבינתיים לאנטוורפן. הכסף שהיה בידיהם היה חסר ערך במדינות אחרות, והם קנו חפצים ובגדים בהם קיוו לעשות שימוש במקום שבו יתיישבו בעתיד.

1. "התקשרות" גליון שלג עמוד 16.

להוותם, בהגיעם לאנטוורפן כל מה שקנו נגנב מהם, והם, ההורים ושתי בנותיהם הקטנות, נשארו בחוסר כל. משפחה מאנטוורפן שניהלה בית הכנסת אורחים לפליטים דאגה להם לקורת גג ומזון, ור' פייבל נאלץ להתחיל הכל מחדש.

משלא עלה בידו למצוא דירה ועבודה באנטוורפן, התחיל ר' פייבל לעבוד אצל ידיד, בן עירו בפולין, שהיגר לברלין. בתחילה ר' פייבל נסע לברלין לבדו כאשר משפחתו נשארה באנטוורפן והוא היה חוזר למשפחתו מעת לעת, עד שמצא עבודה ודירה קבועה ובני משפחתו הצטרפו אליו בברלין.

בניסיונותיו להסתדר בברלין הוא בא יום אחד לבית הכנסת המקומי וביקש מאנשים עזרה, אך איש לא עזר לו. רק יהודי מבוגר אחד טפח על שכמו ואמר לו: "תתחזק, ה' עוד יעזור לך".

ר' פייבל יצא אותו יום מבית הכנסת הברלינאי ללא מזון וללא פרוטה, אך בהחלטה נחושה שכאשר יתבסס בעזרת ה', הוא יעשה הכול כדי לעזור לכל נצרך. ואכן, כך הוא עשה כל ימיו, ותמיד עזר ליהודים בגשמיות וברוחניות.

ר' פייבל היה יהודי ירא שמים ואוהב תורה, והיה אהוב על כל מכריו. כיון ששנות נעוריו עברו עליו בימי מלחמת העולם השנייה, הוא עצמו לא הספיק ללמוד הרבה בצעירותו, ובגיל מבוגר ניצל כל אפשרות ללמוד תורה.

במשך כל ימות השבוע הוא היה קם בחמש בבוקר וממהר לעבודה, אבל בשבת קודש היה מקדיש זמן רב ללימוד תורה. מידי שבת הוא יצא מביתו כשעה לפני התפילה כדי להשתתף בשיעור שמסר הרב המקומי, ובשעות אחר הצהרים למד כמה שנים בחברותא עם אחד מבאי ביתו, עד שהלה התחתן ועזב את ברלין. כל שבת בדרך לבית הכנסת, הוא היה אומר לבני משפחתו שהחלום שלו הוא לפרוש מהעבודה ולחזור לשקוד על התורה כמו בישיבה.

"לעשות מברלין ליובאוויטש"!!!

הקשר הקרוב של ר' פייבל עם הרבי התחיל באמצעות "השליח הנודד" של הרבי באירופה, הרב אברהם יצחק גליק ז"ל. באחד ממסעותיו בשליחות הרבי לברלין כדי לעמוד מקרוב אחר מצב היהדות בעיר, הרב גליק פגש את ר' פייבל.

ר' פייבל התחנן בפני הרב גליק, כפי שנהג לעשות בכל מפגש שלו עם יהודי שומר מצוות: "אנחנו זקוקים בברלין למורה לילדים, אנחנו זקוקים לסידורים ברוסית וספרי קודש".

בהשפעת הרב גליק, נסע ר' פייבל בפעם הראשונה לרבי בחודש תשרי תש"מ. מיד עם בואו, ר' פייבל אמר לרב גליק שברצונו ללכת לגשת לרבי "לקבל שלום", כפי שהיה רגיל

JEM 192460

הרבי נותן "שלום עליכם" לר' פייבל קוגאן בעת חלוקת ה"לעקאח" בפתח הסוכה, הושענא רבא תש"מ

ר' פייבל קוגאן והרב אברהם יצחק גליק על רקע בית חיינו 770, חול המועד סוכות, ראשית שנות המ"ם. נראים בתמונה גם שלמה רונה וגרשון היינץ, מקורביו של ר' פייבל מקהילת ברלין

מימי נעוריו בפולין. אבל הרב גליק הסביר לו שאצל הרבי לא נהוג "לקבל שלום", ובכלל בליובאוויטש חסידים לא לוחצים את ידו הקדושה של הרבי.

ואולם, כשר' פייבל ניגש אל הרבי בהושענא רבא לקבל 'לעקאח' בפתח הסוכה, וזו היתה הפעם הראשונה בה הוא ניגש לרבי, הרבי ביוזמתו הושיט מיד את ידו הקדושה לר' פייבל...

בליל שמחת-תורה תש"מ, בעת ה"הקפות" פנה הרבי אל הר' פייבל ואמר לו: "עליך לעשות מברלין 'ליובאוויטש'!"...

לאחר ההקפה פנה אליו הרבי פעם נוספת, ושאל: "כבר עברו כמה דקות, האם ברלין כבר נעשתה 'ליובאוויטש'?"...

באיסרו חג הסוכות, כ"ד תשרי, נכנס ר' פייבל ל'יחידות'. בפתח הדברים הרבי שאל אותו באיזה שפה הוא רוצה לדבר, והוסיף שגרמנית אינו זוכר כל-כך טוב.

לפועל הרבי שוחח עמו בגרמנית ובאידיש. הרבי אמר לו שבהמשך למדובר בהקפות - עליו לעשות באמת ובמסירות ואז יראו אחרים ויסייעו ויתמכו, וכן שיקרב יהודים לליובאוויטש והם יחזרו ליהדות.

הרבי גם ביקש ממנו למסור פריסת-שלום לרבה של ברלין, ואמר לו שיקרבהו לליובאוויטש².

מאותה שנה ואילך, הרב גליק ור' פייבל היו נוסעים יחד לשהות בימי שמיני-עצרת ושמחת-תורה במחיצת הרבי. כשאחד מהם לא היה יכול להגיע, הרבי היה שואל את השני על חברו: את הרב גליק הרבי היה שואל: "איפה הכהן שלך?", ואת ר' פייבל הרבי היה שואל: "מה שלום אברהם גליק?"...

באחת ה'יחידות' להן זכה, עלה נושא רגיש שנגע בכבודו של גורם חשוב בקהילת ברלין. הרבי הורה לר' פייבל לפעול בנושא זה "אין א גלייכע וועג און א ריכטיקע וועג" [=בדרך ישרה ובדרך נכונה].

פעילות רבה ברוח ליובאוויטש

ואכן, בעקבות ביקורו הראשון בחצרות קדשנו ודברי הרבי אליו, הוסיף ר' פייבל אומץ בכל פעולותיו להפצת היהדות בברלין, ברוחה של ליובאוויטש.

במהלך שנות המ"ם הגיעו לגרמניה יהודים רבים מברית המועצות. אחד הנושאים שר' פייבל עסק בהם במיוחד היה ארגון בריתות ליהודים, ילדים ומבוגרים, שלא נימולו ברוסיה.

2. שיחות קודש תש"מ חלק א עמוד 868.

JEM 196403

הרב אברהם יצחק גליק ור' פייבל קוגאן מברלין מקבלים "לעקאח" מהרבי בפתח סוכתו, הושענא רבא תשד"מ

JEM 269458

הרבי נותן "לעקאח" לר' פייבל קוגאן, הושענא רבא תשמ"ו

JEM 208259

הרבי מוֹזֵג "כוס של ברכה"
לר' פייבל קוגאן מברלין,
מוצאי שמחת תורה תשמ"ג.
ליד ר' פייבל עומד הרב אברהם יצחק גליק

בית משפחת קוגאן היה פתוח לרווחה לכל יהודי. הוא ואשתו אירחו מידי שבת בשבתו עשרות יהודים שזכו לאירוח חם ולבכי, סעודות כיד המלך ואוירה יהודית תורנית. רבים רבים התקרבו ליהדות בסעודות השבת הללו. ר' פייבל גם ארגן חתונות יהודיות כדת וכדין ואת הכול עשה על חשבונו הפרטי.

פעילותו של ר' פייבל כללה גם מימון נסיעות ושכר לימוד של בני נוער יהודיים מברלין שהצליח לשלוח לשיבות מחוץ לגרמניה, משכורות למורים ב'חדר' בברלין עצמה, ארגון וניהול סדרי פסח ציבוריים ליהודים מרוסיה ברמה גבוהה ובהקפדה על כל ההידורים, ועוד.

ר' פייבל גם השתדל רבות אצל הקהילה היהודית למען הקמת מקווה טהרה מהודר בברלין. הדבר עלה בידיו רק לאחר שתדלנות רבה, והמקווה הוקם והחל לפעול כאשר כל התנאים שהציב ר' פייבל התקבלו, וההיבט ההלכתי זכה לאישורם של רבני חב"ד ושל הרב חנוך העניך פאדווא מלונדון.

לצד כל אלה, ר' פייבל החזיק והפעיל בית "הכנסת אורחים" במרכז העיר בו יהודים זכו לארוחות וללינה חינם אין כסף.

ר' פייבל היה בעל-הבית נכבד והיה לו מפעל לסריגת סוודרים אבל היה רחוק מעשירות, ובכל זאת מימן מכספו את כל הפעילות הענפה.

את כל פעולותיו עשה ר' פייבל בשקט ובצניעות מבלי להחזיק טובה לעצמו. הצניעות והפשטות אפיינו אותו בכל הליכותיו, אבל כל מי שהכיר אותו מקרוב העריך מאוד את האמת, הכנות והיושר שלו.

כאמור, בדרך כלל פעל ר' פייבל בצניעות ובענווה, אבל במידת הצורך ידע לעמוד בתוקף ולנהוג בגבורה. פעם, למשל, התקיים בבניין הקהילה היהודית בברלין אירוע לצעירים שרשמית היה צריך להתחיל אחרי צאת השבת, אבל למעשה כשעה לפני צאת השבת כבר נכח קהל במקום והמארגנים רצו להתחיל בתוכנית.

ר' פייבל נעמד על הבמה והכריז: האירוע לא יתחיל עד לאחר צאת השבת! המארגנים ניסו לאיים עליו ואפילו הזמינו משטרה, אבל הוא נשאר על הבמה ולא איפשר להתחיל במוזיקה עד לאחר צאת השבת.

רעייתו הכבודה יוכבד היתה שותפה מלאה לפעולותיו הברוכות של בעלה. פעם אחת במעמד חלוקת הדולרים לצדקה הרבי אף נתן לר' פייבל דולר לתת לאשתו, באומרו ש"היא עוזרת לו בכל העניינים".

סיוע לפעילות "מרכז שליחות" בברלין

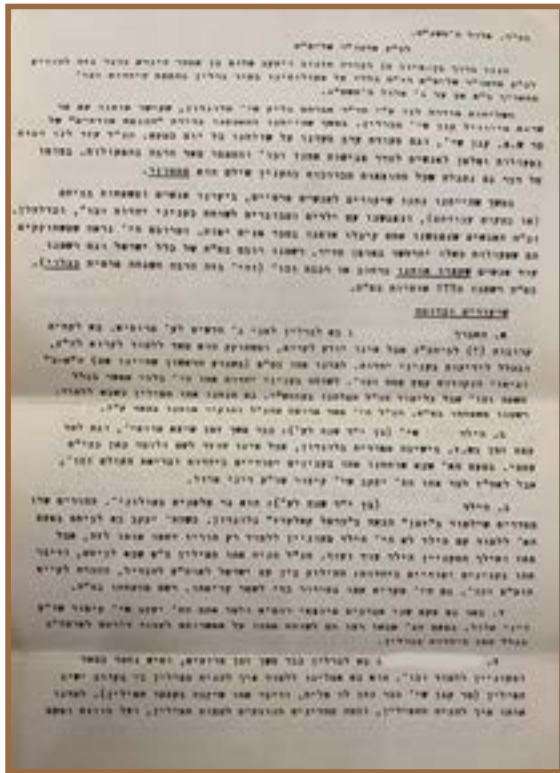
במהלך שנות המ"ם והנו"ן היו מגיעים לבקר בברלין מעת לעת תלמידים-שלוחים מישיבת "תומכי תמימים" המרכזית ב-770 במסגרת "מרכז שליחות", בעיקר בתקופות הקיץ, ור' פייבל היה עומד לימין הבחורים בכל המצטרך.

כדוגמה לפעולות אלו, לפנינו דו"ח לרבי שכתבו התלמידים השלוחים בברלין בקיץ תשמ"ג, ממנו אנו גם למדים על פעולותיו של ר' פייבל באותם ימים:

הננו ברוך בן-ציון בן דבורה חזנוב ויעקב שלום בן אסתר הינדא ברבר, בזה להודיע לכ"ק אדמו"ר שליט"א דו"ח כללי על פעולותינו בעיר ברלין בהפצת היהדות וכו', מתאריך כ"א אב עד ג' אלול ה'תשמ"ג.

השליחות סודרה לנו ע"י הר"ר אברהם גליק שי' מלונדון, שקישר אותנו עם מר שרגא פייזויל קגן שי' מברלין. במשך שהייתנו התאכסנו בדירת "הכנסת אורחים" של מר ש. פ. קגן שי', וגם סעודת ערב סעדנו על שולחנו כל יום כמעט. הנ"ל עזר לנו רבות בפעולות וטלפן לאנשים לסדר פגישות אתנו וכו' והתמסר מאוד הרבה בהפעולות. בסופו של דבר גם נתגלה שכל ההוצאות הכרוכות בהענין שלם הוא מממונו.

במשך שהייתנו נתנו שיעורים לאנשים פרטיים, ביקרנו אנשים ומשפחות בביתם (או במקום עבודתם), ונפגשנו עם ילדים ומבוגרים לשוחח בענייני יהדות וכו', וכדלהלן. וב"ה האנשים שנפגשנו אתם קיבלו אותנו בסבר פנים יפות, ומרובם ה' נראה שמשתוקקים הם שפעולות כאלו יתרחשו באופן תדיר. רשמנו רובם בספר תורה של כלל ישראל וגם רשמנו עוד אנשים שעצרו אותנו ברחוב או רכבת וכו' (והי' בזה הרבה השגחה פרטית בגלוי). בס"ה רשמנו כ-175 אותיות בס"ת.

שיעורים וכדומה:

א. האברך . . . בא לברלין לפני ג' חדשים לערך מרוסיה. בא לעתים קרובות (?) לבית הכנסת אבל אינו יודע לקרוא, ומשתוקק הוא מאוד ללמוד לקרוא לה"ק, ובכלל לידיעות בעניני יהדות. למדנו אתו כמ"פ (בשבוע הראשון שהיינו שם) ה"א-ב" וביטוי הנקודות קמץ פתח וכו'. לשוחח בעניני יהדות הי' בלתי אפשרי בגלל השפה וכו' אבל בלימוד הנ"ל הצלחנו בעזהש"י. גם הנחנו אתו תפילין כשבא ללמוד. רשמנו משפחתו בס"ת. הנ"ל היה מאוד מרוצה מהנ"ל והוקיר אותנו במאד על זה.

ב. הילד . . . שי' (בן י"ד שנה לערך): כבר משך זמן שיצא מרוסי', וגם למד קצת זמן בשנה זו בישיבה ספרדית בלונדון, אבל אינו חוזר לשם ולומד כאן בבית ספר עממי. בפעם הא' שבא שוחחנו אתו בענינים יסודיים ביהדות ובריאת העולם וכו', אבל לאחר זמן זה למד אתו הת' יעקב שי' קיצור שו"ע דיני אלול.

ג. הילד . . . (בן י"ד שנה לערך): הוא גר מלפנים בפולני'. ההורים שלו מסדרים שילמוד ב"זמן" הבא ב"כרמל קאלעדז" בלונדון. כשהת' יעקב בא לביתם בפעם הא' ללמוד עם הילד לא הי' הילד מעוניין ללמוד רק הוריו דחפו אותו לזה, אבל מאז ואילך התעניין הילד עוד ועוד. הנ"ל הניח אתו תפילין כל פעם שבא לביתם, ודיבר אתו בענינים יסודיים ביהדות: החילוק בין עם ישראל לאומות העולם להבדיל, ההכרח לקיים תורה ומצוות וכו'. גם הי' מקריא עמו בסידור כדי לשפר קריאתו. רשם משפחתו בספר תורה.

ד. באו גם פעם שני אברכים מיוצאי רוסי' ולמד אתם הת' יעקב שי' קיצור שו"ע דיני אלול. בפעם הב' שבאו רצו הם לשוחח אתנו על אפשרותם לעבור דירתם לארצות הברית בגלל מצב היהדות בברלין.

ה. ד"ר . . . : בא לברלין כבר משך זמן מרוסיה, ואיש נחמד במאד ומעוניין ללמוד וכו'. הוא בא אצלינו ללמוד איך להניח תפילין כי בקרוב ישיג תפילין (מר קגן שי' כבר נתן לו טלית, ודיבר אתו שיקנה בעצמו תפילין). למדנו אותו איך להניח התפילין וכמה מהדינים הנוגעים למצות תפילין...

אגרת עידוד לקהילת ברלין

במהלך שנות הלמ"ד חוותה קהילת ברלין הגירה של יהודים ממזרח אירופה, שיצאו את מדינות ברית המועצות והתיישבו בברלין. ועד הקהילה היהודית בברלין הקים עבור מהגרים אלו מסגרת מיוחדת שתטפל בקליטתם מהפן הרוחני ומהפן הגשמי, ותאפשר את שילובם בקהילתם החדשה.

התוועדות יו"ד שבט תשנ"ד בביתו של הר"ר פייבל קוגאן בברלין. נראים בתמונה גם התמימים שמואל מנחם קליין וזושא וולף, שלוחי ה"מרכז לענייני חינוך" שפעלו בברלין-פוטסדם בחורף תשנ"ד, מר קאנאל, ראש הקהילה היהודית בברלין, ומר אלכסדר קוגאן, ראש הקהילה היהודית בפוטסדם.

ר' פייבל קוגאן ואשתו בהתוועדות חסידית בביתם, יחד עם ה"תלמידים השלוחים" שלמדו בשנת תשנ"ט בבית המדרש לרבנים שייסד השליח הרב יהודה טייטל בברלין. מימין לשמאל נראים: הרב שלמה בייטש, שליח ברוקווייל, מרילנד; הרב חיים ברכהן, שליח בדיסלדורף, גרמניה; הרב אשר קריצ'בסקי, שליח בלונדון, אנגליה; הרב שמואל קוט, שליח בטאלין, אסטוניה; הרב שלמה ביסטרצקי, שליח בהמבורג, גרמניה; והרב זלמן ווישצקי, שליח בבאזל, שווייץ

בט"ו כסלו תשמ"א, שיגר הרבי אגרת קודש מיוחדת לועד קהילת ברלין, בו הוא משבח אותם על הקמת מסגרת זו, ומעודד אותם לנהוג בגאון יעקב ובגאווה יהודית בכל מקום³:

ב"ה, ט"ו כסלו, ה'תשמ"א

ברוקלין, נ.י.

אל המייסדים והעסקנים של בית-ועד

ליהודים החדשים הבאים בברלין

ה' עליהם יחיו

שלום רב וברכה!

בנועם קבלתי את הידיעה שנוצר בית-ועד (מקום התכנסות) ליהודים הבאים החדשים שהתיישבו לאחרונה בברלין, היכן שיש להם את האפשרות להכיר קרוב יותר ולהתחבר ליהדות; כמובן מאליו יהדות תורה אמיתית, הירושה של אינספור דורות - הירושה החיה שמחיה ומאירה את חיי היום יום של יהודי בכל מקום שבו הוא נמצא, מבלי הבט על החשכה של העולם סביב.

וזהו גם התוכן של הימים המאירים של ימי חנוכה, שנחגוג מיד, המתבטא בכך שהמצוה הראשונה והמיוחדת של חנוכה היא, שיהודי מאיר בביתו עם האור של **נר מצוה ותורה אור**, וזה מאיר גם לאלה שנמצאים סביבו, ואפילו לאלה שעוברים ברחוב ורואים את נרות חנוכה המאירים.

בכך מודגש גם שיהודי לא מסתפק בהדלקת נר אחד בלילה הראשון ושני נרות בלילה השני, למרות שעל ידי זה הוא מקיים את המצוה באופן של **מהדרין מן המהדרין**, אלא מיום ליום ומלילה ללילה נוסף אצלו עוד נר ועוד אור. וזה מזכיר לו שהוא צריך להתעלות יותר ויותר בכל העניינים של תורה ומצוות מיום ליום.

יתן ה' שהרוח של חנוכה תשתקף בצורה קונקרטי - כי הרי העיקר הוא **מעשה בפועל** - בכל אחד ואחת של המשתתפים והמבקרים בבית ועד זה, ועל ידי זה יתברכו מה', מקור כל הברכות, בכל המצטרף, בהתאם להבטחה האלוקית: **בחוקותי תלכו** - כאשר תלכו בחוקותי ותשמרו את מצותי - אזי יבואו כל הברכות המנויות בפרשה, עד שה' אומר: **ואשבור מוטות עולכם ואולך אתכם קוממיות** - שברתי את המוטות של העול שלכם ואני מוביל אתכם בראש מורם - שחזקים בבריאות, הן בגשמיות והן ברוחניות, וחזקים ותקיפים להיות יהודי ולחיות כיהודי.

כבוד וברכת הצלחה ובחנוכה מאיר ותמיד מאיר

[חי"ק]

3. האגרת מופיעה בליקוטי שיחות כרך כ עמוד 637, ומופיעה כאן לפנינו לראשונה בתרגום ללשון הקודש.

RABBI MENACHEM M. SCHNEERSON
Lubawitch
370 Eastern Parkway
Brooklyn N.Y. 11213
461-4296

מחנה מעברל שניאורסאהרן
ליובאוויטש

סני ארמטערן שניאורסאהרן
ברוקלין, נ.י.

ב"ח, ס"ו כסלו, ה'תשס"א
ברוקלין, נ.י.

בו די ברינדער און עסקנים פון ביה-ועד
סאר ניי-געקומענע אידן אין בערלין
ה' עליהם יהיו

שלום רב וברכה!

מיט פארבענדענען האב איך באקומען די יודיקה אז עס איז געסאמן געווארן
א ביה-ועד (צוזאמענקום-לאקאל) סאר ניי-געקומענע אידן וואס האבן זיך
געקעמט באזעצט אין בערלין, וואו זיי האבן די סעולעכקייט צו געזעצער
באקענען זיך און פארעסטענדען זיך דורך אידעקייטן זעלבסטפארשטענדלעך
אס"ע תורה-אידעקייט, די יודיקה פון אומצולייגע דורות - די לעקעדיגע
יודיקה וואס באקומט און באלייבט דעם פאט-געבליכען לעבן פון א אידן
אומקום וואו ער געפינט זיך, ניט קומענדיג אויף דער היגענדיגע חנוכה-לייבט,
דער וועלט ארום.

וואס דאס איז דאך אויך דער אנהאלט פון די ליכטיגע טעג פון חנוכה,
וואס פיר וועלן באלד פיערן, זיי דאס דריקט זיך אויס אין דעם וואס די
ערשטע און ספעציעלע טעג פון חנוכה איז, אז א איד נאכט ליכטיג בא זיך
אין טעג מיט דער ליכטיקייט פון יד טעג ותרתי אור, און דאס טאכט
ליכטיג אויך פאר די אלע וואס געפינען זיך ארום אים, און אפילו פאר די
וואס גייען פארביי אין נאכט און הערזען די טייגענדיגע חנוכה-לייבט.

דערביי ווערט אויך אונטערשטראכן, אז א איד באנווענעט זיך מיט טיט
אונזערן הייז ליכט די ערשטע נאכט און צוויי ליכט די צווייטע נאכט,
כאטש דורכאויס איז ער טקייט די טעג אין אן אופן פון התרחיץ לו התרחיץ,
נאר פון טאג צו טאג און פון נאכט צו נאכט קומט בא אים צו נאך א ליכט
אין נאך ליכטיקייט, און דאס דערטאגט אים, אז ער דארף טייגען אלץ
העכער און העכער און אלע קנינים פון תורה און מצוות פון טאג צו טאג.

דער אויבערשטער זאל געבן, אז דער גייסט פון חנוכה זאל זיך אטענדיגען
אין א קאנקרעטן אופן - וואויט דער עיקר איז דאך הענה בעולם - אין יעדן
איינעם און איינע פון די אנטייליגעסער און באזוכער אין דעם דאזיגען
ביה-ועד, און דורכדעם וועט מען אויך געבענטשט ווערן פון דעם אויבערשטן,
דער קונאל פון אלע בריות, אין אלץ וואס ס'גויסטיגט זיך, אין איינלאנג
ס"ט דעגן-לעכער חסידות במקוהי תלכו - "אז איר וועט גיין אין טייגע
געזעצן און היטן טייגע מצוות און זיי טאן..." - דאן פאלגען אלע בריות
וועלכע זיינען אויסגעקענט אין דער פרשה, ביז דער אויבערשטער זאגט:
ואצבור עולכם וזולף חכם כושפיות - "איך האב געבראכן די שאנגען
פון איינער יאך און פיר און טיט אן אויסגעווענעט קאס" - אז ס'איז
שטארק אין בעדונד, זיי פירט און זיי גייטסיג, און ס'איז טוכט און
שטאלץ צו זיין א איד און לעבן ניי איד.

בכבוד וברכת העללה-א
מיט א ליכטיגען חנוכה
פון א ליכטיגען חסיד

שליחות משפחת ברכה בברלין

בעקבות ההגירה ממזרח אירופה, פנתה הקהילה היהודית בברלין בסוף שנות הלמ"ד לפרופסור ירמיהו ברנובר בבקשה שיעזור לה למצוא רב, שליח דובר רוסית, שיעזור בחינוך הדור הצעיר בקרב היהודים דוברי הרוסית שהגיעו לברלין.

פרופ' ברנובר פנה למספר אברכים, ובהם להרה"ח ר' מנחם מענדל הכהן ברכה, והוא הכניס את שמותם לרבי. מתוך רשימת האברכים, נבחר הרב ברכה, אשר יחד עם זוגתו מרת אסתר פעלו בשליחות הרבי בברלין בעשור שנות המ"ם.

בתקופת שליחותם כתב הרבי לגב' ברכה אודות הפעילות בגרמניה, "כר נרחב לפעילות בקרב אחינו בני ישראל יוצאי חבר העמים".

לקראת יו"ד שבט תשמ"ב נסע הרב ברכה מברלין לחצרות קדשנו יחד עם בני משפחתו, ויחד עם אביו, הרה"ח הרב אורי שלום נתן נטע ברכה ז"ל.

ביומן "בית חיינו" מיום ראשון י"ד שבט תשמ"ב, מופיע:

הרבי יצא לתפילת מנחה ב-3:15, חילק לילדים כסף לצדקה. באמצע אמר ר' נתן ברכה לרבי שבנו מנחם מענדל נוסע בחזרה לגרמניה, ואמר בנו לרבי שיברך את בנו הקטן חיים. ואמר לו הרבי, "אז ער זאל וואקסן א שליח גרעסער פון דיר" [=שיגדל שליח גדול יותר ממך].

לימים, בחג הגאולה י"ב תמוז תשס"א, הגיע הבן הרב חיים ברכה עם משפחתו בשליחות הרבי לדיסלדורף שבגרמניה, והקימו שם בית חב"ד לתפארת, והם פועלים בעיר רבות בשטח הפצת היהדות והחסידות.

קשר עם רבה של ברלין

באחד מימי ראשון בשלהי שנות המ"ם, עבר הרב מענדל ברכה לפני הרבי במעמד חלוקת הדולרים לצדקה. הרבי נתן לו שטרות נוספים של דולר באומרו, "זה עבור האבא וזה לכל המשפחה".

ר' מענדל אמר לרבי, "הייתי בברלין", והרבי המשיך, "בברלין, בשליחות, מסתמא פעלת שם בהפצת היהדות. תמשיך שם".

ר' מענדל אמר לרבי, "אני חוזר בעוד שבוע". הרבי העניק לו דולר נוסף באומרו "תן זאת לצדקה בברלין", והמשיך, "כשתראה שם את הרב, תיצור אתו קשר טוב".

ר' מענדל המשיך ואמר, "יש לי אתו קשר טוב, ואנו רוצים את הסכמת הרבי להביא לשם שליח". הרבי המשיך ואמר, "לכן הנני אומר - צריך לכך את הסכמתו".

ר' מענדל המשיך שבדעתו להביא לשם שליח, והרבי אמר, "אמן. כבר להביא? צריך קודם לסכם איתו. אבל זה תאמר לו, שכך הנני נוהג, היכן שאני פוגש יהודי, אני מוסר

JEM 16250

הרבי משוחח עם ר' פייבל קוגאן בעת חלוקת ה"לעקאח", הושענא רבא תשמ"ח

לו שליחות לצדקה. על אחת כמה וכמה שהוא רב. ומסתמא לא תהיה לך תרעומת שאני מטריח אותך. שתהיינה בשורות טובות".

נבואה על נפילת חומת ברלין

הרבי נשיא דורנו התנבא על נפילת חומת ברלין, החומה שהפרידה בין מזרח ברלין למערב ברלין, כחלק מהתמוטטות המשטר הקומוניסטי עליו התנבא הרבי, בראשית שנות הנו"ן.

כמסופר לעיל, הר"ר פייבל קוגאן מברלין היה מגיע אל הרבי מידי שנה לחודש השביעי. בעת חלוקת ה"לעקאח" היה הרבי מעניק לו מידי שנה פרוסת 'לעקאח' אחת, באמרו שזהו "עבור מערב ברלין".

כשעבר ר' פייבל בחלוקת ה"לעקאח" בחודש תשרי תש"נ, הרבי לא נתן לו חתיכת לעקאח אחת כרגיל, אלא העניק לו פרוסות רבות מלוא-ידיו והוסיף: 'דאס איז פאר גאנץ ברלין' [=זהו עבור כל ברלין]...

כאשר חזר לברלין, תכנן ר' פייבל להשיג ויזה למזרח גרמניה, כדי לחלק את ה"לעקאח" גם בחלקה המזרחי של ברלין שבאותה שעה היתה מחולקת בחומה שהפרידה בין החלק המזרחי והמערבי. הוא הגיש בקשה לויזה שתאפשר לו כניסה לחלק המזרחי של העיר,

כיון שרצה לקיים את דברי הרבי שה'לעקאח' יהיה "פאר גאנץ ברלין", אלא שעוד לפני קבלת הויזה, דברי הרבי התממשו בצורה פלאית.

כחודש לאחר קבלת ה'לעקאח', בי"א חשוון בשנת תהא שנת ניסים, התמוטטה חומת ברלין שהפרידה במשך עשרים-ושמונה שנה בין שני חלקי העיר ובעצם בין שני חלקיה של גרמניה, מה שהביא לאחר מכן לביטול השלטון הקומוניסטי במזרח גרמניה, ואיחוד מזרח גרמניה ומערבה.

ליובאוויטש בברלין

בשנים הבאות התקיימה פעילות חב"דית בברלין על ידי תלמידי ישיבה מ"בית חיינו" 770 שהגיעו למקום במסגרת פעילות ה"מרכז לעניני חינוך".

כחודש מנחם-אב תשנ"ו הגיעו לברלין שלוחי הרבי הקבועים לעיר, הרה"ח הרב יהודה אליקים וזוגתו מרת לאה שיחיו טייכטל, והחלו בפעילות שהביאה למהפכה יהודית ב"גאנץ ברלין", בכל חלקי העיר.

מספר הרב טייכטל:

"כשהגענו לברלין, מי שחיכה לנו בשדה התעופה היה ר' פייבל קוגאן, ומאז הוא ליווה אותנו צעד אחר צעד ועמד לצידנו בכל. הוא 'הפך עולמות' ולא חשש לסכן את מעמדו על מנת שחב"ד תתבסס בברלין.

הוא אירח אותנו בסבר פנים יפות, דאג לנו והיה אוזן קשבת לכל בעיה ובעיקר לתמיכה ולעידוד. אין ספק שיש לו זכות גדולה ועצומה בהקמת בית חב"ד בברלין. זכות גדולה היא לנו שעבדנו לצידו ולצד רעייתו".

בח"י אלול תשס"ז חנך הרב טייכטל מרכז יהודי חדש ורחב ידיים במרכז ברלין, הכולל בית כנסת, בית חב"ד, חדרי שיעורים וכיתות לימוד, מסעדה כשרה ועוד. היה זה המרכז היהודי הראשון בגרמניה שנבנה על ידי אנשים פרטיים ולא במימון ממשלת גרמניה.

בשנת תשע"ב מונה הרב טייכטל לרב הקהילה היהודית בברלין, והקים את בית הדין הרבני של ברלין המוכר מטעם הרבנות הראשית לישראל.

במשך קרוב לשלושים שחלפו מאז, פועלים בברלין בירת גרמניה שנים עשר משפחות שלוחים המפעילים שורה של מרכזים יהודיים, חמשה בתי כנסת, מוסדות חינוך לכל הגילאים בכל רחבי העיר, כגני ילדים, בית ספר חב"ד יסודי ובית ספר תיכון.

לצד זאת פועלים על ידי בית חב"ד המרכזי מוסדות רבים נוספים, כמרכז לסטודנטים יהודיים, מרכז לישראלים, בית לפליטים עם כמאה דירות. כמאה איש עובדים במוסדות חב"ד בברלין.

JEM 16869

הרבי מענייק בקבוק משקה לר' פייבל קוגאן בעת חלוקת "כוס של ברכה", מוצאי שבת בראשית תשמ"ח

JEM 18143

הרבי נותן דולר לצדקה לר' פייבל בעת מעמד חלוקת הדולארים, יום ראשון כ"ה תשרי תשמ"ח

ראשי השלטון בברלין, כנשיא גרמניה, הקנצלר ושרי הממשלה, מבקרים באורח תמיד במוסדות כ"ק אדמו"ר בברלין ומעודדים ותומכים בפעילות החב"דית, ונוכחים לראות את הפעילות הענקית הנעשית ב"גאון יעקב".

בסמיכות לג' תמוז תשפ"ג, יום ההילולא הכ"ט של הרבי נשיא דורנו, חנך הרב טייכטל את "קמפוס חב"ד" בברלין, המרכז היהודי הגדול ביותר באירופה מאז השואה, המשתרע על פני כשמונת אלפים מטרים רבועים, בהשתתפות בכירי ממשלת גרמניה, ורבנים ואורחים מכל רחבי העולם.

ממרכז זה ומכל בתי חב"ד ברלין, מתקיימת פעילות יהודית וחינוכית עניפה בכל ימות השנה, הפועלת כחזונו של הרבי ב"גאנץ ברלין", בכל מרחבי העיר, ומביאים אל אלפי יהודי העיר את אור היהדות והחסידות, כדרישת והבטחת הרבי "לעשות מברלין 'ליובאוויטש'".

הר"ר שרגא פייבל קוגאן הלך לעולמו בשלהי שנת תשע"ה בשם טוב כשהוא משאיר אחריו דור ישרים מבורך, יראי השם, מהם שלוחים של הרבי, ההולכים בדרכי אביהם וסבם היקר באדם.

דיסלדורף

הצעה לרבנות שלא אושרה

במהלך שנת תש"מ קיבל הרב יצחק יעקב בידרמן, אז אברך צעיר כשנה לאחר נישואיו, שלמד ב"כולל אברכים שעל ידי מזכירות הרבי" בסמיכות ל"בית חיינו", הצעה מאת קהילת דיסלדורף שבגרמניה לכהן ברבנות העיר.

ההצעה הגיעה באמצעות "השליח הנודד" הרב אברהם יצחק גליק ע"ה, שכאמור היה פעיל בגרמניה, והיו לו יחסים טובים עם מספר קהילות שם.

התקיימו חילופי התכתבויות בנידון, והרב בידרמן כתב לרבי ושאל אם להתעניין בהצעה זו. הוא חיכה למענה מהרבי, אשר בושש לבוא.

יום אחד הגיע לכולל האברכים הרב גרשון מענדל גרליק, השליח הראשי למילאנו, ואמר לרב בידרמן שיו"ר המזכירות הרב חדקוב אמר לו שהוא אמור לנסוע ולשמר כשליח בוינה בירת אוסטריה.

הוא ניגש לרב חדקוב והסביר שהוא מחכה למענה מהרבי בקשר לרבנות דיסלדורף. הרב חדקוב חייך ואמר: נו, וקיבלת מענה? הרי לא קיבלת. אם אתה ואשתך מסכימים, תכתוב עכשיו לרבי שמציעים לך לנסוע לוינה.

ואכן הם כתבו על כך תיכף לרבי, ותוך פחות משעה הם קיבלו מענה קודש מהרבי לנסוע לוינה.

השירה העשירית

בימי חג החנוכה תשמ"ז שהה ב"בית חיינו" הרב אברהם הוכוולד, רבה של דיסלדורף ומדינת צפון הריין שבגרמניה.

היה זה ביקורו הראשון בחצרות קדשנו, ואת התרשמותו מהביקור הביע בשיר שכתב. השיר רב הרגש ועז הביטוי הוכנס אל הרבי, והרבי הגיב עליו:
ת"ח ת"ח. יהי רצון שנזכה במהרה בימינו ממש לשירה העשירית.

מילות הקנה

הם גזעו של הכותב וכן השיר
וכתובם אנושי ירכיב נשואי פנים
סמליות נלים נלים לקבץ שיריה ספרות
הבוקרה סובב הסופרת כל בנהים

על נקיף נל סקלאוקידי - סלות השיר
סנדביות כאלום החסידים ענת הסופרים
סנדביות סנדביות חסידים באר יריות סנד
סנדביות גולת חן סנדביות לוחקים

סנדביות סנדביות חסידים סנדביות סנדביות
סנדביות סנדביות חסידים סנדביות סנדביות
סנדביות סנדביות חסידים סנדביות סנדביות

סנדביות סנדביות חסידים סנדביות סנדביות
סנדביות סנדביות חסידים סנדביות סנדביות
סנדביות סנדביות חסידים סנדביות סנדביות

סנדביות סנדביות חסידים סנדביות סנדביות
סנדביות סנדביות חסידים סנדביות סנדביות
סנדביות סנדביות חסידים סנדביות סנדביות

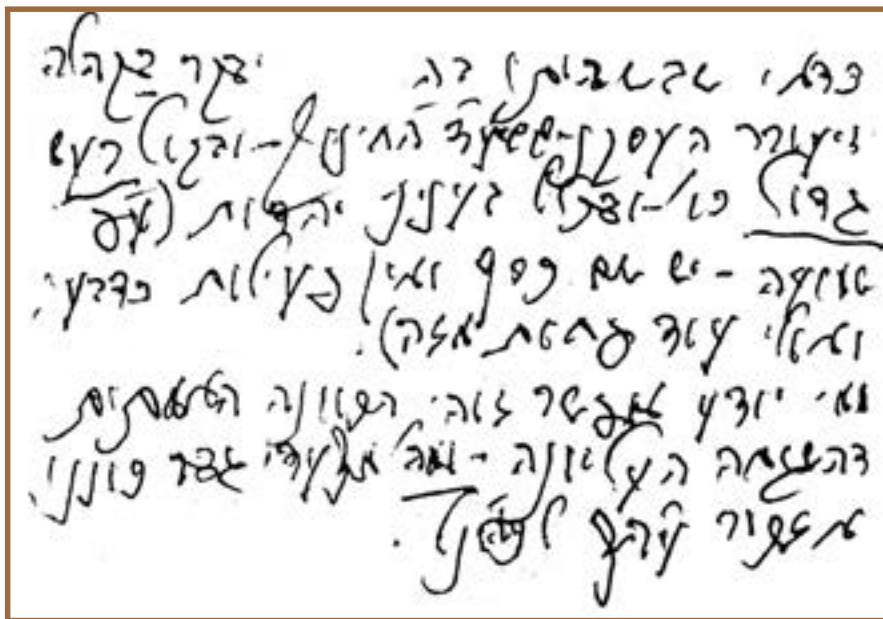
סנדביות סנדביות חסידים סנדביות סנדביות
סנדביות סנדביות חסידים סנדביות סנדביות
סנדביות סנדביות חסידים סנדביות סנדביות

פרסום בו מופיע תמונתו של הרב הוכוולד לצד השיר שכתב בעקבות ביקורו בחצר הרבי

המבורג

חיזוק החינוך היהודי בהמבורג

פעילות הפצת היהדות בהמבורג שבגרמניה, העיר השניה בגודלה במדינה - זכתה לשורה של התייחסויות, ברכות ועידוד מהרבי במהלך עשור שנות הלמ"ד. ההתייחסות הראשונה שבידינו מהרבי ליהדות המבורג היא משלהי שנת תשל"ב, במענה בו הרבי דורש לפעול ככל האפשרי לחיזוק ענייני היהדות בעיר, ובענייני החינוך היהודי במיוחד. בחודש אלול כתב יהודי מסויים לרבי על תוכניתו לנסיעתו לגרמניה, ובמסגרת זו לבקר גם בהמבורג. על כך הרבי הורה לו בה' אלול⁵:

...כדאי שבשהותו בהמבורג יבקר בקהלה ויעורר העסקנים שיל' ע"ד החינוך - ובקול רעש גדול כו' - ובכלל בענייני יהדות (על פי שמועה - יש שם כסף ואין פעילות כדבעי, ואולי עוד פחות מזה).

ומי יודע אפשר זוהי הכוונה האמיתית דהשגחה העליונה - ומה' מצעדי גבר כוננו. אזכיר על הציון לכל הנ"ל.

5. אגרת י'תסו. אגרות קודש כרך כז עמוד תצא.

מטבעות מהרבי למדליקות נרות שבת

במהלך שנות הלמ"ד התגוררו בהמבורג משפחת הר"ר מרדכי קמינקר ז"ל, בפעילות יהודית וחינוכית בעיר מטעם הסוכנות היהודית.

במהלך פעילותם זכו לקבל מספר מכתבי עידוד והנחיות מהרבי בפעולותיהם. לפנינו אחדים ממכתבים אלו. בא' דראש-חודש אדר תשל"ה כתב להם הרבי כדלהלן⁶:

ת"ח ת"ח על הבשורות טובות מהפעולות בנוגע להמבצעים. ויהי רצון שיקויים בהם מאמר חז"ל: מי שיש לו מנה רוצה מאתיים כו' ושיתוסף גם בהצלחתם.

וארשה לעצמי לבקשם להמשיך בזה גם בהפרט (ובטח - מסכימה הנהלת בית-הספר) בנתינת ב' מטבעות לכל אחת ואחת מאלו שהתחילו בהדלקת-הנרות: אחת - למסור לצדקה, והשני - לעשות כטוב בעיני'. - כל אחת מחצית דמטבע-המדינה: מארק.

ומצו"ב המחאה ע"ס חמשים שקל. ויהי רצון שבקרוב יוגדל מספר מדליקות הנרות ויודיעוני - ובלי נדר תושלח עוד המחאה. ותודה מראש על הטרחה בכל זה.

אשרי חלקם וגדול זכותם

בנם של הזוג קמינקר, הרה"ת ר' ישעי', כיום בקראון הייטס, למד ב"בית חיינו" 770, בשנים תשל"ה-תשל"ז, והוריו דיווחו לרבי באמצעותו על פעולותיהם בהפצת היהדות בהמבורג, וזכו למענות קודש.

בימי הספירה תשל"ה כתב הרבי לזוג קמינקר את מכתב העידוד הבא⁷:

הו"ח אי"א נו"נ עוסק בצרכי ציבור

מו"ה מרדכי שי' זוג' מרת דינה חנה תחי' קמינקר

שלום וברכה!

הנני מאשר קבלת מכתביהם עם המצורף אליהם, נוסף על הבשורות טובות על ידי בנם שיחי'.

ואשרי חלקם וגדול זכותם להיות עושים ומעשים בהפצת היהדות מצוותי' ועניני', ובודאי האריכות להם בזה אך למותר,

כי אם לשלוח בזה העתק מכתבי למר יהושע שי' דנוב שכותב שעומד עמהם בקישור וקבל עזר מהם ועידוד וכו', שפשוט ומובן שכל הכתוב במכתבי אליו הרי הוא בתוקף ועוד יותר - בנוגע להם.

6. אגרת יא'שעו. אגרות קודש כרך ל עמוד עב.

7. אגרת יא'תקד. אגרות קודש כרך ל עמוד קפח.

בברכה להצלחה עוד יותר גדולה מכאן ולהבא, ובימי הכנה אלה לזמן מתן תורתנו - לקבלת התורה בשמחה ובפנימיות.

[חי"ק]

[האגרת המוזכרת למר דנוב תובא להלן בסקירה אודות העיר קלן].

"יש להם שם שליחות קדושה"

לפנינו מענות הרבי אודות פעילות משפחת קמינקר בהמבורג, מסמיכות לימי החנוכה תשל"ו:

1. על דו"ח שכתבו הרבי ציין "להחזיר", וכתב לבן⁸:

הזכרתי היום על הציון לתוכן מכתבו ואשרי חלק וגודל הוריו שי' על גודל פעולותיהם בעניין אשכנז כן יוסיפו כהנה וכהנה, ומתוך שמחה וטוב לבב ובהצלחה רבה.

לגודל חשיבות פעולותיהם, הקצבה מיוחדת חד-פעמית למבצע חנוכה ונש"ק (השתא ב' שבתות קודש בחנוכה) - 200 שקל.

8. אגרת י'א'תשא, אגרות קודש כרך לא עמוד סא. "התקשרות" גליון שלג עמוד 15.

2. תשובה נוספת כשהייתה סברה לעזוב את המקום:
יש להם שם שליחות קדושה (באשכנז) - על-כל-פנים בעתיד הקרוב - ואיך יזניחוה?!
ויהא כל זה בהצלחה רבה ותבשר טוב.

3. על כתבם לרבי שארגנו במוצאי שבתות סעודות מלווה-מלכה לציבור הרחב, השיב הרבי:

א גוואלדיקער זכות [=זכות עצומה] מכיוון שבוודאי ידברו גם בנוגע לכשרות וכו'.

4. על דו"ח נוסף:

נתקבל ותשואות חן - ודבר בעתו (בהמצאו גו' בהיותו קרוב קירוב המאור אל הניצוץ).
אזכיר על הציון.

5. שאלו על-דבר פרסום חמשת המבצעים בשפה הפרסית. על כך השיב הרבי:
ות"ח מראש כי אז יושלח למקומות דוברי פרסית.

לסייע לעבודת הקודש בהמבורג

בי"ג אדר-שני תשל"ו כתב הרב חיים חנוך אוקוליקא לרבי על נסיעתו הקרובה המתוכננת לגרמניה.

הרב אוקוליקא נולד בגרמניה בשנת תרד"ע, שם הוסמך לרבנות. בשנת ה'ש"ת הוא הצליח בחסדי ה' להיחלץ מכלא הגסטפו ולהגיע לארצות הברית. הוא התגורר בעיר ניו בריטניה שבקונטיקט, שם כיהן כרב בית הכנסת "תפארת ישראל" במשך יובל שנים.
לאורך השנים עמד הרב אוקוליקא בקשר עם הרבי, וזכה לברכות ולעידוד מהרבי שלא לעזוב את תפקידו, וכן להיות ה"מכניס אורחים" של עירו.

על כך השיב לו הרבי במענה הבא⁹:

אזכיר על הציון.

(כדאי שיקח עמו הרבה מזוזות בדוקות).

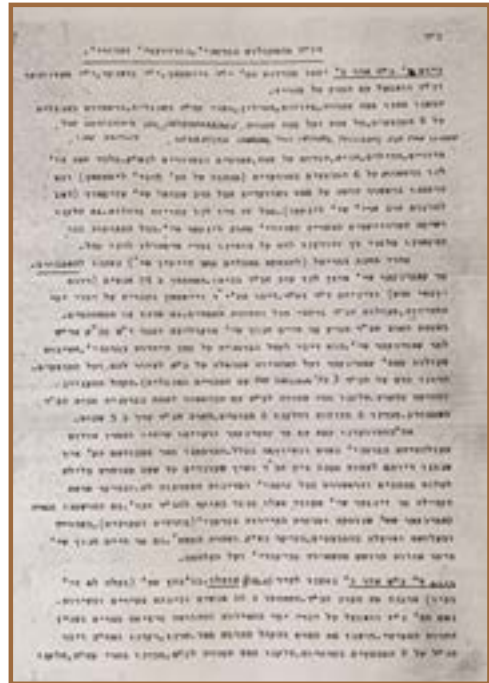
יתקשר פה עם הת' קאמינקער שי' ושם עם הוריו שי' - וכדאי שיסדר עניניו שם שיעזור כ"ז לעבודת הקודש דהנ"ל שם.

ד"ש מהרבי למשפחת קמינקר בערב חב"ד

עדות מכלי ראשון על פעולותיהם של משפחת קמינקר בהמבורג להפצת היהדות והחסידות ברוח חב"ד בתקופה זו, מצויה בדו"ח שלפנינו.

את הדו"ח כתבו לרבי תלמידי הישיבה החב"דית בכרינואה באותם ימים, התמימים יוסף דוד ווייטמן, יוסף יצחק גרונו, יוסף יצחק פבזנר ונתמיה וואגעל, משלהי חודש אדר שני תשל"ו.

9. אגרת יא'תשצג. אגרות קודש כרך לא עמוד קנז.

פרסום רשמי מתוכניית ביקורו של הרב אוקוליקא בהמבורג. בשולי התוכנייה הוסיף הרב אוקוליקא וציין את כתובת מגורי משפחת קמינקר בהמבורג, בהתאם לדברי הרבי אליו לבקרם בשהותו בעיר.

הדו"ח לרבי שכתבו התמימים מברינואה על ביקורם בהמבורג ועל דרישת השלום מהרבי שהרב אוקוליקא מסר לר' מרדכי קמינקר

בין הנושאים בדו"ח מצויין ביקורו של הרב חיים חנוך אוקוליקא בבית משפחת קמינקר, בהתאם למענה שקיבל מהרבי שהובא לעיל מ"ג אדר-שני אודות משפחת קמינקר, "כדאי שיסדר עניניו שם שיעזור כ"ז לעבודת הקודש והנ"ל שם":

...אחרי תחנה בכריסל (להספקת מאכלים מהרב חייקין שי') נסענו להאמבורג.

מר קאמינקער שי' ארגן לנו ערב חב"ד בביתו. השתתפו כ-25 אנשים (רובם יוצאי פרס) וביניהם ד"ר ופ"ר. דיבר הת' י"ד וייטמאן בעברית על דברי ימי החסידות, פעולות חב"ד ברחבי תבל, והחזרת השטחים. גם שרנו עם המשתתפים.

באמצע הערב חב"ד הגיע מר חיים חנוך שי' אוקוליקא ומסר ד"ש מכ"ק אד"ש למר קאמינקער שי'. הוא דיבר לקהל בגרמנית על מצב היהדות בגרמני', חשיבות פעולות משפ' קאמינקער ועל האחריות הגדולה שמוטלת על כל אחד לעזור להם, ועל המבצעים.

באיכות ספריית אגודת חסידי חב"ד • תמונה 5001-005

ה"ערב חב"ד" שנערך בבית משפחת קמינקר בהמבורג, כ"ח אדר-שני תשל"ו

באיכות ספריית אגודת חסידי חב"ד • תמונה 5001-007

מימין לשמאל: התמימים דוד ווייטמאן, נחמיה וואגעל, ר' מרדכי קמינקר, יוסף יצחק פבזנר ויוסף יצחק גרונר

ר' מרדכי ודינה קמינקר על רקע "טנק המבצעים", כ"ח אדר-שני תשל"ו

הראנו סרט על חב"ד (The Hassidim 73 עם הסברים באנגלית). הקהל התעניין והתרשם מהערב. חילקנו מצה שמורה לכל אחד עם הבראשור לפסח בגרמנית מבית חב"ד האמבורג. מכרנו 2 מזוזות וחילקנו 6 פמוטים. הערב חב"ד ארך כ-3 שעות.

אחר כך התוועדנו קצת עם מר קאמינקער ורעייתו שיחיו וסיפרו אודות פעולותיהם בגרמני' בפרט ובאירופה בכלל. התרשמנו מאוד מעבודתם הק' איך שנתנו דירתם לעשות ממנה בית חב"ד ואיך שעובדים עד שעה מאוחרת כלילה לשלוח מכתבים ובראשורס בכל גרמני' ומדינות הסמוכות לה. ובעיקר שראש הקהילה מר זינגער שי' שעובד אצלו מנגד בתוקף לחב"ד וכו'.

גם התרשמנו ממרת קאמינקער שתחי' שנוסעת ומבקרת בעיירות בגרמני' (מזרחית ומערבית), בשווייץ ובעלזאס ופועלת בהמבצעים, בעיקר נש"ק וטהרת המשפחה. גם מר חיים חנוך שי' סיפר אודות הרושם שהשאירה מביקורי' ועל הצלחתה.

להשתדל ביותר למשרה רשמית

במוצאי שבת פרשת וארא, ד' שבט תשל"ז, מסר הר"ר מרדכי קמינקר מכתב-דו"ח נוסף לרבי על ידי בנו, אודות פעולותיהם באותם ימים. על דו"ח זה הרבי כתב בכתי"ק¹⁰: גם להצלחת עבודתם ב"ופרצת" ולהשפעתם הטובה בכלל - צריך להשתדל **ביותר וביותר** שתהי' לו משרה רשמית (ע"ד זו דעד עתה, או כיו"ב) נוסף על ענין הפרנסה כפשוטה שבזה.

הנובר

עידוד לוועד הקהילה היהודית

בחורף שנת תשל"ו ביקרו פעילים-שלוחים חב"דיים בהנובר, בירת מדינת סקסוניה התחתונה, ופעלו במקום בפעילות המבצעים ובפעילות חינוכית יהודית.

בביקורם בהנובר נפגשו הפעילים עם ועד הקהילה היהודית, והללו התרשמו מאוד לטובה מפעולות שלוחים אלו.

בעקבות כך, כתבו אנשי ועד הקהילה בראש חודש אדר שני מכתב לרבי, בו הם מביעים בפני הרבי את התרשמותם הרבה מפעילות השלוחים בעירם. על כך הואיל הרבי להשיב להם באגרת הברכה הבאה¹¹:

ב"ה. ערב חג הפסח, ה'תשל"ו

ברוקלין, נ.י.

ועד הקהילה היהודית בהנובר

ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

מאשר אני קבלת מכתבם מיום א אדר ב', והנני מודה להם עבור שימת לבם להודיעני מפעילותם הברוכה של אנשי חב"ד בקהלתם בקשר עם המבצעים הידועים לחיזוק התורה והמצוות בכלל ובשטח החינוך בפרט.

ולקראת חג המצות, זמן חרותנו, הבא עלינו ועל כל ישראל לטובה ולברכה, ברכתי שלוחה להם ולכל בני עדתם שיחיו, לחג הפסח כשר ושמח ולחירות אמתית, חירות מכל ענינים המבלבלים, הן בגשם והן ברוח, כדי לעבוד את ה' בשמחה ובטוב לבב.

בכבוד ובברכה לבשורות טובות בכל האמור

[חי"ק]

10. אגרת יב'לח. אגרות קודש כרך לב עמוד קי.

11. אגרת יא'תתטו. אגרות קודש כרך לא עמוד קפז.

מינכן

התכתבות עם רבה של מינכן

הקשר של הרבי עם קהילת יהודי מינכן, מהקהילות היהודיות המרכזיות והגדולות בגרמניה, והעיר השלישית בגודלה בגרמניה - החל כבר בראשית שנות נשיאותו, בחילופי מכתבים שהרבי ערך במהלך שנות היו"ד עם הרב שמואל אבא סניעג, רבה הראשי של מינכן.

הרב סניעג היה מוותיקי ישיבת סלבודקה. בעת מלחמת העולם השנייה הוא שימש כרב צבאי ראשי מטעם ממשלת ליטא, ונמנה על חברי "זקני העדה" של המועצה היהודית בגטו. לאחר מכן הוא כיהן כיו"ר אגודת הרבנים של גרמניה, וכרבה הראשי של מינכן.

הרב סניעג עמד בקשרי מכתבים קרובים כבר עם כ"ק אדמו"ר הריי"צ. כך באגרת קודש מט"ו סיון תש"ט, כותב הרבי הריי"צ אל הרב הראשי לישראל הרב יצחק אייזיק הלוי הרצוג¹², "קבלתי מכתב מידידי הרה"ג הנעלה והמפורסם אי"א וו"ח עסקן ציבורי נמרץ, מוהר"ר שמואל אבא שי' סניעג, מי שהיה מלפנים רב צבאי במדינת ליטא, ובאחרונה מכהן בתור ראב"ד לקהלות החרדים באיזור האמריקני באשכנז, וכותב לי שמציעים לפניו משרת רבנות בעיר יפו באה"ק ת"ו, ואשר הדבר נמצא בידי כבוד ידידי כתר"ה הרה"ג שליט"א,

ובכן הנני בזה להמליץ לפני כבוד ידידי כתר"ה הרה"ג שליט"א עבור ידידי הרב סניעג שי', כי הוא ת"ח גדול וחרד לדבר ה', ועסקן נמרץ לטובת היהדות החרדית, ועד כמה שבאפשרי נכון לקרבו ולסעדו בכל מיני חיזוק שיקבל משרת הרבנות הנ"ל שאודותה משתדל"...

הקשר של הרב סניעג עם רבותינו נשיאינו הלך והעמיק, והרבי נשיא דורנו ניהל עמו חליפת מכתבים ממושכת על פני שנים ארוכות, שעסקה בשורת היבטים הנוגעים לחיי הקהילה במינכן, כהקמת בית ספר יהודי, תכני החינוך בבית הספר, עריכת התוועדויות ביומי דפגרא, והשפעה כללית לקרב את יהודי העיר לאור תורת החסידות.

האגרת הראשונה שבידינו מהרבי נשיא דורנו אל הרב סניעג, היא מי"א תמוז תשי"ד. בתחילת אותו חודש הוא כתב לרבי אודות ספר התורה שבבית הכנסת בו הוא מתפלל במינכן, ובהמשך לכך הרבי השיב לו¹³, "במענה על שני מכתביו מיום ד' תמוז, בו כותב אודות הספר-תורה עתיק שנמצא בבית המדרש גדול שם מתפלל ובעת קריאת התורה בפ' בהעלותך ראו שאין שם נוני"ן הפוכין שבין הפרשיות". בהמשך האגרת הרבי כותב לו,

12. אגרת ג'תצט. אגרות קודש שלו כרך י עמוד קפה.

13. אגרת ב'תת. אגרות קודש כרך ט עמוד קעח.

"הפ"נ המוסגר במכתבו אקרא בעת רצון על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע".

חיזוק החינוך יהודי במינכן

בראשית חודש שבט תשט"ו דיווח הרב סניעג לרבי על התוכנית לייסד בית ספר יהודי לילדי הקהילה, והחשש שלו מהשינויים שעלולים לחול בתכני הלימודים עקב שינויים בקהילה, והוא מבקש את הדרכת הרבי בעניין. לצד זאת הוא מדווח לרבי על התועדות י"ט כסלו שנערכה בעיר.

על כך השיב לו הרבי באגרת הקודש הבאה, מח' שבט, בה הרבי מדריך אותו באשר לפעילות הנכונה בבית הספר¹⁴:

הרה"ג וו"ח אי"א נו"נ איש רב פעלים
מו"ה שמואל אבא שי'
שלום וברכה!

לאחרי שתיתקו נעם לי לקבל מכתבו מה' שבט עם הפ"נ המוסגר בו שאקראהו על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע. ונהניתי לקרות במכתבו אודות ההתועדות דיום הבהיר י"ט כסלו העבר והעיקר מהחלטות למעשה בפועל על כל השנה כולה שכבר התחילו להתקיים.

מה שכתב אודות יסוד בתי ספר במחנם הט', הנה בעניינים כמו אלו החילוק הוא אם זהו עניין שהולכים מימין לשמאל או משמאל לימין, היינו שאם בלי יסוד בית הספר לא היו הילדים מקבלים כל חינוך יהודי - שאז אפילו הצלה פורתא הצלה שמה, מה שאין כן אם המצב להיפך שבלי יסוד בית הספר מרבים בלימוד התורה, שאז הרי אין להחליש או למעט כמובן ופשוט.

ולכאורה כיון שכותב במכתבו שעד עתה היה מצב הלימוד באופן נעלה והשינוי שחוששים מפניו הוא מפני שעבר השלטון לידי אחרים, הרי קרוב לודאי שבהיכרות המתאימה עם באי-כוח הכיבוש האמריקני אפשר יהיה להחזיק בהחינוך מבלי לשנותו, ובפרט שתנועתם עתה לחזק כל עניינים הדתיים ככל האפשרי כיון שנוכחו שזהו מגן ותריס היחידי כנגד האדומים שאימתם מוטלת עליהם.

ואם יטעימו הרבנים את העניין בכל התוקף ובהסברה נראית גם לעין בשר שככל שירבו בלימודים דתיים עדיין אין זה מספיק, על אחת כמה וכמה שאי אפשר לוותר מהתכנית דעד עתה, יתקבלו הדברים על לב השלטון.

וה' יתברך יצליח שיהיו דברים היוצאים מן הלב, ובמילא יפעלו פעולתם לקרב לבן של בני ובנות ישראל לאבינו שבשמים לטוב להם בגשמיות וברוחניות גם יחד.

14. אגרת ג'רנה. אגרות קודש כרך י עמוד רצז.

בטח יתועדו ביום ההילולא יו"ד שבט הבע"ל, ותשואות חן על הבשורות טובות בכל הנ"ל.

בברכה

[חי"ק]

הצלחה בתפקידו כמרא דאתרא

כשנה לאחר מכן, באמצע חודש טבת תשט"ז, הוסיף הרב סניעג וכתב לרבי עוד על פעילותו בתפקידו כמרא דאתרא של קהילת מינכן, ועל המשך הנעשה בבית הספר היהודי המקומי. כמו כן הוא מדווח עוד על עריכת התוועדות לרגל חג הגאולה י"ט כסלו אותה שנה.

באגרת שלפנינו, מכ"ט טבת, הרבי מעודד אותו ואת זוגתו להוסיף אומץ וכח בכל פעולותיו ברבנות העיר, ובשטח החינוך במיוחד¹⁵:

הרה"ג וו"ח אי"א נו"נ עוסק בצרכי ציבור

מו"ה שמואל אבא שי

שלום וברכה!

לאחרי שתיתו הכי ארוכה, נתקבל מכתבו מי"ד טבת, מבשר טוב מההתוועדות ביום הבהיר י"ט כסלו, החג אשר פדה בשלום נפשנו ואור וחיות נפשנו ניתן לנו,

ובודאי הנה לא רק שנשאר רושם על האנשים ככתבו במכתבו אלא שהרושם יבוא בפועל בענינים של תורה ומצוות בכלל, ובענינים של תורת החסידות בפרט בכל ימות השנה, שהרי בדיוק נקרא ראש השנה לתורת החסידות ודרכי החסידות, וכמו הראש שכולל בתוכו ונמשך ממנו חיות לכל אברי הגוף, ובודאי בהתבוננות הדרושה ימצא כת"ר אופנים המתאימים איך להביא את זה בפועל,

וה' יתברך יצליחם, אשר ההתעסקות בכל האמור תעמוד לו ולזוגתו הרבנית שתליט"א להטבת הבריאות ולטוב בכל והצלחה בעסקנותו בתור מרא דאתרא, ובודאי יוסיפו אומץ בהתעסקות בכלל ובהנוגע לחינוך הילדים ביחוד, ובלי ספק בהשתדלות המתאימה בהנוגע לבית הספר אודותיו כתבתי...

הנה סוף סוף יצליחו, ובפרט שהרי ידוע פסק בית דין של מעלה אשר בגלל המסירות נפש הלזו (של רבנו הזקן בעל השמחה) על תורת החסידות, פסקו בבית דין של מעלה, אשר בכל ענין של תורה יראת שמים ומדות טובות תהי' יד מקושריו והולכי בעקבותיו על העליונה. הפ"נ המוסגרים במכתבו, יקראו בעת רצון על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר וצוקללה"ה נבג"מ זי"ע.

15. אגרת ד'עד. אגרות קודש כרך יב עמוד רנה.

בברכה

[חי"ק]

אמירת תהילים בשבת מברכים

כשנתיים לאחר מכן, בחורף תשי"ח, מדווח הרב סניעג עוד לרבי על פעולותיו בעיר, תוך שהוא מצייץ את ההחלטה לאמירת ספר התהילים בשבת מברכים כתקנת כ"ק אדמו"ר הריי"צ, ואת השתתפות קהל רב בהתוועדות י"ט כסלו במינכן.

על כך הרבי השיב לו באגרת העידוד והברכה הבא, מכ"א טבת¹⁶:

הרה"ג הרה"ח אי"א נו"נ איש רב פעלים

מו"ה שמואל אבא שלי

שלום וברכה!

לאחרי הפסק הכי ארוך, נתקבל מכתבו - בלי הוראת זמן הכתיבה - בו כותב אף כי בקיצור נמרץ ביותר מהתוועדות חג הגאולה הוא י"ט כסלו, ואשר השתתפו בה קהל עם רב יותר מבשנים הקודמות.

ומוכן על פי מאמר רו"ל הידוע אכל בי' עשרה שכינתא שריא אף שאינם מדברים בדברי תורה כלשון רבנו הזקן באגרת הקודש סי' כ"ג, על אחת כמה וכמה ברב עם כ"פ עשרה ומדברים דברי תורה ויראת שמים, ויהי רצון שיפעלו הדברים פעולתם בימי כל השנה כולה הבע"ל, ועל-פי הידוע שגילו לנו רבותינו נשיאינו, שהיום הזה י"ט כסלו הוא ראש השנה ללימוד החסידות ולדרכי החסידות, וידוע הדיוק לשון ראש ולא תחלה, שהראש כולל בתוכו חיות כל האברים וממשיך להם חיות, ז.א. בימי כל השנה הבע"ל.

נעם לי לקרות במכתבו אודות אמירת תהלים לפני התפלה בשבת מברכים, ויהי רצון שתפלות נעים זמירות ישראל ימשיכו תוספת ברכה והצלחה בכל המצטרך לכל אחד מנפש ועד בשר.

בברכה לבשורות טובות תמיד כל הימים בענינים הכללים, והרי על ידי זה בודאי יתוסף בענינים הפרטים כי הא בהא תליא ויבשר טוב גם בהם.

[חי"ק]

לימודי קודש ולימודי חול

כשלוש שנים לאחר מכן, בט"ז טבת תשכ"א, כתב הרב סניעג לרבי על התלבטות שהוא ניצב בפניה באותם ימים, באשר לשילוב הנכון בין לימודי הקודש ולימודי החול בבית הספר של הקהילה במינכן, והוא ביקש את הדרכת הרבי בעניין.

16. אגרת ו'ב. אגרות קודש כרך טז עמוד רכו.

על כך הרבי השיב לו באגרת קודש מכ"ג טבת, בה מדריך אותו באשר לדרך הנכונה לפעול בעניין¹⁷:

הרה"ג וו"ח אי"א רב פעלים כו'

מו"ה שמואל אבא שי'

שלום וברכה!

לאחרי הפסק נתקבל מכתבו מט"ז טבת, בו כותב ראשי פרקים מההתועדות דיום הבהיר יום הגאולה י"ט כסלו, גאולתנו ופדות נפשנו ראש השנה ללימוד החסידות ולדרכי החסידות, ויהי רצון שיהי' רישומה ניכר בכל ימות השנה ועד למעשה בחיי היום יומים.

לכתבו אודות בית-ספר, בו ילמדו לימודי קדש וגם להבדיל לימודי חול.

בכלל בכגון דא תלוי בתנאי המקום והאישים ועד לשני הקצוות בזה: בתנאים מסוימים התנגדו רבותינו נשיאינו לזה בכל תוקף, ובתנאים מסוימים אחרים, אף שלא התעסקו ביסוד בתי ספר אלו אבל מאחורי הפרגוד סייעו בדבר, ומובן שאופן האחרון הי' נדיר ביותר אבל בכ"ז קרה לפעמים. ועל פי זה על כת"ר לדון על אתר בהמצב ולהכריע.

ויהי רצון מהשי"ת שהבטיח הבא לטהר מסייעין אותו, שיחליט לאמיתתו של הענין ולזכות הרבים.

תקוותי שמתכוננים ליום ההילולא של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא ישראל, ויהי רצון שעד אז ואז ואחרי יום ההילולא יוסיף כל אחד ואחד בהענינים עליהם מסר נפשו בעל ההילולא ובנקודה הפנימית הפצת המעיונות (ועד שיגיעו גם) חוצה.

בברכה לבשורות טובות בעניני הכלל והפרט בפ"ש כל אנ"ש שי'.

[חי"ק]

התכתבות עם קהילת מינכן

בשנת תשמ"ז פנו נציגי הקהילה היהודית במינכן לרב יעקב יצחק בידרמן, אשר שימש כשליח הראשי באוסטריה מאז שנת תש"מ - בהצעה לכהן כרב ואב"ד בקהילתם.

כאשר הבהיר להם שהוא אינו עומד ברשות עצמו להחליט על כך, וכי עליהם להפנות את בקשתם לרבי וככל אשר ישית עליו יעשה - כתבו נציגי קהילת מינכן את המכתב הבא אל הרבי, לפנינו בתרגום מגרמנית¹⁸:

ראש חודש כסלו ה'תשמ"ז

כ"ק אדמו"ר שליט"א

17. אגרת ז'תקנא. אגרות קודש כרך כ עמוד קכ.

18. "אדמו"רי חב"ד ויהדות אוסטריה" עמוד 326.

על החתומים מטה הוטלה המשימה מטעם הקהילה היהודית במינכן, למצוא מועמד מתאים למשרת רב ואב"ד קהילתינו, שתתפנה החל מפברואר 1987.

מסיבה זו פונים אנו לכ"ק אדמו"ר שליט"א בבקשה לאפשר לרב יעקב בידרמן שי' את המועמדות למשרה חשובה זו.

במקרה של מענה למכתב זה, נא להפנותו לפקס מספר 01149 89 596 295, לתשומת לב רוזנברג.

במיטב הברכות ובתקווה כי בקשתנו תתמלא.

על מכתב זה חתומים סגן נשיא הקהילה היהודית במינכן ד"ר תומס מינץ, ונציג וועד הרבנות גדליה רוזנברג.

בט"ו כסלו תשמ"ז השיב להם הרבי באגרת הקודש הבאה (תרגום חפשי): ד"ר ת. מינץ, מר ג. רוזנברג

הקהילה היהודית, רחוב רייכענבאך 37,

מינכן

שלום וברכה!

בזאת הנני מאשר קבלת מכתבכם מראש חודש כסלו.

בתגובה, הנני נאלץ להודיעכם בצער כי איני יכול להיענות לבקשתכם (האדם אודותיו הנכם כותבים אינו יכול לעזוב את משרתו הנוכחית).

בזמנים אלו, עם התקרב חג החנוכה, הנני בהזדמנות זו לשגר לכם ולכל הקהילה איחולים בתפילה לחג אורים מאיר ומעניק השראה. יהי רצון כי רוח ימי החנוכה תחדור לכל הימים הבאים במשך כל השנה.

בכבוד וברכה

[ח"ק]

הסכמת הרבי ליציאה לשליחות

בחורף שנת תשמ"ט יצאו למינכן בשליחות כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו, הרב ישראל מאיר דיסקין ורעייתו מרת חנה שיחיו, שלוחי חב"ד הראשונים בגרמניה והשליח הראשי למדינה.

מספר הרב דיסקין:

הרעיון הראשוני להגעתנו כשלוחים למינכן הגיע מהרב אברהם יצחק גליק ע"ה, "השליח הנודד" של הרבי לאירופה, אשר עמד בקשר עם ועד הקהילה היהודית בעיר. כאשר קיבלנו את ההצעה מהקהילה להגיע למינכן בשליחות הרבי, היה זה חידוש עבורנו באם הרבי יסכים להצעה זו. עד אז היה ידוע ומקובל, על כל פנים בין תלמידי התמימים ב"בית חיינו", שהרבי נמנע מלשלוח שלוחים לגרמניה.

החלטנו לבדוק הצעה זו ברצינות. נודע לי כי עד לפני זמן לא רב כיהן כרבה של מינכן הרב פנחס ביברפלד, תלמיד חכם נכבד שהיה חתנו של האדמו"ר רבי צבי אריה טברסקי מזלטופול-טשורטקוב, וזמן מה קודם לכן הנהלת הקהילה פיטרה אותו ממשרת הרבנות. למרות פיטוריו מרבנות הקהילה, הרב ביברפלד נשאר לגור במינכן. הוא היה מבוגר ואלמן, חלק מיהודי העיר ראו בו מנהיג ומורה דרך עבורם, והוא העדיף להמשיך ולגור במקום.

בעקבות פיטוריו הנהלת הקהילה חיפשה אחר רב חדש לקהילה, והדבר אף הוצע לחסידי חב"ד. אולם הרבי התייחס לכך בשלילה, והוא אף התבטא בעניין בפני המזכיר הרב יהודה לייב גרונר ז"ל (התוכן), "מ'גייט ניט אויף א פלייצעס פון אן אלט'ן רב". לא דורכים על מקומו של רב מבוגר.

הרבי לא היה מרוצה מכך שקהילה מסלקת רב ממשרתו. הרבי הגן על כבודו, והדבר היה יקר לרב ביברפלד, והוא הזכיר לי זאת פעמים רבות בהמשך. הקהילה חיפשה אפוא פתרון למצב, ואז עלה הרעיון שיבוא שליח חב"די לעירם, לפעול כשליח ולא כרב.

כשנכנסתי אל יו"ר המזכירות הרב חדקוב לדבר עמו אודות הצעה זו, הוא ביקש שאקבל מהקהילה את ההצעה בכתב. הוא אמר לי שבאם ההצעה הנה רק בעל פה, לא אוכל לשאול על כך את הרבי.

קודם לכן אירע שעלו הצעות להגעת שלוחים לערים מסוימות בגרמניה, אולם כיוון שהדברים לא היו בתיאום עם הקהילות המקומיות, הרבי לא הסכים להצעות אלו. באמצעות הרב גליק הנהלת הקהילה הגישה לי אפוא הצעה זו במסמך רשמי, תוך שהם מתחייבים לתמוך בפעילותי במידה חלקית. ראשי הקהילה חתמו על המסמך, וכן הרב ביברפלד עצמו חתם שהוא מאשר את הגעתי לעיר. כתבתי אפוא לרבי אודות הצעת השליחות וצירפתי את המסמך מטעם הקהילה, ואז הרבי נתן את הסכמתו הק' שנגיע בשליחות למינכן.

"להצלחה בעבודת הקודש"

לאחר שהחלו לפעול בשליחות הרבי במינכן, כתבו בני הזוג דיסקין לרבי דו"ח מפורט על פעולותיהם הראשונות בעיר. במענה לכך, שלח הרבי בז' ניסן תשמ"ט לרב דיסקין וזוגתו את אגרת הברכה והעידוד שלפנינו:

הרה"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ וכו'

מו"ה ישראל מאיר שי' וזוג' תי'

שלום וברכה!

הדו"ח וכו' נתקבלו,

ולקראת חג המצות, זמן חירותנו, הבא עלינו ועל כל ישראל לטובה, הנני בזה להביע ברכתי לחג כשר ושמח ולחירות אמיתית, חירות מדאגות בגשם ומדאגות ברוח - בכל דבר המעכב עבודת ה' בשמחה ובטוב לבב.

ולהמשיך מחירות ושמחה זו בימי כל השנה כולה.

ובפרט שעבודת השם, כמצווה עלינו בתורתנו תורת חיים, הרי היא בכל עניני האדם ובמשך כל היום וכל הלילה, וכמו שנאמר בכל דרכיך דעהו.

בסיום האיגרת, קודם המילים "בברכת החג", הוסיף הרבי בכתב יד קדשו את המילים "להצלחה בעבודת הקודש".

באיכות ספריית אגודת חסידי תב"ד • תמונה 7565-006

הרב ישראל דיסקין נושא דברים במסיבת חנוכה במינכן, תשנ"ב

באיכות ספריית אגודת חסידי תב"ד • תמונה 9256-001

הרב ישראל דיסקין בחגיגת פורים לילדים במינכן, ראשית שנות הנו"ן

פרנקפורט

לימוד חסידות ל"חניך פרנקפורט"

לפנינו מדברי הרבי באגרת מט"ו באב תש"כ, ליהודי שכתב שהוא רואה עצמו כ"חניך פרנקפורט", אשר גם הוא נדרש ללמוד את תורת החסידות¹⁹:

...אף על פי שאיני יודע חנוכו הפרטי בהנוגע לתורת החסידות, אבל כמדומה שהזכיר בשיחתנו שהוא חניך פראנקפורט, והרי הראב"ד דפרנקפורט היה בעל ההפלאה, תלמיד תלמידו וממלא מקומו של הבעל שם טוב, הרב המגיד. ועל כל פנים - זה מכבר איגלאי מלתא שלא היה כל יסוד לחששות והכל מודים שתורת החסידות הכניסה רוח חיים ביהדות לכל ענפיה ומכל שכן בשמירת התורה והמצוות בהידור וכו' כידוע ומפורסם לכל.

מעורבות והנחיות לשליח הרב גורביץ

פעילות חב"ד בפרנקפורט החלה בחודש חשון תנש"א, בבואו של השליח הרב שניאור זלמן גורביץ ומשפחתו לפעול בעיר.

במהלך השנים תנש"א - תשנ"ב, זכו הרב גורביץ ומשפחתו לשורה ארוכה של עידודים, ברכות והדרכות מהרבי, אשר היה מעורב בכל הנעשה בפעילות בית חב"ד, וההתמודדויות שעברו בתקופה הראשונה לפעילותם. כך הרבי הנחה והדריך אותם בהדרכות יסודיות בנוגע לענייני גיוס כספים, ועוד.

גיוס כספים בתיאום עם השליח

לפנינו אחדים מהתייחסויות הרבי לפעילות השלוחים בפרנקפורט:

במהלך קיץ שנת תנש"א דודו של הרב גורביץ, הרה"ח ר' נחום זלמן גורביץ ממלבורן אוסטרליה, ביקש לבוא ולגייס כספים בפרנקפורט למען מוסדותיו במלבורן. הוא הגיע אפוא לפרנקפורט עם אברך שיסייע בעדו.

ביום בואם, ערב שבת קודש פרשת בלק, בשעה שש בבוקר, התקשר המזכיר הרב גרונר אל השליח הרב גורביץ ושאל אותו האם הם כבר הגיעו. הרב גורביץ השיב למזכיר שהוא בדיוק בדרך לשדה התעופה לקבל את פניהם.

המזכיר מסר לו: הם כתבו לרבי שהם נוסעים לפרנקפורט, וכשהרבי הוציא את התשובה הם כבר היו על המטוס ולא היה ניתן למסור להם את מענה הרבי. סע אפוא לשדה התעופה, ומיד כשהם יצאו מהמטוס תמסור להם את מענה הרבי.

מענה הרבי היה:

בטח בהתאם עם השליח שיחילי שם. אזכיר על הציון.

19. אגרת ז'תב. אגרות קודש כרך יט עמוד תג.

באדיבות ספריית אגודת חסידי תב"ד • תמונה 6378-002

הרב אברהם יצחק גליק וראשי הקהילה היהודית בפרנקפורט בקבלת פנים לשליח הרב שניאור זלמן גורביץ, טבת תנש"א. מימין נראים גם רב הקהילה הרב אהרן דאם, ובנו של הרב גליק, הרב גרשון צבי

באדיבות ספריית אגודת חסידי תב"ד • תמונה 6378-001

הרב גורביץ קורא את המגילה בחגיגת פורים בפרנקפורט, פורים תנש"א

עידוד מהקודש פנימה

בשנה השנייה לשליחותו, בשנת תשנ"ב, היה מי שדאג שאנשי הקהילה יכתבו לרבי מכתבים כנגד השליח הרב גורביץ.

באותם ימים שהה הרב גורביץ בחצרות קדשנו, לקראת כינוס השלוחים העולמי. הוא היה אז אברך צעיר כבן עשרים וארבע, והלחץ עליו היה כבד. הוא נכנס אפוא ל-770 כשנפשו עגומה עליו.

אחד מחברי המזכירות הבחין ברב גורביץ, קרא לו ואמר: אספר לך משהו מהקודש פנימה. אסור לי לדבר על כך, אבל אני רואה את מצבך ואספר לך בכל זאת: המזכיר דיבר היום עם הרבי בהמשך לכל העניין והאתגרים שיש לך בקהילה, ואמר לרבי שיש בעיות.

כשהרבי שמע זאת הוא הגיב: "איך וויל פון גארניט הערן, דער יונגערמאן זאל גלייך צוריק פארן".

"שייך לועד המרכזי דהשלוחים"

באותה תקופה, כתב הרב גורביץ דו"ח לרבי על הנעשה בשליחותו, והרבי ענה על הדו"ח בשש תשובות.

אחת התשובות היו בנוגע לשאלתו של הרב גורביץ שיש שליח שמוכן לעזור לו במצבו הכספי הקשה. על כך כתב הרבי:

אין מקום כלל להסכים שבפרנקפורט ינהלו מוסדות בממון שיקבלו . . ישאל ל . . האם יסכים שישלחו ל . . שינהלו שם . . (מפרנקפורט).

תשובה נוספת מתוך שש התשובות הייתה במענה להצעה מסויימת שהרב גורביץ העלה בדו"ח, ועל כך הרבי כתב:

הרי זה מחלוקת שאין כמוהו עם הנהלת העיר - ולפלא גדול שאין מבין זה.

לאחר מכן הרבי סימן עיגול עם חץ על כל הדו"ח עם התשובות שענה, וכתב:

כל זה שייך לועד המרכזי דהשלוחים.

הרב גורביץ שאל האם הכוונה למזכיר הרב חיים יהודה קרינסקי ולהרב משה קוטלרסקי, והרבי אישר זאת.

התעניינות ומעורבות עד כ"ז אדר תשנ"ב

בעקבות הוראת הרבי "כל זה שייך לועד המרכזי דהשלוחים", התעכב הרב גורביץ משך זמן בקראון-הייטס, בהמתנה לדעת מה עליו לעשות ומה יהיו צעדי הבאים. באותו זמן עברו כל ההוראות אליו באמצעות הרב יהודה קרינסקי והרב משה קוטלרסקי, עד שהם הודיעו לו שעליו לחזור לפרנקפורט ולפעול בשליחותו באופן עצמאי.

לשאלתו, אמר לו המזכיר הרב קרינסקי שהרבי ענה על תוכנית זו "ויהא בשעה טובה ומוצלחת".

לאחר שהרב גורביץ חזר לפרנקפורט, המזכיר הרב קרינסקי היה מתקשר אליו בתקופה שלאחר מכן כמה פעמים בשבוע בשעה שבע בבוקר, ומתעניין לנעשה עמו בשליחותו וכיצד הדברים מתפתחים, והרב גורביץ היה משיב לו.

באחת משיחות אלו, הרב גורביץ שאל את המזכיר לפשר התעניינותו הקבועה. הרב קרינסקי סיפר לו, שאירע כמה פעמים בשעת לילה שהוא נכנס לחדרו של הרבי בפעם האחרונה באותו יום, והרבי תוך כדי הדברים היה שואל אותו, "זוי ענטוויקלען די זאכן אין פרנקפורט?" [=איך מתפתחים הדברים בפרנקפורט?], ולכן הוא מתקשר אלי ומתעניין לנעשה, כדי שהוא יידע תמיד מה להשיב לרבי כשיישאל בעניין.

גם הרב משה קוטלרסקי היה מעורב מאוד באותה תקופה בכל הנוגע לחב"ד בפרנקפורט ובכל המענות של הרבי אליו. הרב קוטלרסקי אף הגיע במיוחד לביקורים בפרנקפורט כדי לוודא שמענות והוראות הרבי אכן מיושמות במעשה בפועל, והוא ליווה את השליח הרב גורביץ על כל צעד ושעל.

מעורבותו הגלויה של הרבי בכל הנעשה עם השלוחים בפרנקפורט הייתה עד יום כ"ז אדר-ראשון תשנ"ב ממש. כיום ידוע, כי בנסיעתו האחרונה של הרבי לאוהל הקדוש, ביום שני כ"ז אדר-ראשון תשנ"ב, שוחח הרבי במהלך הנסיעה עם המזכיר הרב חיים יהודה שי' קרינסקי אודות הנעשה בבית חב"ד פרנקפורט.

קלן

"ימשיך לדור בעירו עתה"

הובא לעיל באגרת הרבי למשפחת קמינקר מהמבורג, מימי הספירה תשל"ה, "העתק מכתבי למר יהושע שי' דנוב שכותב שעומד עמהם בקישור וקבל עזר מהם ועידוד וכו'". העתק מכתבו האמור של הרבי למר דנוב, הוא המכתב שלפנינו, שנשלח אל מר דנוב, שהתגורר באותה עת בקלן שבגרמניה, ובהשתדלות הרב אברהם יצחק גליק, פעל רבות בקלן לחיזוק התורה והיהדות.

הרבי מעודדו במכתב זה, מערב חג השבועות תשל"ה, להמשיך בפעילות בקלן, וכאמור, תוכנו מופנה גם למשפחת קמינקר בהמבורג:

...ת"ח על הבשורות טובות מפעולותיו הטובות להפצת היהדות, ובפרט על ידי המבצעים ובמיוחד מבצע נש"ק - נרות שבת קודש. וטוב שימשיך לדור בעירו עתה.

ויהי רצון שיקויים בו על דרך מאמר חכמינו ז"ל: מי שיש לו מנה רוצה מאתים, מאתים רוצה ד' מאות, כלומר שההישג מעורר התיאבון להישגים יותר גדולים. ואם בענינים גשמיים כך, על אחת כמה וכמה בענינים רוחניים, ובפרט כשנוגע לרבים וזכות הרבים מסייעת...

קבלת משרת רבנות בקלן

בחודש כסלו תשל"ו כתבה אישיות תורנית מסויימת לרבי, אודות הצעה שקיבל למשרת רבנות בקלן, והתלבטותו היא כיוון שחלק ניכר ממשפחת זוגתו הבאים מגרמניה נספו רח"ל בשנות המלחמה, כתוצאה מכך קיימת במשפחתו סלידה והתנגדות רגשית ממדינה זו.

על כך הורה לו הרבי²⁰:

(1) לקבל [משרה האמורה].

(2) בהשאלות שעל-פי שולחן-ערוך (מנהגי בית הכנסת, מקווה, וכו') - כהוראת רב מורה הוראה בפועל.

(3) אזכיר על הציון [להסתדרות טובה ומוצלחת בגו"ר בקרוב] שם ולהפצת היהדות בפרט - בהצלחה רבה.

(4) דו"ח המצו"ב נת' ות"ח ת"ח.

כדאי "שיכניס" את הררא"י שי' גליק בהענינים (שה"ה - ג"כ בעה"ב, סוחר מצליח, אינו נוגע בדבר וכו' - ולכן השפעה מיוחדת ע"י כ"ז).

קשר עם יהודי גרמניה

משלוח מצה שמורה והתכתבות לקראת החגים

בחורף שנת תשמ"ט שהו שניים מתלמידי הישיבה במרכז חב"ד בניו יורק, הת' יוסף קראנץ והת' מענדל מאסקאל, בפעילות לקירוב יהודים בערי גרמניה, במסגרת מפעל ה"מרכז שליחות" שעל-ידי ה"מרכז לענייני חינוך".

הייתה זו הפעם הראשונה בה נשלחו תלמידי ישיבות חב"ד במסע לקירוב היהודים שבערי השדה בגרמניה.

לאחר שובם לניו יורק, עברו השניים ביום ראשון, פורים קטן תשמ"ט, לפני הרבי במעמד חלוקת הדולרים לצדקה, והמזכיר הציגם בפני הרבי: הם היו בשליחות בגרמניה... הרבי: יהי רצון שיהיו בשורות טובות. ברכה והצלחה. מאחר שהייתם שם, מן הסתם יש לכם שם מכרים...

20. אגרת יא'תשיג. אגרות קודש כרך לא עמוד עה.

קראנץ ומאסקאל: כן.
הרבי: עליכם לדאוג שישלחו להם מפעם לפעם מכתב לפורים, מכתב לפסח וכדומה.
היום הוא "פורים קטן", תוכלו לכתוב להם איחולי "מזל-טוב" ל"פורים גדול", ולאחר-
מכן - איחולים לחג פסח כשר ושמח.
האם באפשרותכם לשלוח לשם מצה שמורה?
קראנץ ומאסקאל: כן, אפשר לשלוח.
הרבי פנה למזכיר ואמר: אם-כן, תשלם מכאן את כל ההוצאות הכרוכות בכך. יש
לשלוח להם מצות לפחות עבור ה"סדרים".
יהי רצון שיהיו בשורות טובות והצלחה רבה.

חלק שלישי

**קשר משפחת וואלף
עם רבותינו נשיאינו
בגרמניה**

התיישבות משפחת וואלף בגרמניה

הגעתם של שלוחי כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו זי"ע להנובר שבגרמניה, הרה"ח הרב בנימין ז"ל ותבדל לחיים טובים וזגתו מרת שטערנא שרה תחי' וואלף וילדיהם, בחודש אייר ה'תשס"ה, ופתיחת בית חב"ד שוקק בעיר - היוותה מעין "סגירת מעגל" של בן משפחת וואלף, החוזר להפיץ את מעיינות התורה והחסידות במדינה בה החל קשר המשפחה עם רבותינו נשיאנו אדמו"רי חב"ד, כמאה שנה קודם לכן.

לשם כך, עלינו לפתוח בסקירת תולדותיה של משפחת וואלף, וסקירת תחילת קשרי המשפחה עם רבותינו נשיאינו.

אבות משפחת וואלף גרו בספרד, לשם באו אחרי חורבן בית-המקדש השני. בתקופת גירוש ספרד בשנת ה'רנ"ב עזבו אבות המשפחה את המדינה, נסעו דרך ארצות שונות ולבסוף השתכנו בפראג. מפראג הגיעו להסדורף שבמדינת בוואריה שבגרמניה.

הסדורף הוא כפר קטן, כשלושים מייל צפונית-מזרחית לווריצבורג, ובמהלך המאה התשע-עשרה אוכלוסייתו מנתה כארבע מאות תושבים, כמחצית מהם יהודים. לכפר היה בית כנסת משלו, מקווה, חנות בשר וכשר ומאפיית מצות. המקום היה שייך לרבנות ווריצבורג, שבמקור מנתה יותר ממאה כפרים קטנים. הרב היה נקרא רב המחוז, תפקיד שהוכר על ידי השלטונות בבוואריה.

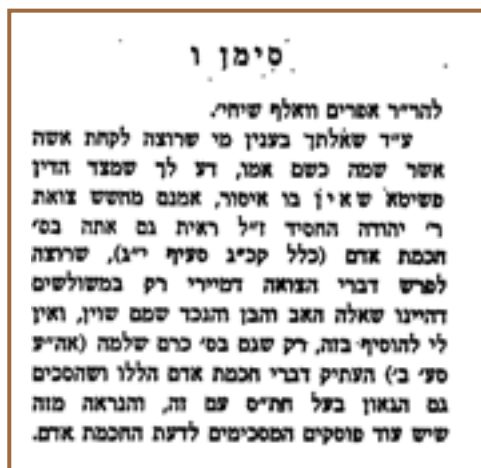
השוחט בהסדורף היה הר"ר אליקים (בן יוסף) וואלף, אשר היה נשוי לבלה לבית פורשהיימר. מעט מאוד ידוע לנו אודותיהם. ר' אליקים נולד בשנת תקס"ז, ולצד מלאכתו כשוחט להשלמת הכנסה הוא היה כורך ספרים. אודות זוגתו בלה ידוע לנו רק שהיא נהגה לאסוף צדקה עבור מגביות הצדקה של הרב במברגר.

ששה בנים ובת נולדו להר"ר אליקים ובלה וואלף. בכ"ה תמוז תר"ב נולדו להם תאומים, בן ובת, אפרים וג'טה.

ר' אליקים נפטר בגיל חמישים וארבע, בי"ד אלול תרכ"א. הוא נטמן בבית העלמין היהודי בלודנבך שלייד קרלשטאט.

בנו הר"ר אפרים וואלף נישא למרים-מרלה (בתם של הר' לוי ופרומט מרים אולמן, נולדה בכ"ו כסלו תקצ"ט), והם גרו בכפר פישאך שבדרום בוואריה. הקהילה יהודית

בפישאך התפתחה בעיקר החל משנת 1617, ובית הכנסת נבנה בשנת 1739. בשנת 1811 נמנו בכפר כארבע מאות ושישים תושבים, מהם מאתיים ועשרים יהודים. הר"ר אפרים היה יהודי חשוב שנודע כירא שמים, רודף צדקה וחסד שתמך במשפחות נזקקות ועסק בחסד ובצדקה בנפשו, בגופו ובממונו גם יחד. הוא שימש מורה ליהדות במספר כפרים באיזור ווירצבורג. ברישום משנת 1865 הוא

מופיע כמורה בכפר הקטן אונטרליינג, כחמש עשרה מייל צפונית מערבית לוירצבורג, שהיה חלק מ"רבנות ווירצבורג". ברישום נוסף משנת 1868 הוא מופיע כמורה בווסטררודינגן, שגם היא חלק מאותה רבנות.

הר"ר אפרים אף מוזכר בשו"ת "יד הלוי" להרב יצחק דוב (זליגמן בר) במברגר רבה של ווירצבורג, בחלק אבן העזר סימן ו, אליו פנה בשאלה אודות נישואי כלה ששמה שווה לשם אם החתן. ששה ילדים נולדו להר"ר אפרים

ומרלה וואלף, שני בנים וארבע בנות. הבנים היו הר"ר אליקים וואלף והר"ר בנימין וואלף. הר"ר אליקים היה קרוי על שם סבו, אבי אביו, הר' אליקים וואלף, שהיה כאמור השוחט בהסדרף.

ארבעת הבנות היו ינטל (אידה), ובעלה יעקב מיכאל (ג'וליוס) הירשמן; פרומט (פאני), ובעלה יונה (ג'ונס) מאיער, שהיה מורה לעברית בלמפרטהיים שלידי העיר מנהיים; דובין, ובעלה הרב ד"ר רפאל גוגנהיימר, שאמו רחל שרה הייתה בתו של הרב שמשון רפאל הירש ז"ל, וסופרת יהודייה. הם גרו בקולין שלידי פראג, שם הרב רפאל שימש כרב; הבת הרביעית בטי נישאה ליהודה (ליאופולד) אופנהיימר, שעבד כסוכן מכירות נודד, והתגוררו בהנאו הסמוכה לפרנקפורט.

אבי המשפחה הר"ר אפרים נפטר בכ"ו מנחם-אב תרמ"ח, בגיל ארבעים ושש, בכפר פישאך, ונטמן בבית החיים היהודי בכפר. בשנת תר"נ נישאה בתו הגדולה ינטל (אידה) ליעקב מיכאל הירשמן, וחתנו החליפו כמורה ליהדות בפישאך. אשתו של הר"ר אפרים, מרת מרלה, נפטרה בכ"ד אדר תרס"ח, ונטמנה אף היא בפישאך.

הר"ר אליקים ואחיו הר"ר בנימין היו הראשונים מבני משפחת וואלף הענפה שהתקרבו לרבנותנו נשיאינו והיו למקורבי וידידי חב"ד. זאת, על אף המרחק הגדול יחסית בין ערי גרמניה לליובאוויטש שברוסיה הלבנה, ולמרות ההבדלים הגדולים בין אופי החיים

מראה כללי של הכפר הסדורף

בית הכנסת בכפר הסדורף

והמנטליות שבין קהילות ישראל בשתי המדינות. היהודי החרדי מאשכנז, המכונה 'קה', הוא טיפוס שונה באופיו בכל הליכותיו מהחסיד החב"די מליובאוויטש. ועם זאת, רצתה ההשגחה העליונה ושניים מבחירי משפחת וואלף דבקו בכ"ק אדמו"ר הרש"ב נ"ע, ואחריו בכ"ק אדמו"ר הריי"צ נ"ע, בכל ליבם ונפשם. והמעשה שהיה כך היה.

הר"ר לוי ופרומט מרים אולמן, הוריה של מרלה וואלף

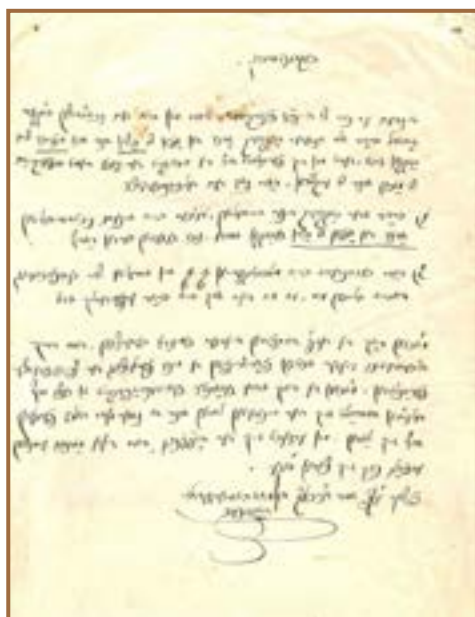
מרת מרלה וואלף

הר"ר אפרים וואלף

ילדים בבית הספר היהודי בפישאך, שנות 1870

"תזכורת כשרות" מאת הרב שמחה הלוי במברגר, פישאך תר"כ

ציור סוכה בבית משפחת דלר, פישאך גרמניה, המחצית הראשונה של המאה התשע-עשרה. צילום: מוזיאון ישראל

יונה מאיער, חתנו של הר"ר אפרים וואלף

יעקב מיכאל (ג'וליוס) וינטל (איידה) הירשמן,
חתנו ובתו של הר"ר אפרים וואלף

הרב רפאל גוגנהיימר

דובין גוגנהיימר, בתו של הר"ר אפרים וואלף

המצבה על קברה של מרת מרלא וואלף
בבית החיים בפישאך:

פ"ט
אשה חשובה והגונה
מרת מרלא ע"ה
אלמנת הח"ר יצחק אפרים
וואלף ע"ה
מזגה יינה וערכה שלחנה
ר'בדה ערשה שלימה מטתה
לעניים פרשה כפה מהונה
אשרי לה ישגה אחרייתה
נפ' בש"ט כ"ד אדר תרס"ח לפ"ק
תנצב"ה

המצבה על קברו של הר"ר אפרים וואלף
בבית החיים בפישאך:

פ"נ
איש צדיק וישר החבר ר'
יצחק אפרים ב"ר אליקים
וואלף מלמד בק"ק פישאך
ירא שמים באהבה ובמורא
צדקה וחסד עשה כשורה
חפצו תמיד בלימוד התורה
קהילתו הנהיג במצות הבורא
אמת פיהו ר'חש ישר מלאכתו
ויצא יצחק אפרים לשוח בארץ
החיים ותענג כרשו נפשו בשמי השמים
נפטר ביום ו' עש"ק כ"ו מנחם אב
ונקבר בכבוד ביום א' כ"ח מנ"א תרמ"ח
תנצב"ה

נסיעת הרבי הרש"ב לוורצבורג שבגרמניה

כנסקר לעיל בחלק הראשון של ספר זה, רבותינו נשיאינו אדמו"רי חב"ד פקדו את מדינת גרמניה פעמים רבות. כ"ק אדמו"ר הרש"ב וכ"ק אדמו"ר הרי"צ באו לגרמניה לביקורים שנמשכו לעתים ימים אחדים ולעתים אף שבועות וחדשים.

בין כל ביקורים ונסיעות אלו מתייחדת הנסיעה שערכו כ"ק אדמו"ר הרש"ב וכ"ק אדמו"ר הרי"צ בשנת תרס"ז. את מרביתה של אותה שנה עשו רבותינו נשיאינו הרחק מליובאוויטש, בעיר וורצבורג שבגרמניה.

הרבי הגיע מליובאוויטש לוורצבורג ב"ט חשוון, וחזר לליובאוויטש ימים אחדים לפני ראש השנה. ביני לביני, לקראת חג הפסח חזר הרבי לליובאוויטש למשך מספר שבועות, ונסע שוב לוורצבורג באמצע חודש סיוון.

כך מספר הרבי הריי"צ ברשימותיו ביום 'א' חיי, ט"ז מר-חשון תרס"ז, ליובאוויטש, בשעה השני' אחר חצי הלילה¹:

"זה יותר מחודש ימים, שאבי קבל תעודת פספורט לנסוע לחוץ לארץ. המועד האחרון שיכול לעבור את הגבול הוא יום הרביעי י"ט מרחשון הבע"ל, אם יאחרו מועד זה תופסל התעודה וצריך יהיה לבקש רשיון נסיעה לחוץ לארץ מחדש, ולכן החליט אבי לנסוע בעזה"י במסע המהיר היוצא מהתחנה קראסנאיע ביום שלישי י"ח מרחשון הבע"ל דרך ורשה, יבוא לברלין ביום הרביעי בשעה שש בבוקר, בשעה עשר יצא מברלין ויבוא בשעה ארבע אחר חצות היום לעיר וירצבורג - במדינת באיייערן - צלחה".

בראשית חודש כסלו הגיע הרבי הריי"צ אף הוא לשהות בוירצבורג ביחד עם אביו הרבי הרש"ב, ושהה שם עד סוף השנה. כך כותב בעניין זה הרבי הרש"ב בי"א אדר²: "אצלנו הוחלט אשר אני וזוג' תחי' ניסע אי"ה על חג הפסח הבע"ל לביתנו שלד', ובנינו יחיו ישארו פה חג הפסח הבע"ל וכן כל הקיץ הבע"ל, ואנחנו נבוא אי"ה לפה חזרה אחר חג השבועות הבע"ל".

על קהילת וירצבורג ואנשיה, אותם פגשו הרבי הרש"ב והרבי הריי"צ בכואם לעיר, מתאר הרבי הריי"צ³:

בחורף תרס"ז כאשר בא הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק, עמנו ב"ב כולנו לעיר וירצבורג - באיערין - מצאנו שם עדה מבני גולי פולין, ורובם עניים מתפרנסים בדוחק, מהם רוכלים ומהם הסובבים בסלי סחורתם הקלים ברחובות, והדומה מפרנסות כאלו, וגם מסחריהם הפעוטים האלה לא יכלו כלכל מאפס האמצעים שהי' דרוש להם, ובקופת גמילות חסדים שהיתה על יד קהלת וירצבורג, הנה על פי חוק הקולטוס-גימיינדע יכולים לקבל הלוואות רק אזרחי המדינה בלבד, ולא בני חו"ל.

מנוחה מאירועי הקיץ וצורך רפואה

על הסיבות שהצריכו נסיעה זו, והטעם לכך שהעיר וירצבורג נבחרה הפעם לנסיעה, מפרט הרבי הרש"ב באגרת מח"י כסלו תרס"ז⁴:

זה כחודש ימים אני בפה עם בני ביתי יחיו. מטרת נסיעתי הוא לנוח קצת, בעזרתו ית', אשר זה נחוץ לי בכל שנה על איזה חדשים, ובפרט אחר הנעשה בקיץ העבר - ל"ע, אשר הגיע לכל ב"ב יחיו. ובחזרתי בעיר וירצבורג כאשר לא גדולה כל כך ובדרך כלל היא עיר שקטה, ואנשי מדינתנו כמעט אין פה, ויש כאן פרופ' גדולים, ואני הולך לפרופ' ממחלת החוטם והגרונ. כי אני סובל הרבה מכובד הנשימה . . לעת עתה אני מרגיש קצת התועלת, והפראפ' מבטיח שיהי' טוב אי"ה . . .

1. ספר התולדות אדמו"ר הריי"צ חלק ב עמוד 233.
2. אגרת תתקנז. אגרות קודש שלו כרך ד עמוד רד.
3. אגרת תתצב. אגרות קודש שלו כרך ד עמוד מח.
4. אגרת תתקנד. אגרות קודש שלו כרך ד עמוד רא.

ובאגרת מט"ו כסלו מפרט הרבי עוד על הדירה בה התארח בווייצבורג⁵, "שכרתי דירה טובה ובמקום אור טוב כמעט בקצה העיר אשר בסמוך יש פארקן גדולים".

אירועי הקיץ שעבר, עליהם רומז הרש"ב בדבריו "אחר הנעשה בקיץ העבר", הם ההתנפלויות וההתנכלויות של "צעירי פועלי ציון" על בית רבינו ועל הישיבה בלויבאוויטש, אירועים שהגיעו לידי ירי.

ב"רשימות היומן" כותב הרבי נשיא דורנו מה ששמע בעניין זה מחותנו הרבי הרי"צ בי"ט כסלו תרצ"ג⁶: "חברי מפלגת 'פועלי ציון' - הפחידו ואיימו. עשו פוגרום בדירת אדמו"ר נ"ע ביום א' ז' מנחם אב תרס"ו. ירו בקנה רובה ב' ג' פעמים, שברו כלי בית וכו', כי חפצו להתערב בהנהגת ישיבת תומכי תמימים".

ועוד כותב הרבי נשיא דורנו שם מה ששמע מחותנו⁷, "שבוע פרשת דברים ירו, והוכרתי לנסוע מלויבאוויטש וכו'".

במכתבים האמורים הרבי הרש"ב מציין את כתובתו, ברחוב אל"י 20 (Alee str. 20) (Wurzburg).

בדירה זו שהה הרבי במשך חודשי החורף של שנת תרס"ז. באגרת מי"א אדר כותב הרבי באשר לדירה זו⁸:

הדירה שלנו נשלם זמנה 15 מארט [=חודש מרץ] וכבר נשכרה לאחר, ושכרנו דירה אחרת קרוב להדירה הזאת גם-כן ששה חדרים בעטאז הראשון [=בקומה הראשונה]. החדרים המה גדולים יותר וגבוהים כמו הדירה הזאת. חדר א' יש קטן ביותר. שכרנו הדירה על ששה חדשים מן 10 מארט במקח מאה מארק לחודש. יתן השי"ת שהיה בהצלחה.

שם הרחוב המקורי Alee שונה במשך השנים, וכיום שם הרחוב הוא St.-Benedikt-Straße. רחוב זה שוכן במרכז העיר ווייצבורג, מרחק דקות הליכה ספורות מפארק היסטורי מלכותי רחב ידיים, הנושא את השם "פלזנברונן". יש לשער, אשר בשהותם הארוכה בווייצבורג בשנת תרס"ז, רבותינו נשיאינו פקדו פארק זה מספר פעמים.

תחילת הקשר - ט' כסלו תרס"ז

הדירה אליה עבר הרבי להמשך השהייה בווייצבורג, הייתה דירתו של תושב ווייצבורג הר"ר אליקים פייביש (פיליפ) וואלף.

הר"ר אליקים נולד בי"ט אדר-ראשון תרל"ב, בכפר פישאך, ובאותו עת היה כבן שלושים וחמש שנה, איש ירא שמים וסוחר נכבד, שנישא שנים אחדות לפני כן, בי"ד טבת תרס"ג, לזוגתו אלסי למשפחת רוזנבאום מפרנקפורט (נולדה בי"ח אב תרמ"א).

5. אגרת תתקנב. אגרות קודש שלו כרך ד עמוד קצו.

6. עמוד שכ, עם פענוחי המו"ל.

7. עמוד שנח.

8. אגרת תתקנז. אגרות קודש שלו כרך ד עמוד רג.

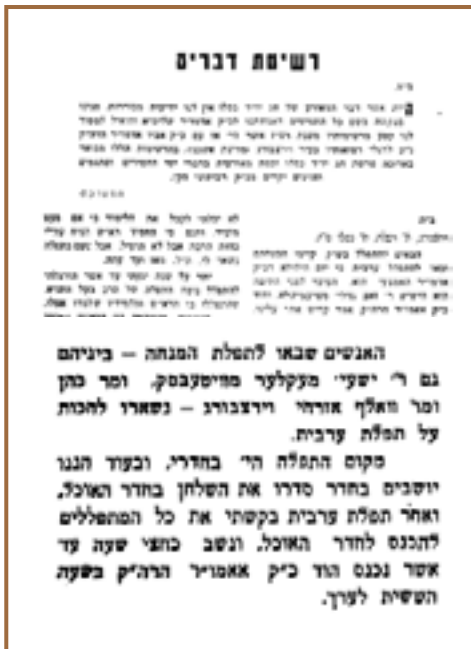
טופסי שכירות הדירה של אדמו"ר הרש"ב בוורצבורג, בשהותו שם בשנת תרס"ז

הוריה של אשתו היו הד"ר אליעזר ויטל-אידה (לבית עטלינגר). ד"ר אליעזר היה הרופא הראשי בבית הרפואה "רוטשילד" בפרנקפורט, ובין מטופליו היו משפחת הברון רוטשילד, משפחת הרבנים לבית ברויאר, ומשפחות נכבדות נוספות. שנים אחדות לאחר חתונתו של הר"ר אליקים זוגנתו לא נפקדו הזוג בחו"ק, וידידו הר"ר לוי לאגוויצר מהמבורג⁹, דיבר על ליבו מספר פעמים שייסע לכ"ק אדמו"ר הרש"ב, באמרו לו שאם ברצונו בישועה עליו לנסוע לליובאוויטש. אולם עסקיו המרובים וטרדות הדרך, מנעו ממנו את הנסיעה אל הרבי הרש"ב בליובאוויטש.

9. הר"ר לוי לאגוויצר הנו סבו של הרה"ח ר' יהודה לייב ביסטריצקי ז"ל, שזכה להיות מהמשמשים ב"בית חיינו".

ההיכרות הראשונה שבין הרבי הרש"ב והרבי הרי"צ להר"ר אליקים וואלף, הייתה כבר סמוך לבואו של הרבי לוורצבורג.
 ברשימה הנושאת את התאריך "וורצבורג, א' וישלח, ח' כסלו ס"ז", מתאר הרבי הרי"צ את אירועי ט' כסלו, יום ההילולא של כ"ק אדמו"ר האמצעי, במחיצת אביו¹⁰:
 "הבאים להתפלל בשבת קודש קיימו הבטחתם ובאו להתפלל ערבית, כי יום הילולא של כ"ק אדמו"ר האמצעי הוא. העובר לפני התיבה הוא הישיש רבי זאב גדלי' מפרעמישלא, והוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק אמר קדיש אחר עלינו".
 למחרת היום, "ב' וישלח, ט' כסלו", יום ההילולא, רושם הרבי הרי"צ: "בשעה השמינית עמדו להתפלל. הישיש רבי זאב גדלי' עבר לפני התיבה. התפילה נמשכה עד שעה חצי העשירית, כ"ק אדמו"ר הרה"ק אמר קדיש האחרון.
 אחר התפילה נכנס אלי רבי זאב גדלי' ובעונג שמעתי סיפוריו מהרבה גדולי הדור, בדור שלפנינו, אשר הישיש היה מכירם ויספר מהם בתום לבב ובהדרת קודש...
 בעת סעודת הצהרים סיפרתי להוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק איזה דברים ששמעתי מפי הרה"ג . . אבל להיות שהזמן היה קצר שהגיע זמן תפילת המנחה, קיצר הוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק באמרו שהעניין מעניין במאוד אבל הזמן בלתי מתאים.

ויבקשני אשר אעכב את האנשים שיבואו לתפילת המנחה גם לתפלת ערבית, ויאמר שאחר תפלת ערבית יכנס גם הוא לחדר האוכל לחוג את חג יו"ד כסלו.
 האנשים שבאו לתפלת המנחה - ביניהם גם ר' ישעי' מעקלער מוויטעבסק, ומר כהן ומר וואלף אזרחי וורצבורג - נשאו לחכות על תפלת ערבית...
 אחר תפלת ערבית ביקשתי את כל המתפללים להיכנס לחדר האוכל, ונשב כחצי שעה עד אשר נכנס הוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק בשעה הששית לערך . . הוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק התחיל לספר את פרשת חג הגאולה דיו"ד כסלו...

10. "התמים" עמוד 168.

הוד כ"ק אאמו"ר אמר המאמר "פתח אלי" לערך יותר מחצי שעה, ובשעה חצי התשיעית נגמר הפארבריינגען".

מרשימה זו עולה כי הר"ר אליקים וואלף נכח כבר בעת תפילות יום ההילולא ט' כסלו בדירתו של הרבי הרש"ב, ואף נשאר לערב להתוועדות לרגל חג הגאולה יו"ד כסלו. העיון באגרות הקודש של הרבי הרש"ב מגלה, כי במשך החודשים הראשונים לשהותו של הרבי בוירצבורג, הוא פגש פעמים נוספות בהר"ר אליקים, בתפילות ובהתוועדויות. הרבי ראה בו איש ירא אלוקים, הגון ונאמן ובר פועל. הכרות זו למעשה שינתה את אורח חייו של הר"ר אליקים וואלף, כפי שיובא להלן.

לאחרונה, בסיועו של הרב אליעזר חיטריק, שליח הרבי בנירנברג הסמוכה לוירצבורג, אותר גם ביתו של הר"ר אליקים, בכתובת הרחוב המקורית הקיימת עד היום, Sandre Glasis 41, על גדות נהר הריין.

המרחק בין כתובת ביתו של הר"ר אליקים וואלף לדירתו הראשונה של הרבי הרש"ב הנו כקילומטר וחצי, כעשרים דקות הליכה.

ייסוד חברה למען "תומכי תמימים"

בתקופת שהותו של הרבי הרש"ב בוירצבורג, הוא עסק רבות בהקמת חברת מניות בשם "פילנטרופיה". חברה זו יועדה לקניית בתים בארץ הקודש לטובת עניים ולהחזקת עוסקי תורה ויראי ה', וכן שבאמצעות חברה זו יהיה אפשר לאסוף תרומות באופן חוקי עבור ישיבת "תומכי תמימים", שבאותה תקופה מלאו עשר שנים לייסודה על ידי הרבי הרש"ב.

בשנים שלפני כן, השתדל הרבי להחזיק את ישיבת "תומכי תמימים" באופן חוקי ברוסיה, ושיהיה אפשר לאסוף תרומות בצורה חוקית עבור הישיבה. למעשה הרבי לא קיבל על כך את רשיון הממשלה הרוסית, ולכן הדברים לא באו בפועל.

בהיותו בוירצבורג החליט הרבי לייסד חברה כלכלית זו במקום, מחוץ לגבולות רוסיה, ולאחר אישורה בוירצבורג כחברה בין-לאומית, להעבירה ולאשרה גם ברוסיה. במהלך השנה שבה שהה הרבי עם בנו בוירצבורג, עיבדו את פרטי תקנות החברה ואת אישורה הרשמי.

באגרת מקיץ תרס"ז מפרט בנו, הרבי הריי"צ, את מטרתה של חברה זו ואת האישים הפעילים בה¹¹:

עלה ברעיוני להיטיב איך אפשר להרים קרן "תומכי תמימים" וקופת "כסף רמבעה"ן", להיות ב' המוסדים האלו הם הקיום הרוחני של עמינו הקדוש במדינתנו. . ובכך ברעיוני עלה לייסד פה מדינת באיערין חברה בשם קאלאזטיאנס-גיזעלשאפט, "פיהלאנטראפיא".

11. אגרת כ. אגרות קודש שלו כרך א עמוד לג. אגרות קודש אדמו"ר הרש"ב כרך א עמוד שצא.

”שכרתי דירה טובה ובמקום אויר טוב כמעט בקצה העיר אשר בסמוך יש פארקן גדולים.”
מראה כללי של פארק “פלזנברונן” בווייצבורג, הסמוך למקום בו התארחו הרבי הרש”ב והרבי הריי”צ
בווייצבורג בשנת תרס”ז, וככל הנראה ביקרו בו בשהותם בעיר

בבית שבצומת רחובות
זה התארחו הרבי
הרש"ב והרבי הריי"צ
בתקופה הראשונה
לשהותם בוורצבורג

הבית הנמצא כיום
בכתובת
Sandre Glasis 41
בוורצבורג,
בו התגורר הר"ר
אליקים

העיר וורצבורג כיום.
סימון מס' 1 - כתובת
דירת הרבי הרש"ב.
סימון מס' 2 - פארק
פלזנברונן הסמוך
לדירת הרבי הרש"ב.
סימון מס' 3 - כתובת
ביתו של הר"ר
אליקים וולף, המרוחק
כקילומטר וחצי
מדירת הרבי הרש"ב

. מטרת החברה לייסד בתי ספר המיוחדים לדת וללימוד התורה . . וכבר הכל ת"ל מאושר ומתוקן לפי תכליתו, על פי פקודת כ"ק אאמו"ר הרה"ק שליט"א אשר הוא ראש ונשיא המוסד הלזה. ואליו עוד שמונה אנשים מגבירי ישראל ונכבדיו, ושני אנשים מאחינו ידידינו האשכנזים הדרים בפה העיר ווירצבורג, יראי אלוקים ונכבדים במעשיהם וענייניהם... אחד מה'אנשים מאחינו ידידינו האשכנזים הדרים בפה העיר ווירצבורג, יראי אלוקים ונכבדים במעשיהם וענייניהם", היה הר"ר אליקים וואלף, כפי שייראה להלן.

"ידידינו וואלף שי"

הפעם הראשונה בה מוזכר הר"ר אליקים וואלף באגרותיו של הרבי הרש"ב, הוא למחרת בואו של הרבי מווירצבורג לליובאוויטש לקראת הפסח, במילים המעידות על היכרות וידידות ביניהם. בה' ניסן כתב הרבי לבנו הרבי הרי"צ שנשאר בוירצבורג¹²: "תפרוס נא גיני בשלו' ידידינו הנכבדים יראי אלוקים האחים אנזבאכער, וואלף, כהן יחיו". ובי"א ניסן כותב הרבי הרש"ב לבנו¹³: "ידידינו הנכבד וואלף שי' בטח בא מדרכו והביא אתו מהאדוואקאט [=עורך הדין] בדבר הגיזעלינשאפט [חברת המניות] . . וצריכים לעשות בזה בעזה"י".

עוד על מעורבותו של הר"ר אליקים וואלף בשלבי ייסוד האגודה, אנו מוצאים באגרת שכתב הרבי בב' אייר מליובאוויטש¹⁴: "לפי הנראה זהו מפני הזהרת ידידינו וואלף שי' שלא לגלות להעו"ד כוונתנו זאת..."

ובכ"א אייר כותב הרבי הרש"ב מליובאוויטש לבנו בוירצבורג אודות מינוי מנהלים לאגודה¹⁵, "בדבר המנהלים יותר טוב לפי דעתי להעמיד את ידידינו הרנ"ג שי' ור' אליקים שי' וואלף שי', כי בדרך כלל יותר טוב להיות לא כל כך מורגש בהעניין".

ובה' אלול תרס"ז כותב הרבי מווירצבורג¹⁶, "אם ישיג את הדבר ישלח זאת לפה אל הג' הנכבד ירא אלוקים מוה"ר אליקים וואלף נ"י, אחד מהאשכנזים היראים דפה, והוא אחד ממנהלי החברה האקציען אשר עשינו".

ברכה לבעלי הבית

כאמור, אחר חזרתו של הרבי הרש"ב מליובאוויטש לוירצבורג בחודש סיון, התאכסן הרבי בדירתו של הר"ר אליקים וואלף, כאשר הר"ר אליקים וואלף עצמו עובר להתגורר בדירה סמוכה.

12. אגרת תתקס. אגרות קודש שלו כרך ד עמוד רט.

13. אגרת תתקסא. אגרות קודש שלו כרך ד עמוד רי.

14. אגרת תתקסו. אגרות קודש שלו כרך ד עמוד ריט.

15. אגרת תתקע. אגרות קודש שלו כרך ד עמוד רכה.

16. אגרת קעג. אגרות קודש שלו כרך א עמוד שפט.

יצחק וואלף הי"ד, בנו של הר"ר אליקים וואלף

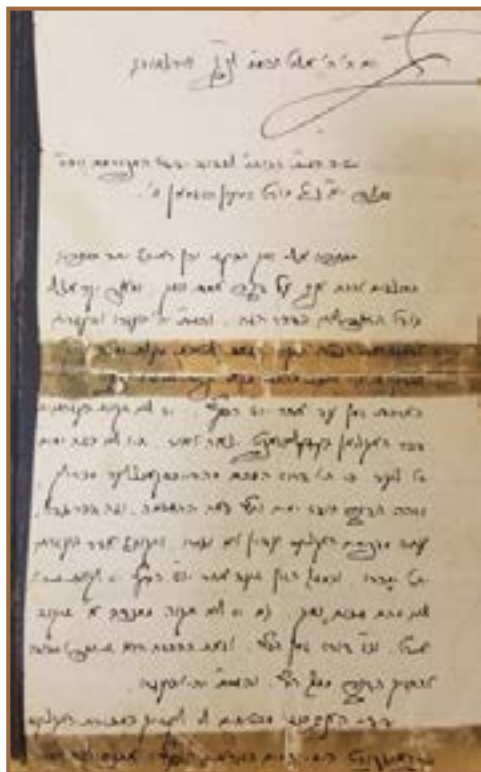

הר"ר אליקים (פיליפ) וואלף

מרת אלסי, אשתו של הר"ר אליקים וואלף, ובתם מרים

באדיבות הוצאת הספרים קה"ת

האגרת בכתב יד קודשו של הרבי הרש"ב בה הוא מציין את כתובת דירתו של הר"ר אליקים וואלף בה התארח

כך אנו מוצאים באגרת הרבי הרש"ב שהובאה לעיל מה' אלו, שכתובתו לקבלת ומשלוח מכתבים הייתה: *Hern philipp wolff, Sandre Glasius str. 41, Wurtzburg*. ובאגרת מד' אלו כתב הרבי¹⁷, "נועם יקרת מכתבו ע"י הנכבד וואלף שי' קיבלתי לשמחת לבבי".

הרבי התגורר בכיתם עד לעזיבתו את ווירצבורג, בשלהי חודש אלו תרס"ז. לפני שהרבי עזב את בית משפחת וואלף בוורצבורג, קרא אליו את בעלי הבית המארחים, וביקש מהם כי הוא מעוניין להודות להם, ושאל במה יוכל לברכם. הזוג וואלף אמרו לרבי כי ת"ל הקב"ה בירכם בבריאות ובפרנסה טובה, אך זה כמה שנים שהם נשואים וטרם זכו לזחוק"ק, והם מבקשים את ברכת הרבי. הרבי הרש"ב השיב להם כי ישועתם לא צפויה בוורצבורג, ואם יעזבו את העיר למקום אחר יוושעו. הזוג וואלף השיבו על אתר כי הם מסכימים לכך.

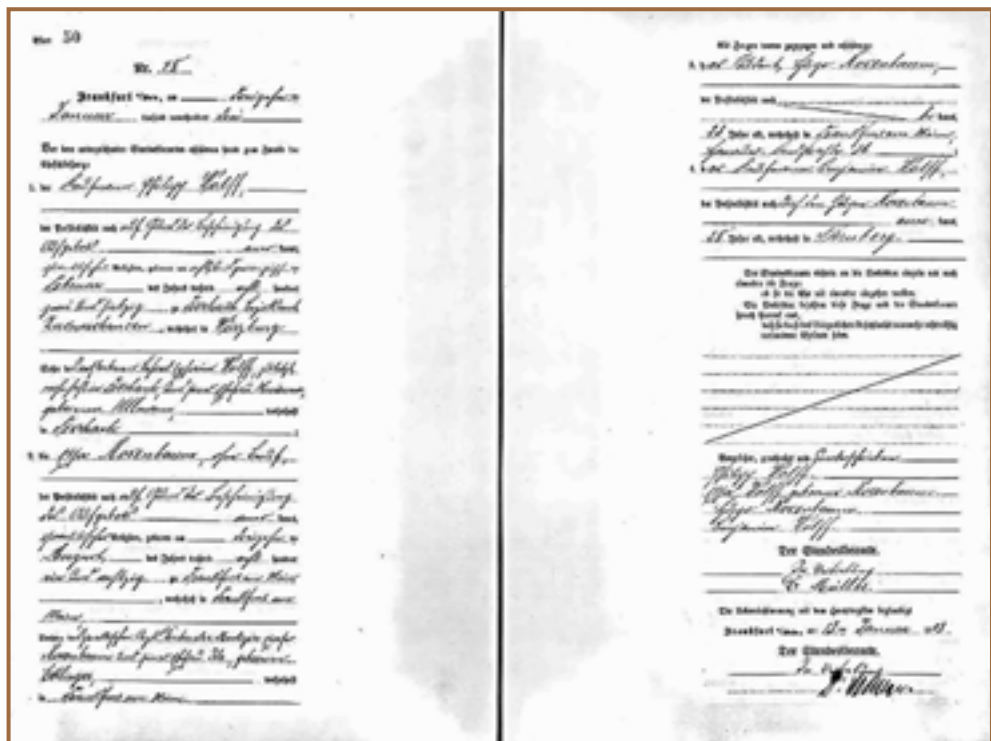
17. אגרת קע. אגרות קודש שלו כרך א עמוד שפב.

המציבה על קברה של מרת יטל רוזנבאום, המותו של הר"ר אליקים וואלף, בבית העלמין בפרנקפורט

הר"ר ר' אליעזר רוזנבאום, חמיו של הר"ר אליקים וואלף

תעודת רישום הנישואין הממשלתית של ר' אליקים וואלף בפרנקפורט

[לפי מסורת אחת במשפחה, הרבי אף הורה להם לקנות דגים ולהביאם הביתה, ובעלי הבית יראו כיצד הרבי יאכל מאותם דגים, וכן היה].

אדמו"ר הרש"ב ובני לוותו נפרדו מהר"ר אליקים וואלף ומשפחתו, וחזרו חזרה לליובאוויטש.

נאמן להוראת הרבי, לקראת שנת תרס"ח עזב הר"ר אליקים וואלף את ווירצבורג לפרנקפורט-ד'מיין, זאת ככל הנראה, עקב העובדה שמשפחת אשתו לבית רוזנבאום הייתה מפרנקפורט.

כעבור מספר שנים, בשנת תרע"ד, ילדה זוגתו בן ונקרא שמו אפרים, על שם אבי אביו הר"ר אפרים וולף. בהמשך ילדה זוגתו עוד, ונולדו להם בס"ד שלושה בנים ושלוש בנות - אפרים, מרים (שנישאה לוולפגנג מאיר), יצחק (ג'וליוס), בלה (שנישאה לאלפרד קארו), אברהם ופריידל פרומט.

מ"יקה" לחסיד נלהב

שהייתו של הר"ר אליקים וואלף במחיצת הרבי הרש"ב בשנת תרס"ז בוורצבורג, ובמיוחד ברכת הרבי למשפחה, הפכו אותו לחסיד נלהב של הרבי, ולידיד קרוב של הרבי הרש"ב ושל בנו הרבי הריי"צ. ידידות זו נמשכה קרוב לשלושים וחמש שנים, עד לפטירתו של הר"ר אליקים בשנת תש"ג.

מסתבר, שהר"ר אליקים וואלף הפך לאיש הקשר של רבותינו נשיאינו בגרמניה בשנים שלאחר מכן.

מעיון באגרות הקודש של הרבי הרש"ב מן השנים הבאות, נראה כי הקשר הלך והתהדק במהלך השנים. הר"ר אליקים וואלף נפגש עם רבותינו נשיאינו פעמים רבות, וסייע מגרמניה על ידם, לרבי הרש"ב ולאחר מכן לרבי הריי"צ, במגוון רחב של תחומים בעבודת הקודש שלהם.

לימין רבותינו נשיאינו

חילופי המכתבים של רבותינו נשיאינו עמו, שופכים לנו גם אור רב על אישיותו ועיסוקיו של הר"ר אליקים וואלף.

כך באחד המכתבים אנו מוצאים את הרבי הריי"צ כותב לו¹⁸ "האם יש לו עסקים הקודמים בעשיית יין". פעם אחרת אנו מוצאים על מצבו הכלכלי בתקופה מסוימת, כי "הי' לו היזק גדול ר"ל, אבל בחסדי ה' עסקיו מתנהגים בטוב ת"ל, כי לא נודע דבר להבאנקין. . . והשי"ת יעזור לו וימלא לו מחסורו בכפליים"¹⁹.

18. אגרת ד'תרסב. אגרות קודש שלו כרך יג עמוד פח.

19. אגרת א'מג. אגרות קודש שלו כרך ה עמוד מג.

בכ"א תמוז תרס"ח כותב הרבי הרש"ב לבנו²⁰: "בהיותך אי"ה בפ"פ [=פרנקפורט] תתראה אי"ה עם ה' וואלף" [כזכור, הר"ר אליקים וואלף עקר בוורצבורג לפרנקפורט בעקבות הוראת הרבי אליו].

ובכ"ח מנחם-אב תרס"ח כותב הרבי הרש"ב לבנו²¹, אודות האגודה למען "תומכי תמימים", "תמול כתבתי לך ושכחתי להזכיר בדבר התוועדות פילאנטרופי אשר היה נצרך לראות איך שתהי' האסיפה למען להחזיק העניין, ותהי' אם בוורצבורג או בברלין כמו שכתב וואלף שי', ונחוץ מאוד להביא זה לידי פועל אי"ה".

שבוע ימים לאחר מכן, בה' אלול, מוסיף הרבי וכותב לבנו²², "ההתראות עם וואלף נחוצה היא, וצריכים להשתדל שלא יהי' נצרך לעשות בשביל זה נסיעה בחורף הבע"ל. מה שתדברו כמו-כן בדבר ההתוועדות בטח תודיעני".

ובאגרת מח' אלול תרס"ח לבנו, אודות פגישה עמו בברלין בדרך חזרה ממאריענבאד לליובאוויטש, כותב הרבי²³, "בדבר הצעת ה' וואלף שיבוא עהרמאן וכהן מאונזבאך לברלין, אם כי כבד עלי הדבר . . אמנם אם לחשוב שיהי' בזה תועלת כדאי הדבר".

בחורף תרס"ט שהה הרבי הרש"ב במקום המרפא בוויסבאדען שבגרמניה. באגרת מד' שבט כותב הרבי לבנו הרי"צ²⁴, "יום א' היה פה ידידנו ר' אליקים וואלף שי' ונהנית בהתראות אתו . . ע"ד בשר לעת עתה אני מסתפק בבשר עוף. וואלף הבטיח לכתוב למכירו לסטוטגארט להוודע בדבר השו"ב רצ"ה שי"..."

גם בשבועות הבאים ביקר הר"ר אליקים וואלף את הרבי, כשהוא מסייע לרבי במספר תחומים²⁵.

ככל הנראה, הקירבה בין פרנקפורט לוויסבאדען, כחצי שעת נסיעה, הביאה את הר"ר אליקים וואלף לשהות בקירבת הרבי ולסייע לו ככל הדרוש.

סיוע בהכנות ל"ועידת הרבנים" בפטרבורג

בחודש אדר תר"ע נערכה בפטרבורג "ועידת הרבנים", שהרבי הרש"ב עסק בה רבות. אחד מהנושאים שהיו עתידים לבוא באסיפה, היה דיון בדבר חובת תעודת השכלה לרבנים ולמלמדים שביקשה הממשלה הרוסית להטיל, ולימודי חול בחדרים. לשם כך רצה הרבי לברר בתחילה את מצב הדברים באשכנז ובסביבותיה, שבהן גברה תנועת ההשכלה ובהן היו נהוגים לימודי חול ותעודת השכלה גם לרבנים.

20. אגרת א"ז. אגרות קודש שלו כרך ד עמוד שג.

21. אגרת א"כג. אגרות קודש שלו כרך ד עמוד שיז.

22. אגרת א"כה. אגרות קודש שלו כרך ד עמוד שיט.

23. אגרת א"כו. אגרות קודש שלו כרך ד עמוד שכא.

24. אגרת רח. אגרות קודש שלו כרך ב עמוד תמד.

25. אגרת ר"י. אגרות קודש שלו כרך ב עמוד תמח.

באגרת אל הרב יעקב רוזנהיים, נשיא ההסתדרות העולמית של "אגודת ישראל", ביקשו הרבי לכתוב על תולדות היהדות האשכנזית. מצדו ביקש הרב יעקב רוזנהיים את הרב פנחס הכהן מאנשבאך והרב נפתלי הרץ עהרמאן שיחוו גם הם את דעתם בנידון. חילופי מכתבים אלו בין הרבי ורובני אשכנז עברו דרך הר"ר אליקים וואלף, ששימש איש הקשר ביניהם.

[וראה בכל זה בהרחבה בספר "אדמו"רי חב"ד ויהדות גרמניה" עמוד 185 ואילך].

"יפזז ויכרכר בכל עוז"

בחורף שנת תרע"א שהה הרבי הרש"ב פעם נוספת במקום המרפא בוויסבאדען. הרבי שהה במקום זה מחודש כסלו עד חג הפסח, כאשר הר"ר אליקים וואלף מסייע לרבי רבות מפרנקפורט הסמוכה.

ביום שני של חנוכה כותב הרבי הרש"ב לבנו הרבי הריי"צ²⁶, "וואלף עוד לא היה פה. על שבת קודש העבר שלח קארטע [=כרטיס] גוט שבת וסל פירות..."

שבועות אחדים לאחר מכן, באגרת מח"י טבת, כותב הרבי הרש"ב לבנו²⁷, "דבר החילוקי דעות בין כהן מאנזבאך וראזנהיים כבר נודע לי ע"י וואלף נ"י". ובהמשך אותו מכתב מציין הרבי "ידידינו ר' אליקים וואלף שי' ביקש לפרוס שלומך גינו".

כפי הנראה, הר"ר אליקים וואלף שהה רבות עם הרבי בהיותו בוויסבאדען, כך עולה מהתיאור המפורט של הרבי לבנו מהנעשה עם הר"ר וואלף. בו' שבט כותב הרבי לבנו אודות סיוע של הר"ר וואלף ל"תומכי תמימים"²⁸: "ה' וואלף נ"י אומר אשר בין כה אפשר להכין הקאמיטעטין בעיירות שונות, ונראה אי"ה מה יהי' מזה. וואלף נוסע היום לעסקו על ג' שבועות".

ובאגרת מי"א שבט כותב הרבי לבנו²⁹: "ידידינו יאניס אנזבאכער הי' פה, ונתן לי עשרים מארק על תומכי תמימים. כשידע ידידינו וואלף מזה, יפזז ויכרכר בכל עוז". [הר"ר אליקים וואלף לא היה באותם ימים יחד עם הרבי, שכן כאמור נסע לעסקיו].

"החייתי בהתראות אתו"

שנתיים לאחר מכן, בחורף תרע"ג, שהה הרבי שוב בחודשים טבת-שבט לרגל בריאותו בוויסבאדען.

26. אגרת רעו. אגרות קודש שלו כרך ב עמוד תקמז.

27. אגרת רפב. אגרות קודש שלו כרך ב עמוד תקנו.

28. אגרת רפז. אגרות קודש שלו כרך ב עמוד תקסו.

29. אגרת רפט. אגרות קודש שלו כרך ב עמוד תקסח.

באגרת ממוצאי שבת, י"ט טבת תרע"ג, כותב הרבי הרש"ב לבנו על פגישה עם הר"ר אליקים וואלף³⁰:

"כעת היה אצלנו ידידינו וואלף יחי', ות"ל הוא ברוחו כמו שהי', וממש החייתי בהתראות אתו שהוא ברוחו כנ"ל. הי' לו היזק גדול ר"ל, אבל בחסדי ה' עסקיו מתנהגים בטוב ת"ל, כי לא נדע דבר להבאנקין וכמעט שאינו ידוע כל העניין לזרים לבד ממשפחתו, והעניינים הולכים כסדרן ת"ל. והשי"ת יעזור לו וימלא לו מחסורו בכפליים".

ימים אחדים לאחר מכן, בכ"ג טבת כותב הרבי לבנו עוד על פגישה זו³¹, "במוצאי שבת קודש היה אצלנו ידידינו וואלף יחי' ומההתראות אתו נהייתי באמת כאשר כתבתי לך במכתבי הקודם. הוא ת"ל ברוחו הקודם ושמח בחלקו, ומדבר בענייני הכלל וענייני העיר פד"מ [=פרנקפורט ד'מיין] בפרט בחמימות גדולה כדרכו".

קשר עם אדמו"ר הרי"צ

בקיץ שנת תרע"ד פרצה מלחמת העולם הראשונה, בה נלחמו "מעצמות המרכז" ובהם האימפריה הגרמנית והקיסרות האוסטרו-הונגרית, מול "מדינות ההסכמה" ובראשם רוסיה. המלחמה שארכה קרוב לחמש שנים, שיבשה למשך שנים ארוכות את החיים בכל רחבי אירופה.

גם הקשר של רבותינו נשיאינו עם הר"ר אליקים וואלף נותק למשך שמונה שנים - שבמהלכן נסתלק כ"ק אדמו"ר הרש"ב בב' ניסן תר"פ, ובנו יחידו כ"ק אדמו"ר הרי"צ היה לממלא מקומו - וחודש שוב בתחילת חורף תרפ"ב.

במכתב בעל תוכן לבבי במיוחד, והנושא אופי אישי ביותר, מא' דראש חודש כסלו תרפ"ב, כותב הרבי הרי"צ מרוסטוב אל הר"ר אליקים וואלף³²:

כבוד ידידי עוז הנכבד ומרומם וו"ח אי"א

מו"ה אליקים פייביש שי' ואלף

שלום וברכה!

כהיום נודעתי אדרעס לברלין אשר על ידו אפשר לכתוב ולהודיע משלום ידידי היקרים שי'.

זה שנה השמינית מני אז שהותחלה המלחמה לא ידענו משלומי ושלומו ביתו, ורק בשנה הראשונה קבלנו ידיעה, כי ת"ל בן נולד להם למזל טוב, ומה שלומי יברכהו ה', והאם עזרהו הש' בעוד בנים ובנות ומה שלומם, ומה עבר עליו בכל משך העת.

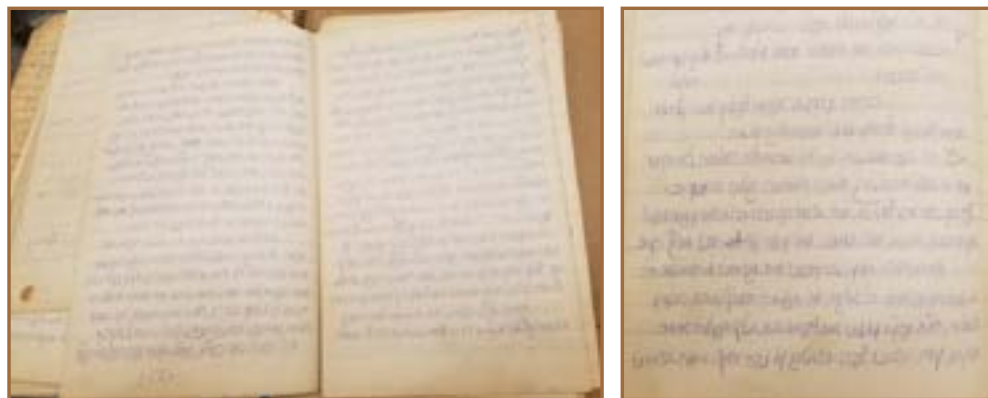
30. אגרת א'מג. אגרות קודש שלו כרך ה עמוד מג.

31. אגרת שנח. אגרות קודש שלו כרך ב עמוד תרנג.

32. אגרת ד'תרסב. אגרות קודש שלו כרך יג עמוד פז.

הרבי הרי"צ
במעון המרפא
בפורקסדורף,
חורף תרצ"ה

אודיבות היצאת הספרים קה"ת

העתק האגרת של הרבי הרי"צ להר"ר אליקים וולף משנת תרפ"ב, בכתב ידו של המזכיר

מאתנו בטח שמע, כי עזבנו את מקומנו ליובאוויטש זה ששה שנים, אהה ה' אלוקים, מה שנעשה במשך ששת השנים האלה. במר חשון תרע"ז עזבנו את ליובאוויטש, ונלך בגולה איזה שבועות עדי באנו לפה רוסטוב על נהר דאן. סיבת בואינו לפה הייתה לרגלי בריאות הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, נדרש לו אז אויר חם יותר מכמו במקום מגורנו לובאוץ.

ועוד זאת כי לרגלי הנהגת המלוכה אז ה' טוב יותר לשבת בעיר גדולה ורחוקה, ונבחר את עיר ראסטוב ונשכור לנו מעון בפה, והישיבה נשארה כשנה תמימה בליבאוויטש, ואח"כ ראינו כי כבד להחזיקם בשם ונליכם לעיר קרעמענצוג בחבל האוקרייני ותהי שם כשלשה שנה.

ויהי ימים אחדים אחרי פורים שנת ר"פ חלה הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק, ויקראו רופאים מומחים, וימצאו כי אין חשש בחולי זו, וכעבור יומיים התגברה ובמוש"ק אור ליום א' ב' ניסן כשעה החמשית בוקר נשמתו הטהורה עלתה בשמים, זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, ומובן מצבנו וחי נפשינו מה הוא אחרי כי הסתלק אהוב נפשינו ורוח אפינו.

ביום י"א סיון תרפ"א היתה ת"ל חתונת בתי הבכירה מ' חנה תחי' עם האברך היקר מר שמרי' ב"ר מנחם מענדל שי' גורארי', יברכם השי"ת בגו"ר, הוא אברך יקר למדן ויודע הרבה חסידות ולמד באותו הסדר שלומדים בישיבה תו"ת, ועוסק במסחר ויש לו שם בין הסוחרים הידועים.

בשנת תר"פ הבאתי את הישיבה לפה, אמנם באשר נמצאו אנשים רעים מאחינו אשר הם לא חפצו בהישיבה, והלשינו, והוכרתי ליקחה מפה ולחלקה בשנים שלשה מקומות בעיירות שונות, ותודה לא-ל עליון הנני מקבל ידיעות טובות משקידתם בלימוד ובעבודה.

ועתה יכתוב לי מה נעשה אתו, מה מסחרו, והאם יש לו עסקים הקודמים בעשיית יין, או שאר ענינים, מה שלו' כבוד ידידי הרה"ג ראבינער בראיער שי"נ, מה שלום ידידינו הנעלה ר' יוסף ראטשילד שי', מה שלו' הנכבד והנודע מר ר' יעקב ראזענהיים שי', מה שלו' הנכבד

הדירעקטור לאנגע שי', והאם יודע מה שלו' ידידי היקר ר' שמואל כהן שי' מוירצבורג ושאר מכירנו בשם, מה שלו' הרב ד"ר כהן מפולדא שי', הרב ד"ר כהן מאנזבאך שי', הרב ביבערפעלד שי', הרב מונק שי' והאדרעסין אליהם, יכתוב נא בפרטיות משלום כל אחד ואחד ויכתוב לי האדרעס שלו ואוכל לכתוב ישר אליו.

כבוד אמי מורתי תחי', אני, זוגתי, בנותיי חנה ובעלה, חי' מושקע, שיינא, פורשים בשלומם הטוב, ומבקשים אותם לפרוש בשלום כל ידידנו אלה הנזכרים לעיל, וגם לאלו אשר מרגשת לבבי בעת כתיבת מכתבי זה שכחתי להזכירם. ויכתבו לנו משלום כל אחד ואחד, באיזה לשון שיכתבו, ואם יכתבו בשפת אשכנז יכתבו בכתב ברור שנוכל לקרוא.

והי' ברכה ושלו' כאו"נ והדו"ש ידידו מברכו בכל טוב סלה בגשמיות וברוחניות.

יי"ש

בעקבות כתיבת אגרת זו, חודש שוב הקשר הקרוב בין הרבי הריי"צ והר"ר אליקים וואלף. הוא היה כותב לרבי מעת לעת מהנעשה עמו ועם בני משפחתו, מהנעשה בעסקיו וכן בפעילותו הציבורית, כפי שייראה להלן.

פעילות בפרנקפורט לענייניו של הרבי

באגרת ארוכה מג' כסלו תרפ"ד מזרז הרבי הריי"צ את אחד מתושבי פרנקפורט לסייע במפעלותיו של הרבי למען יהודי רוסיה במחוזות שונים. והרבי מצווה עליו³³, "אשר על כן הנני דורש כי יעשו אגודה אחת כבודו... וידידי מר וואלף שי' המסור ונתון בכל לבו לטובתן של היראים, ובטח מכירו. ובאם שאינו מכירו, הנני מבקשו כי יתדבר אתו בזה, לעשות אגודה בשם "הקמת הריסת יעקב" אשר מטרתה תהיה לעזור לכל הדברים האמורים בזה..."

למחרת המכתב האמור, בד' כסלו, כותב הרבי מרוסטוב אל הר"ר אליקים³⁴:

כבוד ידידי היקר והנעלה, איש ירא אלוקים, מחבב לומדי תורה,

מוה"ר אליקים פייוש שי' המכונה וואלף

שלום וברכה!

מכתבו מיום א' דסליחות העבר, הגיעני ימים אלו, ויהי' לי לעונג לראות כתבו. ובקראי כי שלום לו, לביתו, וזרעו יחיו, נהנית הנאה רבה, והשי"ת יעזרהו בכל אשר יפנה.

והנה ע"ד שהתאונן כי לא קיבל ממני מענה על מכתביו, הנה אנכי לא קבלתי מאתו שום מכתב, זה יותר על שנה, זולת את אשר שלח עזרתו ע"י מר זלמאנאו שהגיע בעתו ובזמנו, ואדרבא נפלאתי על השתיקה הגדולה והארוכה ובפרט אחרי אשר הרבתי לכתוב, להד"ר כהן,

33. אגרת קנא. אגרות קודש שלו כרך א עמוד שכג.

34. אגרת קנה. אגרות קודש שלו כרך א עמוד שלג.

ולידידנו מר ראבינאוויטש שי' להאמבורג, קיוויתי אשר בטח קורא גם הוא מכתבי, ויהי לי לפלא מדוע אינך כותב לי מהנעשה אתו עמו לטובה בפרט, ובדבר האגודה בכלל, אין זה כ"א אשר מכתביו נאבדו בדרך הילוכן, דבר שהנני דואג עליו בכלל, ובפרט אם היו בהן דברים הנוגעים לדעת בעניני חיזוק היהדות התורה והדומה.

התלמידים יחיו ת"ל לומדים בהתמדה גדולה, וע"פי חוק המדינה אלו שהם מבן ח"י שנה ולמעלה יכולים ללמוד באין מפריע, איש איש הישר בעיניו יעשה, ואת חפצו בתורה ותפלה יוכל למלאות ככל אוות נפשו...

באגרת מי"א אב תרפ"ו, הממוענת אל הד"ר יוסף ב. ראזין מראשי הג'וינט, כותב הרבי אודות תמיכה לענייניו³⁵, "ע"ד הקאמיטעט הנבחרים הם הרב ר' מאיר שי' ד"ר הילדעסהיימער, והאדונים הנכבדים מר פ. וואלף מפראנקפורט ומר אלכסנדר ריינין יחי' מגנישאטל, ולשלושה אלה יומסרו כל כספי התמיכה לענייני תורה בהנוגע אלינו".

המכתב הראשון לרבותינו נשיאינו

במהלך חודש סיון תרפ"ז אירע מאסרו המפורסם של כ"ק אדמו"ר הריי"צ בלנינגרד, על ידי הג.פ.או. וה"ייבסקציה", ב"עוון" פעילותו העניפה במסירות נפש להרבצת התורה והיהדות בכל מרחבי רוסיה.

על הרבי נגזר תחילה גזר דין מוות רח"ל, ולאחר מכן הומתק עונשו לגלות בקוסטרומה. בחסדי ה' הרבי יצא לחופשי ב"ב תמוז, אולם בעקבות מאורעות אלו הוא הוצרך לעזוב את רוסיה, ולאחר חג הסוכות תרפ"ח הרבי הגיע עם בני ביתו צלחה לריגה.

בעקבות פרשת המאסר והגאולה, כתב הר"ר אליקים וואלף לרבי את המכתב הבא, מו' חשון תרפ"ח. המכתב שלפנינו הנו ככל הנראה המכתב המתועד הראשון של בן משפחת וואלף אל רבותינו נשיאינו. וכך כותב הר"ר אליקים וואלף לרבי:

בעזה"י יום ג' ו' מרחשון, שנת צדיק כתמר, תפר"ח

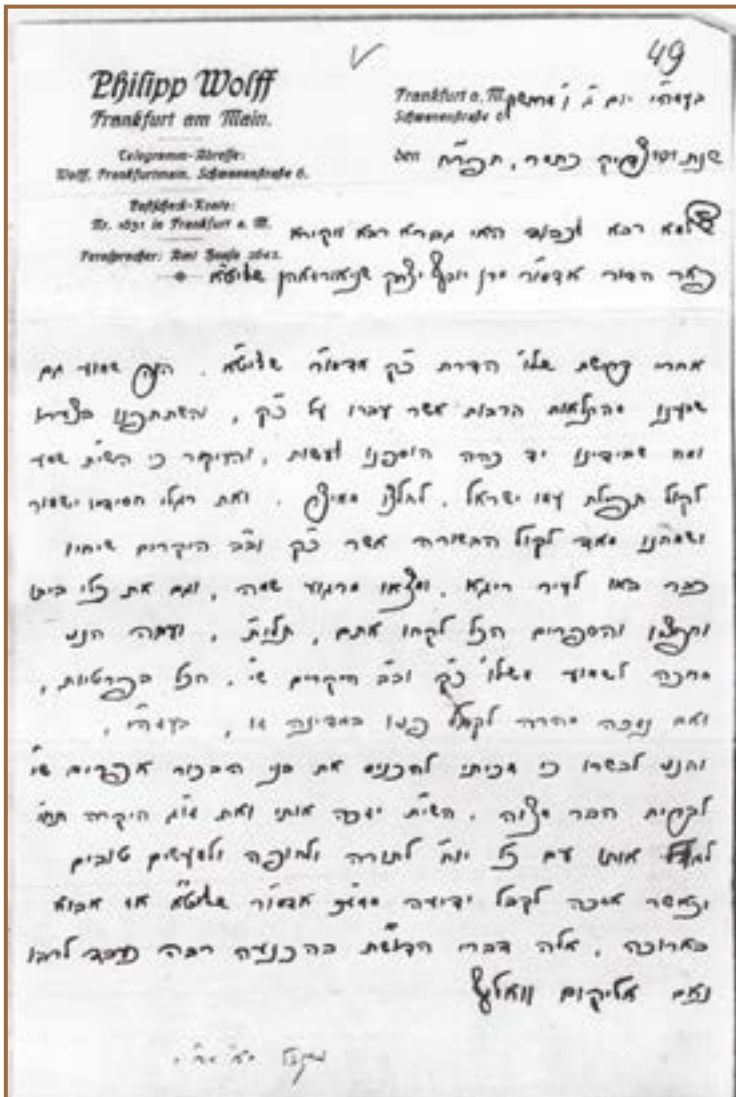
שלמא רבא לכבוד האי גברא רבא ויקירא

פאר הדור אדמו"ר מרן יוסף יצחק שניאורזאהן שליט"א

אחרי דרישת שלו' הדרת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הנה שמוע גם שמענו מהתלאות הרבות אשר עברו על כ"ק, והשתתפנו בצערך ומה שבידינו יד כהה הוספנו לעשות, והעיקר כי השי"ת שמע לקול תפילת עמו ישראל לחלצו ממיצר, ואת רגלי חסידיו ישמור ושמחנו מאוד לקול הבשורה אשר כ"ק וב"ב היקרים שיחיו כבר באו לעיר ריגה, ומצאו מרגוע שמה, וגם את כלי ביתו וחפציו והספרים הכל לקחו אתם, תלי"ת.

35. אגרת ג'תשצט. אגרות קודש שלו כרך יא עמוד עב.

ועתה הנני מחכה לשמוע משלו' כ"ק וב"ב היקרים שי', הכל בפרטיות, ואם נזכה מהרה לקבל פניו במדינה זו, בעזה"י.
 והנני לבשרו כי זכיתי להכניס את בני הבכור אפרים שי' לכרית הבר מצוה³⁶, השי"ת יזכה אותי ואת זוג' היקרה תחי' לגדל אותו עם כל יוצאי חלצינו לתורה

36. וראה לעיל באגרת הרבי הריי"צ לר' אליקים מאדר"ח כסלו תרפ"ב, "זוה שנה השמינית מני אז שהותחלה המלחמה לא ידענו משלומו ושלום ביתו, ורק בשנה הראשונה קבלנו ידיעה, כי ת"ל בן נולד להם למזל טוב".

ולחופה ולמעשים טובים, וכאשר אזכה לקבל ידיעה ממע"כ אדמו"ר שליט"א אז
אבוא בארוכה.

אלה דברי הדו"שת בהכנעה רבה כעבד לרבו
נאם אליקום וואלף

על מכתב זה רשם כ"ק אדמו"ר הריי"צ בכת"ק:
נתקבל י"א מ"ח.

תיאור המאסר והגאולה

כמחצית השנה לאחר מכן, בט' אייר תרפ"ח, הוסיף הר"ר אליקים וואלף ושלח לרבי
הריי"צ מכתב נוסף, בו הוא מביע את התעניינותו אודות המצב הכלכלי בבית רבי, וכן
היכן הרבי מתכנן לקבוע את מגוריו, לאחר כל התלאות שעברו על הרבי באותה שנה.
במכתבו הוא גם מביע את ברכתו לרגל שמחת השידוך והחתונה המתוכננת של בת
הרבי הרבנית מרת חי' מושקא עם חתנה הרבי נשיא דורנו, וכן הוא מתאר לרבי מהנעשה
בקהילת יהודי פרנקפורט, ואודות התוועדות שנערכה בעירו לרגל ב' ניסן יום ההילולא
של הרבי הרש"ב.

בי"ט אייר תרפ"ח, בהיותו בריגה, השיב הרבי להר"ר אליקים באגרת ארוכה, בה הוא
מפרט על פני מספר עמודים את כל קורותיו לפני המאסר, הרדיפות שעבר, תיאור המאסר
עצמו בפרוטרוט, עד לצאתו לחופשי בי"ב תמוז. וכך כותב הרבי³⁷:

כבוד ידידי הנעלה הגביר הנכבד
מו"ה אליקים פייזש שי'
שלום וברכה!

במענה על מכתבו מט' לחדש זה, הי' לי פלא גדול גם צער רב על אשר לא קבלתי מכבוד
ידידי שום מכתבים בכל משך העת, ולמורת רוחי בהיותי בברלין בר"ח כסלו העבר הנה תחלה
לא חשבתי להתמהמה שם רק יום או יומים, ואח"כ התעכבתי כארבעה ימים, ולולי ידעתי
בתחלה כי כה יהי' הייתי מודיע לידידי תחלה ואפשר הי' יכול לבוא להתראות.

כן הדבר מצב בריאותי דורש תיקון, והשי"ת הוא יחזקני ויאמצני בתוך כלל חלושי עמנו
בית ישראל הצריכים רפואה בגו"ר.

בדבר שאלתו אדות רצון קביעת מקום דירתי עם ב"ב שי', חפצי הוא כחפץ כל ישראל אשר
במהרה יבוא משיח גואל צדק ונלכה כולנו עם כב"ב שי' לארצנו הק' בשמחה וטוב לבב אמן
כן יאמר ד', וכת' אם יתמהמה חכה לו. הייתי חפץ לגור במדינתנו בארץ רוסיא אשר האנשים

37. אגרת שפא. אגרות קודש שלו כרך ב עמוד סג ואילך.

דשם מוסרים נפשם על התורה ומקיימים אותה מתוך עוני לחץ וצער, ויתן האלקים ובקרום יקוים בהם האמור כל המקיים את התורה מתוך עוני סופה לקיימה מתוך עושר והרחבת הדעת בגשמיות וברוחניות, וכעת הנני גר בריגא.

כאשר האדם בורח מאיזה דבר, הרי לפניו ב' ענינים, הוא בורח מן הרע, ורץ אל הטוב. אנכי בעל כרחי נסעתי ממדינתנו, הייתי מוכרח בזה בעל כרחי, לדאבון לבבי הוכרחתי להפרד מעל אוהבי ורעי אחים ממש, כי ראיתי אשר לבד העונשים הגדולי ר"ל שהכינו לי בכמה דברים שעפ"י חוקיהם הייתי חייב בהם, למשל אסור עפ"י החוק לאגד אגודות לומדים, ובפרט נערים קטנים, ומכש"כ לסדרם ולתמכם בתמיכת רוח וכסף אסור עפ"י החוק לעורר בעיני חיזוק היהדות, ובפרט לתמוך ברוח ובפועל, ואנכי עברתי על כל זה **במזיד ובשימת לב** בסדר מסודר במשך כמה שנים בזה אחר זה, אשר כל החטאים הללו נתקבצו ונהי' **לחטא אחד גדול ונורא בעיניהם** מאד,

ולא חפצו להסתפק בזה אשר יענשו אותי עפ"י חוק אשר הי' מגיע לי בערך **כעשרה שנים** לשבת בארץ גזרה בעומק סיביר, מקום שם היו נשלחים הורגי נפשות ר"ל בכבלי ברזל לעבודת פרך, כ"א חפצו ר"ל לדכאני ולעשות בי כלה ר"ל, ובכן איפוא חכו בעלילתם עד אשר כיוונו את השעה בעת אשר הרגו הציר הסיועטי בווארשא וגרשו את באי כוחם מאנגליא.

ולהפחיד כל יושבי תבל החליטו לקחת ראשי עם העומדים בראשי הכהונות מכל האומות והדתות, ולעשות בהם נקמות בגלל אשר הרגו את צירים בפולין, וגרשו או אסרו את פקודיהם באנגליא, ומקרב כל יהודי ורבני מדינתנו לקחו אותי, והדין הראשון באור ליום י"ז סיון הי' **חמור ביותר**, אך חסדי ד' כי לא תמנו ורחמי שמים בזכות כ"ק אבותנו רבותנו הק' התגלו, והוקל משפטי לשלחני לארץ גזרה הנקראת נארים מקום שם כל השנה האוירים רעים במאד, ורק ב' חדשים בשנה ישנו אור השמש, והנסיעה לשם בדרך עטאפ שמובילים את האסירים הוא בכמה חדשים והרבה מתים ר"ל בדרך, ואלו הבאים לשם חיים עובדים בהם עבודת פרך לא לשם תכלית של עבודה כ"א בשביל לייגעם ולייסרם, והממונים אשר דשם הם אנשים רעים וחטאים שואפי דם, שהם בעצמם היו הורגי נפש ר"ל ורוצחים וזהו כפרת עוונם שישבו בשם. הרעש הגדול שהי' במדינתנו, התפלות ותחנונים שהיו אומרים תהלים ביום ובלילה בכמה מאות עיירות, הצומות והגזירות תעניות נשמעו בשמי מרום, והאלקים הפך את לבב השופטים להקל המשפט.

במשך העשרה ימים הראשונים נודע דבר מאסרי בספירת הממלכה הראשית. כן נודע הדבר בחוץ למדינתנו, וכפי החומר הנקבץ עתה מאת אשר הודפס אז במכ"ע שונים בכל מרחבי עולם, וכפי הידיעות הפרטיות מאנשי בעלי שם טוב ידועים ומפורסמים מכל המפלגות, כנראה אשר בני חוץ לארץ השפיעו על גדולי שרי הממלכה, אבל בכ"ז הוחלט דיני אחרי שישבתי במאסר היותר קשה בתנאים רעים במאד שמונה עשר וחצי יום, לוקחתי בשעה השני' לילה

ב"ה י"ט אייר תרפ"ח רינא

כבוד יודי הנעלה הנביר הנכבד
סו"ה אליקים מייזיס שי'

שלום וברכה.

במענה על סכתבו סס' למדש זה, תי' לי שלא גדול גם צער רב על אשר לא קבלתי סכתבו יודי שום סכתנים בכל משך חנה ולסורה חוהי בחיחוי בברלין בר"ה כסלו העבר חנה החלה לא תשכתי להחמסמט שם רק יום או יומים ואח"כ התעכבתי כארבעת ימים ולולי ידעתי בתחלה כי כה יתי' הייתי סודיע ליודי החלה ואספר תי' יכול לבוא להתראות.

בן העבר טעב בריאותי דורס תיקון ותי"ת הוא יחוקני ויאסני בתוך כלל חלושי עסנו בית ישראל הצריכים דמאה בנו"ר.

בזכר שאלתו אדוח רצון קביעת סקום דירתי עם ב"ב שי', תפצי הוא כחפץ כל ישראל אשר בטמרה יבוש טייה נואל צדק ונלכת כולנו עם ב"ב שי' לארצנו תק' בשמחה וחוב לכב אמן בן יאמר ר', ובתי' אם יחסמס חכה לו, תייתי חפץ לגור בסדינתנו בארץ רוסיה, אשר האנשים דסם סומרים נשסם על החורה וסקייסים אותם סתוך עוני חפץ וצער ויתן האלקים וקרוכ יקוים בהם האסור כל הסקיים את החורה סתוך עוני סומס לקיימס סתוך עןשר, וזרחכת הדעה בנסמיות וברוחניותה, וכעת הנני בר רינא.

כאשר תודס בורה טייה דבר הרי לפניו ב' ענינים הוא בורה סן הרע ורץ אל הטוב, אנכי בעל ברהי נטעתי בסדינתנו, הייתי סוכרה בזה בעל ברהי לדאבון לכבי חזכרתתי להפדר טעל אחתי ורעי אחים ססס, כי רייתי אשר לבד העונשים הנדולי' ר"ל שחבינו לי בטמס דברים שעפ"י חוקים הייתי חייב בהם, לסשל אסור עפ"י חחוק לאנד אנורות לוסדים וספרם נקרים קסנים וסכס"ב לסדרם ולהטמם בחסיכת רוח וכסף אסור עפ"י חחוק לעורר בעניני חיוזק תיהדות וספרם לחטוך ברות ובצנעל, ואנכי עכרתי על כל זה בסוד ובסימס לב בסדר ססודר בסשך כסס שנים כזה אשר זה, אשר כל החסמים הללו נקצצו ונתי' להספספס אחד גדול ונורה בענינים סיד ולא חפצו להסמטם בזה אשר יענסו אותי עפ"י חוק אשר הי' סניע לי בערך בעשרה שנים לשכת בארץ נזרה בעוסק סיביר סקום שם היו נשלחים חורגי נפשות ר"ל ככבלי ברול לעבודת

באדיבות הוצאת הספרים קה"ת

העמודים הראשונים באגרת הרבי הרי"צ לר' אליקים וואלף, בה הוא כותב את מאורעות המאסר והגאולה. ניתן להבחין בתיקונים ובהגהות שהרבי הרי"צ רשם על האגרת. בראש העמוד הראשון רשם הרבי נשיא דורנו בכת"ק "ואלף", ככל הנראה בעת שסידר ומיין את אגרות הקודש של חותנו

אור ליום ד' ט"ו סיון, ומבית האסורים יצאתי ביום א' שעה אחר חצות היום ושלחני על שלשה שנים לעיר קאסטרמא.

ששה שעות חסר עשרים מינוטין ניתן לי להיות במעוני בלענינגראד, על מנת **לסדר** כל מה שיש לי בבית ולקחת החפצים **הדרושים לי בגולה**, ובו ביום בשעה השמינית עלי לנסוע עם המסע המוביל למקום מקלטי בעיר קאסטרמא אשר על הנהר ואלגע.

בעמדי בבית פקודת בית המאסר טרם צאתי הפקיד הזהיר בי בעל פה לאמר:

(א) עליכם לדעת כי רק משך ששה שעות ברשותכם להיות במעונכם ובשעה השמינית עליכם לעזוב את העיר.

(ב) באם שתאחרו לשבת שעה קלה מזמן הניתן לכם תדעו כי נביא אתכם חזרה אל בית המאסר הלזה.

(ג) בשעה השמינית עליכם לנסוע עם המסע המוביל למקום אשר הותר לכם לשבת שמה היא קאסטרמא.

(ד) אם מאיזה סיבה שתהי' תאחרו את המסע ההוא עליכם לבוא חזרה אל בית המאסר, ואם לא תבואו נביא אתכם בעל כרחכם בחוזק יד.

(ה) עליכם לנסוע עם מסע זה המוביל לעיר קאסטרמא מבלי התעכב בדרך ותבואו לשם מחר (ביום ב' ד' תמוז) ערב.

(ו) ביום ג' בקר עליכם להתיצב לפני נשיא מוסד ג.פ.א.ו. בעיר קאסטרמא אשר אתם נמסרים ברשותו על משך שלשה שנים עד יוני שנת 1930.

(ז) על כל אשר הודעתי והזהרתי אתכם עליכם לתת חתימת ידכם על תעודה זו הכתובה בה, כי עליכם לבוא ליום 4 יולי שנת 1927 אל מוסד ג.פ.א.ו. בעיר קאסטרמא.

באתי הביתה בשעה שכבר התיאשו להאמין לדברי המגידיים (הן המה המקורבים אל מוסד הבית אסורים שהגידו אשר ישחררו אותי על מנת לנסוע לקאסטרמא), ובחצי שעה נתפשטה השמועה בעיר ומכל עבר ופינה באו לברכני, ובמשך כשני שעות נודע במאסקווא ע"י טעלעפון וביום השני נודע ע"י טעלעגראמען בכמה מקומות כי בחסדי השי"ת יצאתי מבית האסורים ועונשי לילך בגולה על ג' שנה לקאסטרמא.

בשעה 8 עזבתי את ב"ב שי' בלענינגראד, קהל גדול נאספו בבית הנתיבות והמסע עשה דרכו, בתי ח' מוסיא ת' חתני מר גורארי' שי' וידידי הנעלה מר אלטהוויז שי' נסעו אתי עמי, וביום ב' ערב באתי לקאסטרמא, וביום ג' בקר הלכתי אל המוסד ג.פ.א.ו. כאשר צוותי, ושמה הזהירו אותי א' כי אוכל לשבת רק בעיר קאסטרמא ואסור עלי היציאה חוץ לעיר אפילו על שעה קלה, אם אחליף מקום מעוני הנה במשך חמשה שעות עלי להודיע האדרעסא שלי, ואשר בכל שבוע הנני מחוייב לבוא להתראות לפניהם.

בבואי ביו' ג' י"ב תמוז (יום הולדת) להתראות לפניהם כחוק, הודיעו לי כי הגיע **פקודה נמרצה אשר ישחררוני**, אמנם באשר הוא יום חגם (כי בקאסטראמא הי' ביום ההוא חג המוני) ע"כ תעודת החופש אקבל ביום המחרת היינו ביום ד' י"ג תמוז.

במשך שעה נודע דבר שיחרורי לכל הקהלה, ובערב באו אלי לברכני ובמשך שני שעות כבר ידעו ב"ב שי' בלענינגראד ואוהבי ורעי בהרבה עירות ובכל עיר ועיר אשר הגיע הבשורה, רבים מאוהבינו וידידנו מתאספים יחד ומברכים על כוס של ברכה ושמחה.

יום ו' עש"ק ט"ז תמוז **באתי חזרה לביתי צלחה**, אמנם נודעתי כי רשת הכינו לי **ואי אפשר לי** לשבת בלענינגראד ועלי לנסוע לאחד המקומות סביבות העיר מאסקווא, ושמה ישבת מסוף חדש תמוז עד חצי אלול, אשר נסעתי לעיר רוסטוב להשתטח על קבר הוד כ"ק אממור"ר הרה"ק זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, ומיום ליום ראיתי כי **אי אפשר להיות עוד במדינתנו** ואשר סכנות נפשות מרחפת ח"ו, והסכמתי לעזוב את ארץ מולדת כ"ק אבותי הק', וביום כ"ד תשרי אסרו חג של סוכות עזבתי את עיר לענינגראד, ונבוא כולנו לעיר ריגא ביום ו' עש"ק בראשית כ"ה תשרי תרפ"ח.

מן הרע ברחתי אבל את הטוב עוד טרם מצאתי, ויתן האלקים ויהי' רק טוב מנפש ועד בשר.

הייתי בווארשא ובוילנא והתראתי עם ידידנו יחיו. לדפוס ראם אין לי שום שייכות כלל.

בדבר נסיעתי למדינת אשכנז חושב הנני כי במשך הקיץ אהי' אי"ה בברלין, אמנם לנסוע לאחד הקורארטין אינני חושב מסבות שונות. על אשר שואל אדות מצבנו החומרי תודה רבה על אשר מתענין בזה (אינטערעסירט זיך), ת"ל יש לי על ההוצאה הרגילה והשי"ת יעזר כי יהי' כפי הדרוש ובטח יעזור השי"ת.

בדבר הרבנות במחנם הט' שמעתי כי יש איזה ענינים אבל על בורים לא אדע. גם לא אדע שיש צדדים ומי המה בעלי הצדדים ומה טעמיהם וסברתיהם. ובדבר שאלתנו את דעתי בזה הלא כבוד ידידי מבין בעצמו כי בלתי אפשר לי להגיד בזה דבר איזה שתהי', לא הן ולא לאו, כי את הדין בענין אם בן הראוי למלאות מקום אביו הוא דבר ידוע ומפורסם לכל, והוא גם בכלל חובת אנשי הקהלה בכבוד מורם ורבים, אשר מחוייבים המה לעשות נח"ר לנשמתו, כידוע בענין כיבוד אב ואם וכיבוד רב,

רק בגוף ועצם הענין אם ראוי הן למלאות מקום האב האם, בענינים כאלו יכול אני להגיד דבר גם אם הייתי מכיר את בנו שי' של הרה"ג ז"ל, כי הלא אינני יודע ארחות חיי קהלתם והדרוש להם. רק זאת הנני יודע אשר כבוד הרה"ג ז"ל היה משבח את בנו שי', ובטח מתאים הוא לנהג קהלה נכבדה. והשי"ת יעזור אשר יהי' רק שלום ומנוחה בקהלתם וטוב יהי' להם מנפש ועד בשר.

התענגתי לשמוע על דבר בנו של הדיין ר"ג שי' פאזען אשר בחר לו ללכת בסוד ישרים. יהי' השי"ת בעזרו ומאד ינעם לי לקבל מאתו מכתבים, ובלא נדר אשיב לו על מכתביו ויתן האלקים ויגדיל תורה ויאדיר.

ידידנו ר' אלכסנדר שי' כעת בפאריז ובטח יבוא עתים הללו לברלין. חתני הרב ר' שמרי' שי' גורארי' נסע תחלת חדש זה לברלין, ומשם לפאריז להתראות עם עסקני הציבור בדבר עניני הכלל, ובטח יתמהמה עוד עד אמצע שבוע הבע"ל ומשם יסע ללונדון על איזה ימים, ומשם דרך האמבורג לברלין, או אפשר' יסע דרך פראנקפורט או דרך אחרת, על ברור לא אדע, ומשם יבוא לפה והשי"ת יצליח דרכו.

תודה רבה עבור המזל טוב, יתן השי"ת שיהי' בהצלחה בגשמיות וברוחניות.

היום בוא יבוא לפה אחד ממזכירי, מר ליבערמאן שמו, אשר הוא לוקח לבית האסורים בשעה שלקחו אותי. אותי שלחו לקאסטרמא ואותו שילחו לטאמבאוו. לי נתנו רשות לנסוע לחוץ לארץ עם ב"ב שי', ולו לא נתן הרשיון, עד אשר כששה חדשים השתדל בזה ידידנו היקר באנשים הירא אלקים ובעל מדות נעלות ר' מרדכי דובין ציר הסיים, עד אשר פעל כי יתנו לו הרשיון לנסוע לחו"ל, והיום בשעה 10 לילה הוא בא הנה.

יתן השי"ת בואו צלחה, ויתן האלקים אשר בקרוב אוכל להביא לפה את מזכירי ואיש סודי ר' אלחנן שי' מאראזאוו, אשר זה כשנה וחצי ששולחוהו לסיביר הכל בגלל החטאים שלי. כן מזכירי השני מר בן ציון שי' שמטוב, אשר כשנה ישב בבית האסורים ועתה שולחוהו לסיביר על שלשה שנה, וחטאו על אשר יסד הרבה עשיריות חדרים וכמה ישיבות בפלכי ואהלין וקיוב, ויתן השי"ת אשר בקרוב אוכל להוציאם מאפילה לאור גדול, אשר יוכלו לעבוד עבודת הקדש בהרמת קרן התורה וחיזוק היהדות אמן כן יאמר ד'.

ידידי כותב אשר לא שכחו את יום ב' ניסן יום הילולא דהוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע. בבקשה לכתוב לי מי ומי היו ומה עשו בו ביום, כי חפצי לדעת בפרטיות.

בכל המכתב לא מצאתי את אשר אכסוף לדעת בפרטיות משלמו, שלום ביתו ת' ושלום הילדים יחיו, ומה אורח לימודם והנהגתם, אשר יואיל לכתוב לי בארוכה ובפרטיות, ויכול כבודו ידידי לכתוב לי גם בלשון אשכנז כי קורא הנני בטוב ומבין השפה. כן יואיל נא לכתוב לי אם כבד לפניו להבין בלשון הקדש אכתוב לו בשפה האשכנזית, כי מזכירי כותב בשפה ברורה בל' אשכנז, אשר בכל אופן דבר זה אינו צריך להיות מניעה ועיכוב בהילוך הידיעות בינינו.

יואיל נא להגיד ברכה בשמי להאיש שי' אשר הטריח וכתב את המכתב הזה.

אתענין לדעת מי המה מידידנו שי' כעת במח' הט'. כאשר הייתי בברלין בא אלי אברך א' והגיד לי אשר הוא בנו של ידידנו ר' יוסף שי' ראדשילד ואשר אביו הי' חולה. מה שלומו, ומי המה כעת מראשי העסקנים במח' הט'.

והנני ידידו הדורש שלומו ושלום כב"ב שי' המברכו בכל טוב.

[מכתב זה מופיע בחלקו ב"ספר השיחות" תרפ"ח, וכן בספר התולדות לאדמו"ר הריי"צ, וממנו לקוח תיאור המאסר והגאולה].

ידידות עם הרב משופרון

הרב שמעון ישראל פוזן,
הרב משופרון

באגרת קודש זו כותב הרבי הריי"צ לר' אליקים, "התענגתי לשמוע על דבר בנו של הדיין ר"ג שי' פאזען אשר בחר לו ללכת בסוד ישרים. יהי' השי"ת בעזרו ומאד ינעם לי לקבל מאתו מכתבים".

הכוונה לגאון הרב שמעון ישראל פוזן, שהיה רבה וראש הישיבה של הקהילה החרדית בעיר שאפראן (שופרון) שבהונגריה, ואחרי מלחמת העולם השנייה כיהן כר"מ בישיבת סאטמר בווייליאמסבורג.

הרב שמעון ישראל נולד לאביו הרב גרשון פוזן, שהיה דיין בפרנקפורט, והיה תלמידו של הרב שלמה זלמן ברויאר רבה של פרנקפורט. לאחר מלחמת העולם הראשונה נסע הרב שמעון ישראל לגור אצל סבו בהונגריה, שם דבק בחסידי מונקאטש ונעשה לחסידו של רבי חיים אלעזר שפירא ממונקאטש, ממנו קיבל גם את קנאותו.

מסתבר שבאותה תקופה הוא היה בהיכרות ואף בידידות עם הר"ר אליקים וואלף בפרנקפורט, ור' אליקים דיווח על כך לרבי לריי"צ.

עדות מקבילה להיכרות זו, בתוספת פרטים משמעותיים, אנו מוצאים בדבריו של הרב פוזן עצמו, במכתב שכתב בחודש כסלו תשכ"ב לרבי נשיא דורנו, ובו מציין בין הדברים³⁸:

"...ואני בהיותי מילידי פראנקפורט, ראיתי זה כדבר רחוק שיהי' שם אפשרות לישיבה כזו. ואיזה חודשים אחר זה הייתי בפראנקפורט, ונודמן לי שם איש אשר היה איזה שנים לפני המלחמה בעל אכסניא להה"ק מהורש"ב זי"ע בעיר ווירצבורג, ונתקשרתי עמו - להבדחל"ח - בידידות, וזה מסר לי את ספר ליקוטי תורה מרבינו הקדוש בעל התניא זיע"א זללה"ה, אשר לא היה בנמצא במדינת אונגארן כי שם לא עסקנו אלא בספר לקוטי אמרים, ומאז יגעתי מאוד להבין הדברים הקדושים, וזה היה לי גורם גדול לעורר בי התשוקה לקנות לי איזה ידיעה כדי להבין יותר..."

38. מכתבו מופיע בספרו "תורת א" חלק ב עמוד מא. מענה למכתב זה מופיע באגרות קודש כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו, אגרת ח'שלב. כרך כב עמוד קכז.

לוחית הנושאת את שמו של הר"ר אליקים וואלף,
ככל הנראה ממקום מושבו בבית הכנסת

ברור אפוא שהמדובר הוא בהר"ר אליקים וואלף, שהיה כנסקר לעיל "בעל אכסניה" לרבי הרש"ב, ולאחר מכן עקר לפרנקפורט, כאמור. ייתכן גם ש"לקוטי תורה" זה הוענק להר"ר אליקים וואלף על ידי הרבי הרש"ב בעצמו.

מתוך אגרת זו של הרבי הריי"צ לר' אליקים, מתוארכת גם

ההיכרות בין הרב פוזן לר' אליקים עליה הוא כותב לרבי נשיא דורנו, לשנת תרפ"ח. מסתבר גם, שדברי הרבי הריי"צ באגרתו לר' אליקים, "התענגתי... אשר בחר לו ללכת בסוד ישרים" הכוונה לעיונו בתורת החסידות, כפי שהרב פוזן מתאר במכתבו לרבי.

סיוע לספריית הרבי הריי"צ

בט"ז אייר תרפ"ח כותב הרבי הריי"צ אל אחד מנכבדי פרנקפורט, פרופ' ד"ר א. פריימן, מנהל ונשיא חברת "מקיצי נרדמים" בעניין ספרייתו של הרבי, בה הוא מבקש לספרייתו את הספרים היוצאים ע"י חברה זו. והרבי מציין³⁹ "אם רום כבודו מכיר את האדון מר וואלף יחי' 26 Schwanenst בפראנקפורט א/מ, יוכל רום כבודו לדעת את שמע משפחת הרבי שניאורסאהן".

עוד בעניין זה כותב הרבי להר"ר אליקים וואלף, בו הוא מבקשו שיסייע לאוסף הספרייה של הרבי⁴⁰:

מכ' קבלתי, שמחתי לשמוע ממנו פ"ש ומב"ב.

בהיותי בברלין כל העת קויתי אפשר נוכל להתראות, גם הי' אצלי מחשבה אפשר יזדמן לנסוע דרך פר"פ, שחפצתי להתראות עמזו ועם כל מכרי הטובים, אבל מצב בריאותי הי' כך שלשעה הוצרכתי לאפלייגען.

בקשה ע"ד החבילות שלחתי. הזה נכנס אצלינו ברשימת עזרת רבנים ושלחנו לו שלשה דאל', ובקבלנו מכ' שלחנו לו חבילה של קמח שמחירה \$ 2 לפי הסכום שכתב. יהי' אצלו, כפי שקשה השלוח, וכשיהי' לי נחיצות ערליידיקון איזה דבר אשתמש בזה.

יודע אינטערעס שיש לי בספרים. חפצתי לבקשו, בפרנקפ' הביב' [=הספרייה] יש לה קטלוג. הייתי חפץ שישתדל לשלוח לי הקאטאלוג. גם אם יוכל לתת לי האדרעס של הביבלי

39. אגרת שעט. אגרות קודש שלו כרך ב עמוד נט.

40. אגרת ד'רסא. אגרות קודש שלו כרך יא עמוד שפב.

אידישער אפטיילונג, מעניין ספר כתב יד אור יקר פי' רמ"ק על זהר. מבקשו מאוד שיתראה עם אלו הביבלי' שבפרנקפורט ולדעת אם יש שם ספר זה.

חוץ קויפמן חפץ לדעת איזה מוכרי ספרים יש שם ולשלוח לי אדרעסותיהם. מאחל לו ולזוג' ולבני ביתו שי' בריאות ופרנסה בריוח ושולח לו ברכת החג.

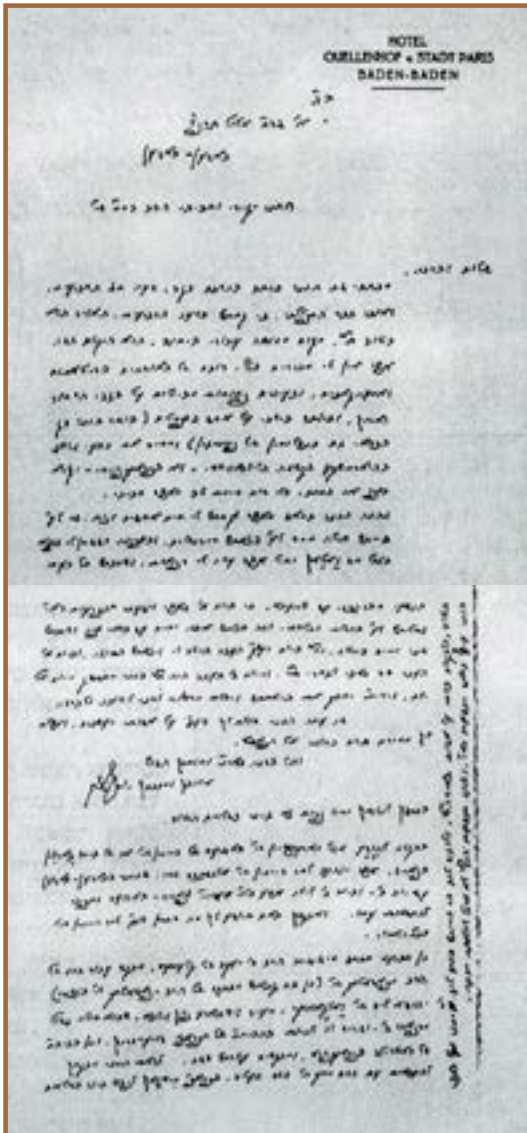
עם הרבי הריי"צ במקום המנוחה בבאדען

בקיץ שנת תרפ"ט עשה הרבי הריי"צ את מסעו המפורסם לארץ הקודש ולארצות הברית. את דרכו מריגה לארץ עשה הרבי דרך ברלין, בכ"ג תמוז, שם התגוררו באותה עת חתנו כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו וזוגתו הרבנית הצדקנית מרת חי' מושקא ע"ה ז"ל.

הרבי הגיע לארץ הקודש ביום חמישי ה' מנחם אב, ועזב את הארץ שבועיים לאחר מכן, ביום חמישי ט"ז מנחם אב.

כשהרבי היה בספינה בדרכו חזרה לאירופה הוא קיבל את הידיעה אודות הפרעות שאירעו בחברון, בהם נרצחו יותר ממאה ועשרים יהודים, ומגודל הצער הרבי קיבל התקף כליות. יחד עם הרבי בספינה היה הרופא ד"ר משה וולך, מנהל בית הרפואה "שערי צדק" בירושלים, שטיפל ברבי עד שחזר לאיתנו.

בעקבות חולשתו, התעכב הרבי הריי"צ בדרכו לארצות הברית במקום המנוחה בבאדען שבגרמניה, שם שהה מיום רביעי כ"ב מנחם אב עד יום שני ד' אלול. בשעותו שם התאכסן הרבי במלון קוולנהוף.

אגרת שהרבי הריי"צ שלח בא' דראש חודש אלול תרפ"ט, על נייר המכתבים של מלון "קוועלנהוף" בבאדן

הר מרקור בבאדען, בו ביקרו הרבי הריי"צ והר"ר אליקים וואלף ביום שני כ"ז מנחם-אב תרפ"ט

בימי שהותו של הרבי בבאדען, הגיע הר"ר אליקים וואלף מפרנקפורט לבקר את הרבי ולסייע בעדו. ר' אליקים שהה כיומיים במחיצת הרבי הריי"צ ביחידות, כשהוא סועד יחד עם הרבי, ור' אליקים אף לן בבית המלון בחדרו של הרבי הריי"צ. הרבי ור' אליקים אף ביקרו יחד בהר מרקור, הר בגובה כשבע מאות מטר מעל פני הים, הנמצא בצפון היער השחור, בין באדען לגרנסבאך.

את כל זאת רושם הרבי הריי"צ ביומנו:

יום ראשון כ"ו מנחם-אב:

...הרגעתי את רוחו [=של חדב"נ הרש"ג] כי מר וואלף שי' בא, והוא בטח ישתדל למלאת

כל הדרוש.

6:03: נוסעים אנחנו אל בית הנתיבות, והוא באחת מבקש את מר וואלף שי' לשום עלי עין,

ולפי דעתו והבנתו ראוי ה' אשר וואלף יעזוב עסקו וכל אשר לו...

6-9: טיול ודיבור עם מר וואלף.

9: סעודת ערב עמי אצל [=מסעדת] טאג טאנערהייזע.

10-11: טיול. מר וואלף מתארח אצלי בחדר מס' 32 במלון קוועלנהאף.

יום שני כ"ז מנחם-אב:

מודעה בעיתון "איזראליט" בגרמניה מתאריך 10 מאי 1923, כ"ד אייר תרפ"ג, בה הר"ר אליקים פיליפ וולף קורא לתרום למען ישיבותיו של כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש ברוסיה ובארץ הקודש

8-9: סעודת בוקר אצל טאנערהייזער.

9: טיול עם מר וואלף וביקרנו באיזה בתי מסחר.

1-3: סעודת צהריים ומנוחה.

3-5: עלינו בהר [=מרקור] שנינו ביחד. בשעה 5 נסע לפרנקפורט, ואנוכי נשארתי בהר.

יצויין כי ימים ספורים לאחר מכן, ביום שישי בדר"ח אלול, הגיע הרבי נשיא דורנו לבאדען, להיות במחיצת חותנו הרבי הריי"צ. הרבי שהה עם חותנו עד יום שני ד' אלול, אז עזב הרבי הריי"צ את גרמניה ונסע לפאריז, והרבי נשיא דורנו חזר לברלין. מפאריז המשיך הרבי הריי"צ להאווער, ומשם יצא בספינה לארצות הברית, שם שהה קרוב לשנה, עד שלהי חודש תמוז תר"צ.

[יש לציין, כי בהמשך יומנו של הרבי הריי"צ מופיע כך:

ד, ו' אלול, פאריז ...1: באים אל החוף בהאוור. . הספינה "פראנס" היא בעלת 25 אלפים טאן. . הספינה החזיקה דרכה בשעה 2:20 ביום ד' ו' אלול, והשי"ת יצליח דרכנו בגו"ר... שבת קודש תצא ט' אלול...8: תפילת ערבית, 8 וחצי הבדלה על שיכר, באותו מעמד דודי רמ"ה, חתני ר"ש, רמ"ד, ומר וואלף יחיו. הבדלתי בעצמי.

מתוך רשימה זו עולה לכאורה שהר"ר אליקים וואלף אף הצטרף אל הרבי הריי"צ בנסיעתו באונייה בדרכו עד לארצות הברית, שכן האונייה הפליגה ישירות מצרפת לאמריקה ללא חניית ביניים. אולם שמו של ר' אליקים לא מוזכר עוד פעם נוספת ביומנו של הרבי בכל מהלך הנסיעה. כמו כן אין בידינו כל תיעוד נוסף אודות נסיעה של ר' אליקים לארצות הברית בתקופה זו].

מגרמניה להולנד

עשור שנים לאחר מכן, באגרת מי"ז מנחם אב תרצ"ט, כותב הרבי הרי"צ מאוטבוצק אל בן אחיו התלמיד אפרים וולף, (שכפי שיסופר להלן עשה בשנה ההיא את היכרותו הראשונה עם הרבי הרי"צ ועם "תומכי תמימים"), "יכתוב מה שלום אביו שי, השי"ת יעזרהו בהדרוש לו בגשמיות וברוחניות, ומה שלום ידידי דודו ר' אליקים פייוויש - פיליפ - וואלף שי' מפראנקפורט ואיה הוא נמצא עתה, השי"ת יהי' בעזרו בגשמיות וברוחניות". על מידת השפעתם של רבותינו נשיאינו על הר"ר אליקים וואלף, ניתן ללמוד גם ממה

שסיפר נכדו, בן בתו הר"ר דוד ששון מירושלים, כי פעמים אחדות כאשר היה בא לבקרו בביתו בפרנקפורט הוא היה לוקח אותו לתפילת המנחה ואחרי כן היו לומדים בצוותא מתוך "תורה אור", כשהוא אומר לו "כשתבא לשמים תוכל לומר שלמדת לפחות ספר אחד חסידי אמיתי..."

לאחר פרעות "ליל הבדולח" במר-חשוון תרצ"ט, נמלט הר"ר אליקים וואלף עם משפחתו להולנד, שם התגורר בדירה השייכת לאחיו, הר"ר בנימין וואלף. במשך מגוריהם בהולנד היו לציידם גם אחייניהם מקס וסנטה הירשמן שסייעו להם רבות.

הר"ר אליקים וואלף נפטר בשושן פורים תש"ג במחנה המעבר וסטרבורק הקרוב לגבול גרמניה הולנד, ומנוחתו כבוד בבית החיים דייעמען, שבבעלות הקהילה היהודית של אמסטרדם.

המצבה על קברו של הר"ר אליקים וואלף בבית החיים בדייעמען, הולנד

כשבועיים ימים לאחר מכן, בד' ניסן תש"ג, זוגתו מרת אלסי נרצחה על קידוש השם על ידי הנאצים ימ"ש במחנה ההשמדה סוביבור שבפולין. ה' יקום דמה.

גם לילדיהם יצחק ופריידל פרומט נרצחו על ידי הנאצים ימ"ש. הבן יצחק נרצח בז' ניסן תש"ד במחנה ההשמדה אושוויץ. ה' יקום דמם.

יש לציין, כי בנוסף על בנו ובתו שנרצחו כאמור ע"י הנאצים ימ"ש, ידע הר"ר אליקים וואלף גם בחייו שכול וכאב רב.

המצבה על קברו של הנער אברהם וואלף, בבית העלמין בפרנקפורט

לוחית זיכרון לזכר הר"ר אליקים וואלף, הקבועה בבית העלמין בפרנקפורט

מששת ילדיו שרדו רק שתי הבנות מרים ובלה. הבן הגדול אפרים שנולד בשנת תרע"ד, התגורר לאחר נישואיו בלונדון, אך כשנה וחצי לאחר נישואיו הוא נפטר מבלי שזכה להביא צאצא לעולם.

בנו הצעיר אברהם נולד בח"י אלול תר"פ. ביום הולדתו השתים עשרה בח"י אלול תרצ"ב הוא עבר ניתוח אפנדיציט כושל, והוא נפטר ביום הולדתו. הוא נטמן בבית העלמין היהודי בפרנקפורט, בחלקת משפחת הירשמן.

בתו של הר"ר אליקים מסייעת בדירת הר"י"צ

יצויין, כי בתו השניה של הר"ר אליקים, מרים, נולדה בשנת תרע"ו, ובשנת ה'ש"ת היא היגרה לארצות הברית.

בראשית שנות ה'ש"ת היא עבדה פרק זמן מסויים כטבחית בדירת הרבי הר"י"צ ב"בית חיינו" 770. כאשר היא הגיעה ל"בית חיינו" והציגה בפני הרבי הר"י"צ את שמה ואת הרקע שלה כבתו של הר"ר אליקים, היא קיבלה מיד תפקיד זה.

הרבי הר"י"צ התעניין אצלה לנעשה עם אביה, וכאשר היא סיפרה לו שהוא ירד מנכסיו, הרבי נתן לה חמישים דולר להעביר לאביה באופן שלא ידע ממי הגיע סכום זה. היה זה סכום כסף נכבד מאד באותו הזמן.

בחדש כסלו תש"ג נישאה מרים לוולפנג מאיר, אז עברה בעקבות בעלה לכולטימור שבמרילנד.

הנסיעה לוירצבורג - בירור והעלאת התחנות

לסיום פרק זה, העוסק בנסיעתו של כ"ק אדמו"ר הרש"ב לוירצבורג שבגרמניה בשנת תרס"ז, והתקרבות בני משפחת וואלף לרבותינו נשיאינו ולתורת החסידות בעקבותיה - יובא כאן העובדה המפליאה הבאה:

לקראת כ"ף במר-חשון תשמ"ז, יום הולדתו של כ"ק אדמו"ר הרש"ב, ראה אור מאמר "מוגה" מהרבי נשיא דורנו, דיבור המתחיל "זה אמר המכסה אני מאברהם גו". . כי ידעתי למען אשר יצוה גו", שנאמר עשר שנים קודם לכן, בשבת פרשת וירא, כ"ף מר-חשון תשל"ז.

מאמר זה מיוסד על ביאורי אדמו"ר הרש"ב לפסוקים אלו, והרבי מסביר בו בהרחבה, אשר אדמו"ר הרש"ב במאמרו מכ"ף מר-חשון מהשנים תרס"ו ותרס"ז מדייק ומבאר פסוקים אלו, אולם באופנים שונים:

במאמר משנת תרס"ו מבאר אדמו"ר הרש"ב על פי פסוקים אלו את ענין המצוות, שעל ידי קיום המצוות נמשכים מלמעלה העניינים הכי נעלים, רצון עצמי ותענוג עצמי, והעילוי של עבודת ישראל למטה הוא שעל ידי זה נעשית ההמשכה מלמעלה, וגם ענין בירור התחנות הוא שעל ידי זה נעשית שלימות ההמשכה; לעומת זאת במאמר משנת תרס"ז מבאר הרבי הרש"ב את המעלה של מעשה המצוות ועבודת המטה כפי שהיא מצד עצמה, בדוגמת הגילוי שלעתיד לבוא שאז תתגלה מעלת המעשה.

ובהערה 42 במאמר לדברים אלו, בשולי הגיליון, מצויין:

"ולהעיר גם מזה שבכל השנים משנת תרנ"ד עד שנת תרע"ו היה אדמו"ר נ"ע בעל יום ההולדת בליובאוויטש, מלבד בשנת תרס"ז שאז היה בחוץ לארץ, בוירצבורג. ואולי יש לומר, שגם ענין זה שהיה אז בחוץ מליובאוויטש שייך לעבודת הבירורים, בירור והעלאת התחנות".

חלק רביעי

**מגרמניה
לליובאוויטש**

יהדות נירנברג

בעקבות ההתקרבות וההתקשרות של הר"ר אליקים וואלף אל הרבי הרש"ב והרבי הריי"צ, כנסקר לעיל בהרחבה - התקרבו גם אישים נוספים מבני המשפחה לרבותינו נשיאינו ולחסידות חב"ד וביניהם אחיו הצעיר הר"ר בנימין וואלף, שהתגורר באותם ימים בנירנברג שבגרמניה, והיה מנכבדי הקהילה האורתודוקסית בעיר.

נירנברג היא העיר השניה בגודלה במדינת בוואריה שבגרמניה. יהודים ישבו בנירנברג כבר בתחילת המאה השתים-עשרה, ויהודים נוספים נמלטו אליה מערי הריין, מפני פרעות מסע הצלב השני בשנת 1146. גם הנוסע היהודי ר' בנימין מטודלה מזכיר את נירנברג ברשימותיו. במאה השלוש-עשרה כיהן כרב הקהילה רבי מאיר בן ברוך, המהר"ם מרוטנבורג מגדולי ראשוני אשכנז בימי הביניים, ובית הכנסת הראשון בעיר נחנך בשנת 1296. באותה תקופה היו בקהילה תלמוד תורה, מקווה טהרה, הקדש ובית עלמין.

בעת 'רדיפות רינדפלייש' (גרמני שעמד בראש פרעות ביהודים בשנת 1298) נחרבה הקהילה ונרצחו בה למעלה משבע מאות יהודים הי"ד, ביניהם רבי מרדכי בן הלל הכהן, בעל ה"מרדכי".

בתחילת המאה הארבע-עשרה חזרו יהודים לנירנברג, ובפרעות ה"מגפה השחורה" בשנת 1349 נשרפו יותר מחמש מאות יהודים והשאר נמלטו או גורשו, רכושם נבזז ובתיהם נהרסו. על חורבות בית הכנסת הגדול נבנתה רח"ל כנסייה ובמצבות בית העלמין החרב השתמשו לבניה.

כעבור שנתיים הותרה שיבת היהודים לעיר, ובשנת 1352 התבססה במקום קהילה יהודית, שהתעשרה עם הזמן והשלטונות גבו ממנה מיסים כבדים.

נירנברג נודעה באותם עת כמרכז תורני ובעיר הייתה ישיבה ששמה הלך לפניה. עם רבני נירנברג וראשי הישיבה נימנו הר' מרדכי בן הלל הכהן, מאיר בן ברוך הלוי, יעקב וייל ויעקב פולאק. שם נכתב גם "מחזור נירנברג" הידוע, מעוטר ומפורש.

במהלך המאה החמש-עשרה גברה השנאה ליהודים. בשנת 1451 אסר ה"סינוד", אסיפת ראשי הכנסיה, של במברג, על יהודים לסחור בכסף ולהלוות בריבית. כן נצטוו היהודים ללבוש בגדים מיוחדים, כדי להבדילם משאר התושבים.

במשך שלוש מאות שנה, עד תחילת המאה התשע-עשרה לא אושר ליהודים לשבת ישיבת קבע בנירנברג. אולם, על אף העדרה של קהילה יהודית רשמית הופיעו בעיר, באמצעות בתי דפוס נוצריים, ספרים יהודיים כספרי תנ"ך בתרגום לשפות שונות, מילון עברי, ועוד.

בשנת 1857 התארגנה קהילה בהשגחת הרב מפירת' - Fürth (מרכז העיר פירת' מרוחק כשש קילומטר בלבד ממרכז ווירצבורג), וכעבור שנתיים נוסד בנירנברג "איגוד דתי יהודי" שהוכר רשמית בשנת 1804 כקהילה דתית. כעבור עשר שנים נחנך בנירנברג בית כנסת, שהיה אחד המפוארים בגרמניה. בשנת 1878 נוסדה בנירנברג קהילת "עדת ישראל" האורתודוקסית, שהקימה ב-1902 בית כנסת משלה, "ישיבה" (בשנים 1920-1933) ובית ספר עממי (1921).

בשנת 1922, כאשר מספר היהודים בנירנברג הגיעה לשיאו, כתשעת אלפים ושלוש מאות נפש, היו ביניהם בעלי בנקים, בעלי בתי מסחר ובתי חרושת ומנהלי סוכנויות מסחריות, ועוד. יהודי נירנברג סחרו בחוטים, אריגים, סוגי הלבשה שונים, מתכות וצעצועים. כן היו בעיר עשרות רופאים יהודים, עורכי דין ובעלי מקצועות חופשיים אחרים.

תורה וגדולה על שולחנו

בין חשובי יהודי נירנברג באותם ימים היה הר"ר בנימין וואלף, שהיה מנכבדי קהילת "עדת ישראל" האורתודוקסית בעיר.

הר"ר בנימין נולד בכפר פישאך שבדרום בוואריה ב"ג תמוז תרל"ה לאביו הר"ר אפרים. כאשר הוא נעשה לבר מצווה, אביו כבר היה חולה מאוד, כך שהעלייה לתורה שלו וחגיגת הבר מצווה נעשו בבית המשפחה ולא בבית הכנסת כמקובל. בתקופת מחלתו של אביו הוסיפו לו את השם יצחק.

כחודש וחצי לאחר בר המצווה שלו, בכ"ו מנחם אב תרמ"ח, אביו נפטר, והנער בנימין עבר לשהות בבית היתומים בפירת'. האוכל לא היה מצוי שם בשפע, ולימים סיפר שלעיתים קרובות הוא היה שותה מים קרים כדי להשקיט את רעבונו.

כשוליה בבית מלאכה, הוא גר בעליית הגג של אדונו ולמד תורה בזמנו הפנוי. ערב אחד בעל הבית שם לב לאור בעליית הגג בשעה מאוחרת. הוא טיפס ולהפתעתו הוא מצא את בעל המלאכה הצעיר לומד גמרא. וולף, הוא אמר לו, תחליט: אתה מעוניין להיות רבינער או איש עסקים?... הנער חייך והמשיך ללמוד.

כבר בגיל צעיר למדי הוא נכנס לעולם העסקים, כאשר ללא ניסיון מוקדם הוא פתח בייצור של מוצרי בית שונים, והוא ראה בכך הצלחה.

מראה כללי של נירנברג בעבר

מראה כללי של נירנברג

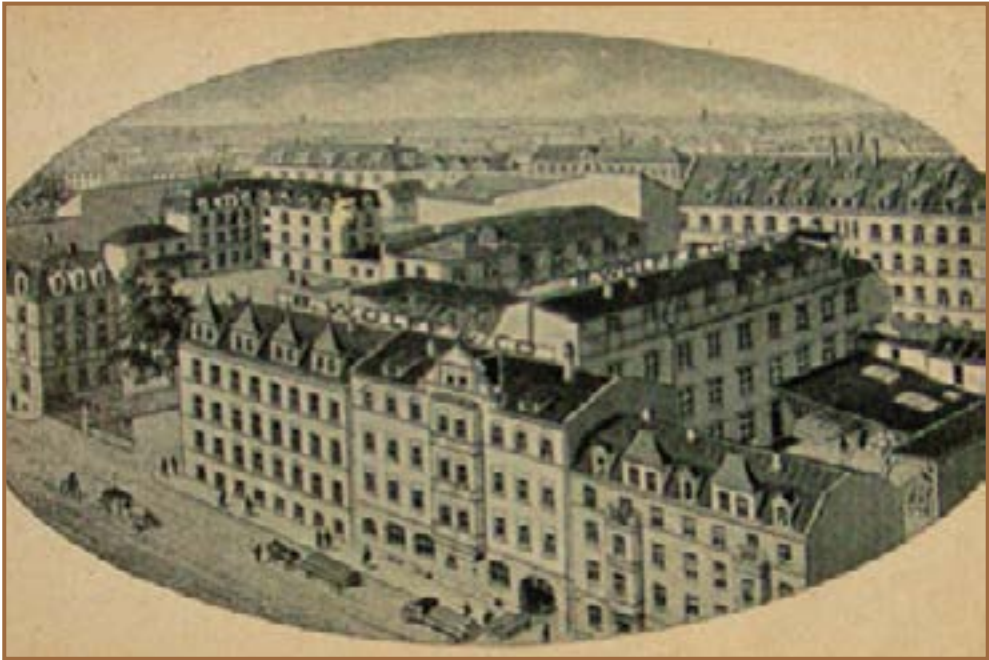
מרת בריינדל וואלף

הר"ר בנימין וואלף

משמאל לימין: הילד אפרים וולף, אביו הר"ר בנימין, אחות אביו, אמו מרת בריינדל

איור שטח המפעל של הר"ר בנימין וולף בנירנברג. ניתן להבחין בכיתוב B. WOLFF & CO בחזית

ר' בנימין נישא למרת בריינדל (ברטה) לבית קהאן, בתם של ר' נתן ורחל, ולאחר חתונתו הוא התיישב בנירנברג, וזכה שתורה וגדולה התאחדו על שולחנו. הוא היה תלמיד חכם מופלג וירא אלוקים מרבים ובקי בש"ס. יחד עם זאת הוא היה עתיר נכסים ובעל מפעל משגשג לכלי מתכות וכלי כסף ייחודיים שהיו לשם דבר בגרמניה. המפעל שנקרא B. WOLFF & CO. היה ממוקם על פני מתחם בניינים שלם במרכז נירנברג.

אופיינית היא העובדה שאת רוב רכושו לא צבר ר' בנימין לעצמו אלא הועיד אותו לעסקנות ופעילות ציבורית בקרב עניי עירו, שלא על מנת לקבל פרס.

היושר שלו בעסקים היה לשם דבר. אחת מעובדות החברה שלו הייתה קרובת משפחה בשם מינה ווייל. כשהיא נכנסה לעבוד אצלו כמזכירה בשנת 1911, היא לא שמרה תורה ומצוות. בעבודתה היא הבחינה שדודה ר' בנימין היה מחזיר כל סכום מיותר שלקוחותיו שילמו שלא בצדק, ללא הבדל להשתייכותו הדתית, למרות שלפי החוק הגרמני הוא היה זכאי להחזיק בסכום זה. הדבר עשה עליה רושם גדול.

בתחילת עבודתה של קרובה זו, דודה ר' בנימין שאלה היכן היא מתאכסנת בעיר. היא מסרה לו את שם וכתובת האכסנייה שלה, והוא הבין מכך שזהו מקום לא כשר. כשהוא העיר לה על כך, היא השיבה שבמשכורת שהיא מקבלת אין לה אפשרות לשלם עבור מקום כשר שעולה סכום גבוה יותר. ר' בנימין העלה לה מיד את המשכורת בהפרש הנחוץ, בתנאי שהיא תעבור לאכסנייה יהודית.

כשהדוד הוסיף והתעניין למעשיה בשבתות כאשר המפעל שובת, היא השיבה שהיא נפגשת עם חברותיה ומנגנות בגיטרה. כשר' בנימין שמע את תשובתה, הוא החל להזמין אותה לביתם לשבתות, ותוך זמן קצר היא נהפכה לשומרת תורה ומצוות.

בסוף שנות העשרים הדוד אף שילם עבורה שכר לימוד בסמינר למודים יהודים בקלן. בשנת תש"ב היא נישאה בארצות הברית לרב פיליפ רוזנברג מקליבלנד אוהיו.

את חגי יום הכיפורים וחג הסוכות היה עושה הר"ר בנימין אצל קרובי משפחתו בפּיּשאַך, וזאת גם כאשר הוא היה מטופל בילדים קטנים. זאת לפי שהוא ביקש לעשות את מנהג הכפרות בערב יום הכיפורים על תרנגול חי, דבר שהיה קשה יותר לבצעו בנירנברג, שם השחיטה הייתה נתונה תחת פיקוח הדוק.

סיבה נוספת הייתה לשהותו בחג הסוכות בפּיּשאַך, שכן כאחד מבעלי הבתים החשובים בקהילת "עדת ישראל" הוא היה מתכבד בשמחת תורה בעליית "חתן בראשית", וכדי להשתמט מהכבוד שבעלייה זו הוא העדיף להיות בחגים במקום אחר.

שנים קשות

השנים תרע"ז - תרע"ט היו שנים קשות למשפחת וולף. בכ"ד חשוון תרע"ז נפטר הגיס הרב רפאל גוגנהיימר רבה של קולין, בעלה של האחות דובין, כשהוא מותיר אחריו אלמנה צעירה וארבעה ילדים חסרי כל. ר' בנימין הביא את משפחת אחותו אליו לנירנברג, וסיפק את כל צרכיהם מאז ועד שכל ילדיה נישאו והסתדרו כלכלית.

שלושה חודשים לאחר פטירת הגיס ר' רפאל, בכ"ז שבט תרע"ז נפטר בכפר פּיּשאַך הגיס יעקב מיכאל הירשמן, בעלה של האחות אידה, ממגיפה מידבקת שהשתוללה באירופה באותם ימים. הוא היה בן חמישים ושלוש בפטירתו. פטירת הגיס הירשמן הוסיפה לר' בנימין את הדאגה לצרכי אחותו בפּיּשאַך וששת ילדיהם.

חתונת משפחת ג'ייקובס, ל"ג בעומר תרפ"ד.

בשורה העליונה, משמאל לימין: הר"ר בנימין וואלף, הכלה אסתר ג'ייקובס, בעלה החתן אשר (זליגמן) ג'ייקובס, ואם הכלה ינטל (אידה) הירשמן, אחותו של הר"ר בנימין.
בשורה התחתונה, משמאל לימין: הרב אברהם מיכלסקי, אשתו מרת בלה (הירשמן), הבת סימה רוזנטל (הירשמן), בעלה הרמן רוזנטל, ומשה (מקס) הירשמן

כשנתיים וחצי לאחר מכן, ב"ז תמוז תרע"ט, נפטר הגיס יהודה (ליאופולד) אופנהיימר, בעלה של האחות בטי, כשגם הוא מותיר אחריו אלמנה ושני ילדים.

תוך פחות משלוש שנים שלושה מאחיותיו נעשו אלמנות, ואף אחת מהן לא חזרה ונישאה. כל העול הכלכלי והחינוכי של בני ביתן נפל על כתפיו של הר"ר בנימין. הוא דאג שאחייניותיו ימצאו חתנים מתאימים ויראי שמים, ושילם את כל הוצאות החתונות שלהן, כולל הענקת נדוניה מכובדת.

כך, לדוגמה, לבלה הירשמן, בתם השנייה של יעקב מיכאל ואידה, כאשר נישאה בשנת תרע"ח לבעלה הרב אברהם מיכלסקי, כשנה לאחת פטירת אביה, העניק לה הדוד הר"ר בנימין סכום של ארבעים אלף פרנקים שוויצרים כנדוניה. הרב מיכלסקי שימש לאחר

כרטיס הביקור של מקס הירשמן,
סוכן המכירות של הר"ר בנימין וואלף בסקנדינביה

מכן כרבה של העיר קרלסרוהה שבגרמניה.

הבת השלישית במשפחת הירשמן, אסתר (אירנה), נישאה בל"ג בעומר תרפ"ד לבעלה זליגמן ג'ייקובס. גם להם נתן הדוד בנימין נדוניה נכבדה, עמה פתחו עסק מצליח של טקסטיל וריקמה.

הבן הצעיר של משפחת הירשמן, משה (מקס),

נכנס בהמשך לעסקי דודו ר' בנימין, כאיש מכירות של המפעל שבבעלותו למדינות הסקנדינביות, ובהמשך הוא פתח עסק פרטי משלו.

חסד וצדקה ביד רחבה

כנוסף להיותו כאב חורג לאחייניו ואחייניותיו, הר"ר בנימין דאג גם לדודים ודודות שלו במידת הצורך. הוא הכניס אותם למושבי זקנים יהודיים ושילם בעדם. הוא שילב בעזרה שלו את כל התחומים של טיפול רפואי וסיוע נפשי.

הר"ר בנימין וואלף היה תורם לצדקה ביד רחבה, והיה ידוע כאדם שלא משיב פניו של אדם ריקם. אחת מ"לקוחותיו" הרבים לעניני צדקה בנירנברג הייתה קרובת משפחה בשם גב' סילבר. כל אימת שהיא הייתה באה לביתו או למשרדו הוא היה שואל אותה, גב' סילבר, כמה את צריכה היום? ותמיד היה נתן לה את הסכום שביקשה או יותר מכך, ובסבר פנים יפות.

הוא גם היה תומך ביד רחבה לענייניו של הרב ד"ר פנחס וולף רבה של קלן וחבל הריין (לא הייתה ביניהם קרבת משפחה), עבור פרסומים שהוציא לאור בשטח הכשרות, ועבור תרגום מעודכן של פירוש בגרמנית על החומש, הידוע כ"דקדוקים". גם בנושא זה הוא פעל בהצנע לכת, ואיש מלבד בני משפחתו הקרובים לא ידע על מעורבותו בכך.

חינוך לתורה וליראת שמים

שתי בנות ובן נולדו להר"ר בנימין ובריינדל וואלף. בכ"ד שבט תרס"ו נולדה הבת הגדולה רחל; ארבע עשרה וחצי שנים לאחר מכן, בכ"א במנחם-אב תר"פ, נולד להם בן ונקרא שמו בישראל אפרים. התינוק נקרא על שם אבי אביו, סבו הר"ר אפרים וואלף, שכמסופר לעיל היה יהודי חשוב, שנודע כירא שמים ורודף צדקה וחסד.

הילד אפרים וולף יחד עם אחותו הגדולה רחל והאחות הצעירה מירל, אמצע שנות העשרים, נירנברג

שנה לאחר מכן בשנת תרפ"א נולדה בת נוספת במשפחה, מירל (מרים), שנקראה על שם אם אביה.

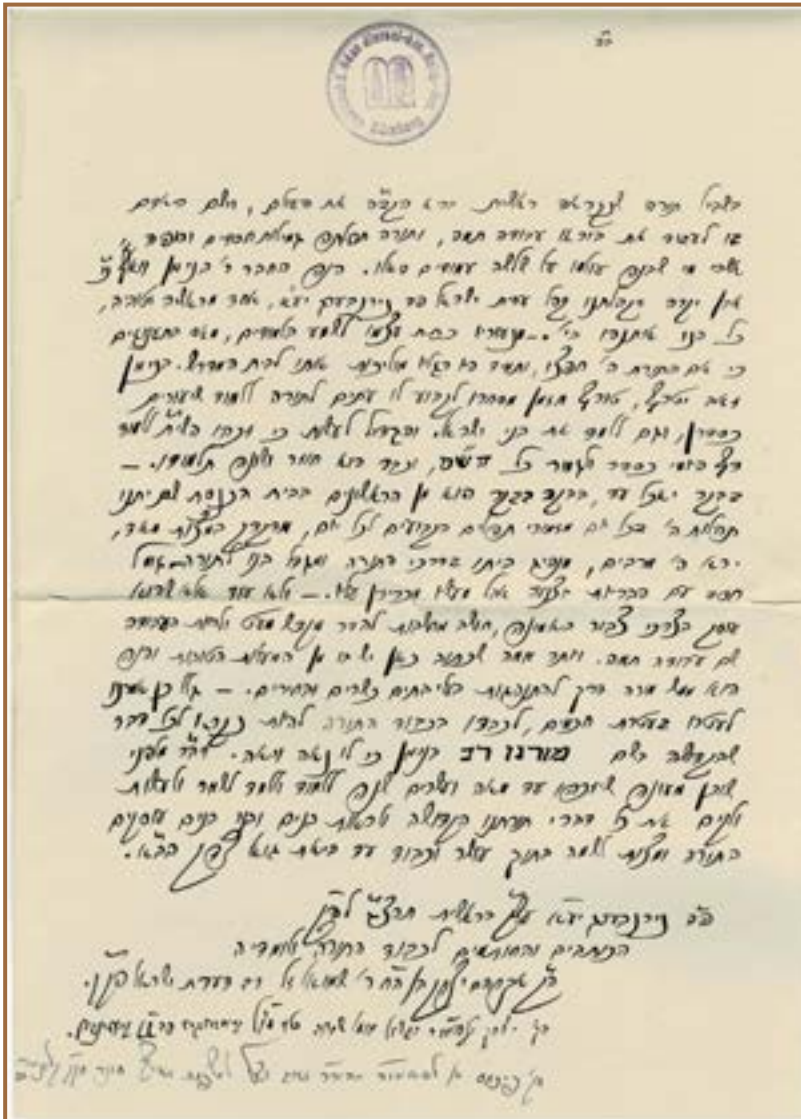
הר"ר בנימין נמנה עם שומרי התורה המעטים באותם ימים בנירנברג עירו, עיר שרוח ההשכלה היכתה בה. כיון שכך, היה בנו הילד אפרים מהילדים היהודיים המעטים בעיר שזכו לחינוך חרדי על יסודי התורה והמצוות. עוד בהיותו ילד בן חמש שנים, היה נוסע לבדו יום יום בתחבורה הציבורית מרחק שעה ארוכה לעיר סמוכה, בה היה מוסד חינוך חרדי מתאים לגילו.

בבית זה של תורה, יראת-שמים יחד עם חסד וצדקה, גדל והתחנך הילד אפרים וואלף.

מורנו רב בנימין

עדות מכלי ראשון על אישיותו התורנית ויראת השמים של הר"ר בנימין, יחד עם היותו משלב בין הצלחה בעסקים ולימוד תורה, אנו מקבלים מהתיעוד ההיסטורי הבא.

בערב שבת בראשית תרצ"ג הוענקה להר"ר בנימין תעודה מיוחדת מטעם קהילת "עדת ישראל" בנירנברג, בה הוא מתעטר בתואר "מורנו רב". הנימוקים להענקת תואר זה מפורטים בתעודה:

הנה החבר ר' בנימין וואלף נ"י, אבן יקרה דקהילתנו קהל עדת ישראל
 נירנבערג יע"א, אחד מראשיה וטוביה, כל הנו איתנהו ב'. מעעוריו כיתת עצמו
 לשמע בלימודים, מאס בתענוגים כי אם בתורת ה' חפצו, ותמיד היו רגליו
 מוליכות אותו לבית המדרש.

בנימין זאב יטרף, טורף מזמן מסחרו לקבוע לו עתים לתורה ללמוד שיעורים
 כסדרן, וגם ללמד את בני ישראל, והגדיל לעשות כי זכהו השי"ת ללמוד דף
 היומי כסדר ולגמור כל הש"ס, וכבר הוא חוזר ושונה תלמודו.

בית הכנסת "עדת ישראל" בנירנברג

הרב אברהם יצחק קליין, רבה של נירנברג, החתום הראשון על תעודת "מורנו" להר"ר בנימין וואלף

בבוקר יאכל עד, בבוקר בבוקר הוא מן הראשונים בבית הכנסת, שם יתנו תהלות ה' בכל יום מזמורי תהלים הקבועים לכל יום, מדקדק במצוות מאוד, ירא ה' מרבים, מנהיג ביתו בדרכי התורה ומגדל בנו לתורה, גומל חסד עם הבריות בצנעה אבל מעשו מכריזין עליו.

ולא עוד אלא שהוא עוסק בצרכי צבור באמונה, חושב מחשבות להדר מקדש מעט ולהיות העבודה שם עבודה תמה, ויותר ממה שכתוב כאן יש בו מן המעלות הטובות, והנה הוא ממש מורה דרך להתנהגות בעלי בתים כשרים ובחירים.

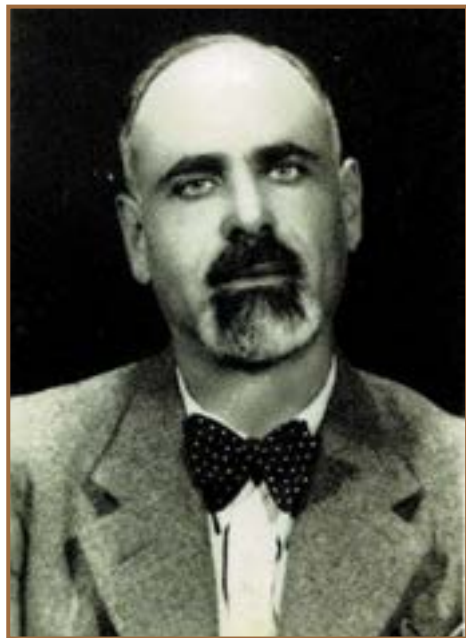
[ב]גלל כן אמרנו לעטרו בעטרת חכמים, לכבדו בכבוד התורה להיות נקרא לכל דבר שבקדושה בשם מורנו רב בנימין כי לו נאה ויאה...

על תעודה זו חתומים שלושה מרבני גרמניה: החתום הראשון הוא הרב אברהם יצחק קליין, רב הקהילה האורתודוקסית בנירנברג, אשר היה לימים חבר מועצת גדולי התורה בארץ הקודש;

החתום השני הוא הרב יצחק זעקל הלוי במברגר, רב הקהילה היהודית בבאד-קיסינגן, ונכדו של הרב יצחק דוב במברגר, רבה של ווירצבורג; הרב השלישי שבא על החתום הוא הרב ד"ר פנחס וולף, שבאותה עת היה כאמור רבם של קלן וחבל הריין. לאחר עלותו לארץ שימש כרב קהילת "מקור חיים" בפתח תקווה, וחיבר שורה של ספרים תורניים.

גולה למקום תורה

עודנו צעיר בשנים, ניכרו באפרים וואלף כישרונות מבורכים. שקדן ומתמיד היה הילד, ועם זאת חרוץ פעיל ונמרץ עם מידה רבה של בגרות ואחריות, מעבר למתבקש על-פי גילו.

הד"ר ר' אליעזר קופמן

סידור ספירת העומר שחולק כ"תשורה"
בחתונת האחות רחל קופמן

בחודש סיון תרפ"ח נישאה אחותו הגדולה רחל לבעלה הר' אליעזר קופמן, תושב העיר מנהיים, אשר היה ד"ר לכלכלה והשתייך לחוגי הפועל המזרחי, והם קבעו את ביתם במנהיים.

בהיותו כבן עשר שנים כבר יצא אפרים הצעיר את ביתו בנירנברג ועבר אל בית אחותו רחל במנהיים, זאת מאחר שבאותה עיר שכן מוסד חינוך תורני שהוריו ראו אותו כהולם את הכישרונות והיכולות של בנם.

עוד בטרם היה לבר מצווה, בהיותו כבן שנים עשרה, שלחו אותו הוריו מהבית בנירנברג כדי ללמוד בישיבה ששכנה באותם ימים בעיר היידא הסמוכה לאנטוורפן. שם, בהיידא, חגג את בר המצווה שלו, בודד ורחוק ממשפחתו.

בהיידא פגש הנער הצעיר לראשונה בשד"ר המפורסם החסיד הדגול רבי יצחק הורביץ 'המתמיד' הי"ד, שהגיע להיידא למסור שיעורי חסידות. דמותו, אורחותיו ושיחו של רבי יצחק עשו עליו רושם עז, ושנים רבות אחר כך היה מספר עליו ועל סיפוריו ופתגמיו.

בישיבה בהיידא הוא למד מספר שנים, ושם גם התוודע לראשונה מקרוב למי שיהיו לתלמידי חכמים חב"דיים נודעים, בהם הרה"ח הרב אהרן מרדכי זילברשטרום ז"ל, לימים איש חינוך נודע בירושלים, והגאון החסיד הרב דוד משה ליברמן ז"ל, לימים מרבני בלגיה, ועוד אישים שבעתיד תפסו מקום נכבד בחב"ד.

לימים סיפר הרב זילברשטרום על דמותו של הבחור אפרים שהכיר בישיבה, שעשה עליו רושם כביר¹:

”בהיותי בישיבה בהיידה שמתתי לב לבחור אחד שהיה בין הצעירים בישיבה, שבלט בעדינותו ובאצילותו. הוא תפס מיד את עין כל רואהו. קומה תמירה ואצילית, שקט ואהוב על כולם. על אף גילו הצעיר, כבן שש עשרה שנים בלבד, הוא היה מכובד בפי כל בני הישיבה, וגם ראשי הישיבה כיבדו אותו.

בחג הסוכות שמתתי לב בישיבה שיש לחסידי חב”ד נענועי לולב אחרים, ראיתי זאת אצל המזכיר של הישיבה שגם הוא היה חסיד חב”ד בשם צעקאוואול. כשהתעניינתי נאמר לי שלאנשי חב”ד יש סידור תפילה משלהם, חסידות וכו’. כך נודע לי אז לראשונה על קיומה של חסידות חב”ד.”

דבקות בתורת חב”ד במעוז הליטאי

המשפיע הרב שמואל לויטין

ההשפעה החסידית שהבחור אפרים ספג בהיידה, לצד ההיכרות הקודמת של משפחתו עם רבותינו נשיאינו, עוררה בו רצון ללמוד בישיבת ”תומכי תמימים” החב”דית שבאותם ימים היה מרכזה בפולין. ואולם, חזקה עליו פקודת אביו שלא לבצע כל-כך מהר את המעבר החד מהחינוך בו הורגל עד עתה אל ישיבה חסידית. לכן, עם הגיעו לגיל המתאים, נסע לליטא, ללמוד בישיבת טעלז הגדולה. כאן, בטעלז, נימנה על התלמידים המוכשרים והמצוינים ועשה לילות כימים בתלמוד תורה בשקידה.

אך גם במעוז הליטאי לא פסק מדבקותו ועיסוקו בתורת חב”ד. הפעם היה זה בסיוע הרב החסיד המפורסם ר’ שמואל לויטין ע”ה שכיהן באותם ימים כרבה של ראקשיק שבליטא ועסק בהפצת אור החסידות בין בני ישיבות, ובמסגרת זו השמיע שיעורי חסידות תמידין כסדרן.

מטבע הדברים, הבחור אפרים וואלף נימנה על שומעי לקחו, יחד עם קבוצה נוספת של בני ישיבות שהיו קשורים בצורה זו או אחרת לחסידות. בין אלה היה הגה”ח הרב חיים גוטניק ע”ה, לימים רב ומרביץ תורה נודע באוסטרליה, שאף הוא בא ממשפחה חב”דית חשובה ולמד אותה עת בטעלז, והשניים הפכו לידידים נאמנים.

1. ”איש החינוך” לרב אהרן מרדכי זילברשטרום עמוד 37.

מנירנברג להולנד

מצעד ראוה נאצי בנירנברג, אמצע שנות השלושים

במקביל, חיי היהודים בנירנברג וחיי משפחת וואלף הלכו ונעשו קשים יותר ויותר. תושבי נירנברג ידועים היו בעמדתם העוינת ליהודים. עוד בשנת 1893 נוסד בעיר הארגון האנטישמי של נירנברג והסביבה והופיעו בה עיתונים

אנטישמיים כמו ה"דער שטירמר" הידוע לשימצה, שעורכו היה יוליוס שטרייכר ימ"ש, שהסית את תושבי גרמניה כולה נגד היהודים. ב-1922 ייסד שטרייכר בנירנברג סניף של המפלגה הנאצית והפך את נירנברג למרכז אידיאולוגי של הנאציזם.

עם עליית הנאצים לשלטון בחודש מרץ 1933 ישבו בנירנברג כשבועת אלפים וחמש מאות יהודים, שהיוו כשני אחוז מאוכלוסיית העיר.

פעולות החרם הכלכלי נגד יהודי נירנברג החלו באחד באפריל 1933, משמרות ה-ס"א ותנועת הנוער הנאצית, ה"היטלר יוגנד", עמדו בפתחי חנויות היהודים ואסרו את אלה שקנו בהן בטענה שהם "אויבי המדינה". המצב הורע, כאשר יוליוס שטרייכר התמנה ל"גאו-לייטער" (ראש אזור מטעם המפלגה הנאצית) של פרנקוניה, ויהודים רבים נשלחו למחנה הריכוז דכאו.

בעשרים ביולי 1933 נכנסו הנאצים לבתיהם של כארבע מאות יהודים בנירנברג, רובם סוחרים ובעלי מקצועות חופשיים, והחרימו שטרות כסף ופנקסי חסכונות. באותו יום נעצרו ברחובות, בחנויות ובבתי כנסת שבעיר כשלוש מאות יהודים, רובם חברי תנועת "בני ברית".

באותם ימים הבין הר"ר בנימין וואלף כי אין עוד עתיד לקהילה היהודית בארץ שבה שנאת ישראל הפכה למטבע מהלכת, ודיבורים על 'פתרון סופי לבעיית היהודים' מתקבלים ללא התנגדות ומחאה.

ר' בנימין החליט לעזוב את נירנברג עירו ואת גרמניה. המצב הלך והחמיר והוא אף נאלץ להותיר מאחוריו בנירנברג עירו חלק חשוב מנכסיו הרבים, אם כי חלק מסוים הצליח למכור ולצבור סכום כסף נכבד, ובשנת 1935 המשפחה עברה להולנד והתיישבה בשווינגן, פרבר של האג.

מי שסייע להם לצאת את גרמניה היו אחייניו זליגמן ואסתר (אירנה) ג'ייקובס, אשר התגוררו באותן שנים בקלן, לא הרחק מגבול גרמניה-בלגיה. זליגמן ואשתו היו פעילים בהברחת יהודים מגרמניה לבלגיה.

בנקודה מסויימת בגבול שבין גרמניה ובלגיה היה בית קפה ומסעדה קטנה שנקראה "בופאלו ביל". המקום הזה פנה בחזיתו לעבר גרמניה, ואילו החצר האחורית שלו הייתה שייכת לבלגיה. הכביש הראשי היה עובר מלפנים מהצד הגרמני, ולצד האחורי היה כביש יציאה קטן לצד בלגיה. כדי להיכנס לבית הקפה היו צריכים לעבור ביקורת של משמר הגבולות הגרמני, אבל באם היו אומרים לשומרים שפניהם לעבר ברואן, שגם היא הייתה שייכת לגרמניה אך מהצד השני של "בופאלו ביל", הם לא היו מבקשים דרכונים או אישורי יציאה.

כל פעם שזליגמן ואשתו היו מבריחים מישהו מעבר לגבול, הם היו מביאים את האיש ברכב לקידמת בית הקפה, ומארגנים רכב שיקח את האיש מכביש היציאה האחורי לבלגיה, ואז הם היו חוזרים בעצמם לקלן דרך ברואן. יהודים רבים שלא היו להם שום מסמכים ניצלו בדרך זו.

לקראת יציאתם הסופית את גרמניה, יצאה משפחת ג'ייקובס עם הדוד הר' בנימין ואשתו והבריהו עמם יחד את הגבול. לאחר שהם עברו בשלום, אמרה להם הדודה בריינדל, "עכשיו שילמתם את כל ה'חוב' שלכם אלינו. אתם כבר לא חייבים לנו דבר יותר..."

בשנים 1933-1939 עזבו את נירנברג כחמשת אלפים ושש מאות יהודים, מהם עלו כמאתיים לארץ הקודש.

פטירת האם מרת בריינדל ע"ה

ביקש הר"ר בנימין וואלף לישב בשלוחה ולא עלתה בידו. בל' מנחם אב תרצ"ז נפטרה עליו בפתאומיות משטף דם רעייתו מרת בריינדל, והיא בת חמישים ושש שנים בלבד, כשהיא מותירה אחריה את בעלה ושני ילדים לא נשואים.

יום פטירתה היה בשבת קודש, וכיוון שלמחרת היה יום ראשון שהוא יום חופש, הלווייתה נערכה רק ביום שני ב' אלול, ומנוחתה כבוד בבית החיים היהודי "וואסענאר" דק"ק האג.

בנם היחיד אפרים היה באותה עת בלימודיו בישיבה בטעלז. כאשר הוא קיבל את הידיעה המצערת על פטירתה, הוא מיהר להגיע לביתם בהולנד, אך הוא לא הספיק להשתתף בלוויית אמו.

על מצבתה של מרת בריינדל נחקק:

אשת חיל משובחת מנעוריה עד יום גויעתה, כל חייה הקדישה לבעלה ול[?],

בכל עת כפה פרשה לעני ופזרה נתנה לאביונים, דרשה טוב לכולם,

תורת חסד היתה על לשונה תמיד, לעצמה לא בקשה דבר, חכמה ועונה לבושה...

הרב בנימין וולף ז"ל, השליח ורבה של הנובר, הקרוי על שם הר"ר בנימין וואלף, יחד עם ילדיו שיחיו, נושאים תפילה על קברה של מרת בריינדל וואלף בהאג

היכרות ראשונה עם הרבי הרי"צ

לקראת חודש תשרי תרצ"ט נסע הבחור אפרים, בהשפעת הרב שמואל לויטין, לעשות את חודש החגים במחיצת כ"ק אדמו"ר הרי"צ באוטבוצק שבפולין. הרבי הרי"צ בירר אודותיו אצל מזכירו הרב יחזקאל פייגין, האם הבחור שהגיע הוא קרוב משפחתו של הר"ר אליקים וואלף מווירצבורג. בעקבות הידידות האמורה, אישר הרבי הרי"צ את כניסתו כתלמיד ב"תומכי תמימים", ומאז קירבו אליו. כעת התוודע לראשונה לכ"ק אדמו"ר הרי"צ ועשה צעד נוסף, עמוק ופנימי, אל תוך עולמה של חסידות חב"ד.

מבחינה רוחנית, היתה זו חוויה עשירה ומרוממת. כצפוי, היא הגבירה את שאיפתו להפוך לתלמיד מן המניין ב"תומכי תמימים" של פולין ולהישאר במחיצת הרבי. הוא אכן גמר אומר לא לשוב לטעלז והאריך את שהותו במחיצת הרבי מעבר לחודש תשרי, עד ימי כסלו.

מי ניקה את אולם הישיבה?

בין תלמידי התמימים באוטבוצק באותם ימים שהיו לו לידידים קרובים היו הרה"ח הרב נתן נטע ברכהן, השד"ר הרה"ח הרב יוסף הלוי וויינברג והרה"ח הרב בערל ליווי. לימים הם העידו על העובדה המפליאה הבאה:

תלמידים לומדים ומשוחחים מחוץ לבניין
ישיבת "תומכי תמימים" באוטבוצק

מצבה הכספי של הישיבה היה דחוק מאוד, ובוודאי שלא היה תקציב לניקיון הישיבה, ומצב הניקיון היה ירוד. לבחור אפרים וואלף, שהגיע ממשפחה "יקית" ומסודרת, הפריע הדבר מאוד. באישון לילה, כאשר כל חבריו נמו את שנתם, הוא היה מנקה את אולם הלימודים.

כעבור פעמים אחדות הבחינו הבחורים שאין זה מקרה שה'זאל' נקי בבוקרו של יום, והחליטו לגלות מי מנקה את הישיבה. וכך באחת הלילות נודע הדבר, שאפרים וואלף, בן

הגביר בעל האמצעים - הוא זה שמנקה את הישיבה באין יודעים...

להתפלל בקול - ושאחרים לא ישמעו

בחודש כסלו זכה הבחור אפרים וואלף להיכנס ל'יחידות' בהיכל קודשו של כ"ק אדמו"ר הריי"צ. באותה עת, בעת התפילות באולם הישיבה יחד עם חבריו תלמידי ה"תמימים", היה קולו של אפרים וואלף נשמע מעל קולות חבריו.

בהיותו ב'יחידות' אמר לו הרבי: "צריך להתפלל בקול רם, מתוך הסידור - אבל באופן שאחרים לא ישמעו!"²...

במהלך ה'יחידות' הוא הביע בפני הרבי את רצונו של אביו, הר"ר בנימין, שבשלב זה יעשה את דרכו לארץ ישראל. זאת, ככל הנראה, לאחר שאביו החליט לעשות כן בעצמו, אם מפני שחש כי עוד מעט קט ואדמת אירופה תתחיל לבעור, ואם מסיבות אחרות, והרבי העניק לו את ברכת הדרך לתכנית זו.

מאוטבוצק לריגה

לאחר האישור מהרבי לעשות את דרכו לארץ ישראל, הוא החל בביצוע התוכנית מן הכוח אל הפועל. מאוטבוצק נסע לוויילנה, שם התעכב זמן מה לצורך סידור המסמכים

2. כך סיפר השד"ר הרה"ח ר' יוסף הלוי וויינברג, שהיה כמתואר בפנים מתלמידי "תומכי תמימים" באוטבוצק בתקופה ההיא, כאשר היה נואם הכבוד ב'דינר' למוסדות חינוך חב"ד באה"ק שנערך בט"ו באלול תשמ"ח, יובל התשעים לייסוד "תומכי תמימים".

הדרושים ליציאה מאירופה והכניסה לארץ. אביו שעדיין שהה בהולנד שלח לו את הכסף ואת המסמכים הדרושים לשם כך, והתחנה הבאה בדרכו של הבחור אפרים היתה ריגה שבלטביה.

בריגה היה זמן מה תלמיד מן המניין בישיבת "תומכי תמימים" המקומית ובה עשה את חג הפסח של אותה שנה, תרצ"ט. את ימיו הקדיש להתעלות בתורה ובחסידות, ואת הלילות להתוועדויות חסידיות שנפשו ערגה להם.

מספר ידידו הרה"ח הרב נתן נטע ברכהן, איש ריגה: כשהבחור אפרים וואלף הגיע לישיבה בריגה, היו לו חמש-עשרה חליפות איכותיות, כיאה לבנו של יהודי נכבד בעל אמצעים. כעבור ימים אחדים בלבד הוא חילק את כל החליפות לבחורים שנזקקו לכך, כשהוא מותיר לעצמו חליפה אחת בלבד...

בתקופת היותו בריגה הוא גם פגש את החסידים הנודעים הרב יחזקאל פייגין והרב יחזקאל הימלשטיין, המשגיח בישיבת "תומכי תמימים", שלימים סיפר עליהם רבות, וכן את העסקן החב"די הנודע הרב מרדכי דובין, שהיה ציר ב"סיים" הלטבי, ועוד מחשובי החסידים.

ועם כל אלה, עיקר ה'ריווח' שלו מאותם ימים של חורף תרצ"ט היה העובדה שבהם זכה להסתופף שוב במחיצת הרבי הריי"צ נ"ע, לאחר שהרבי הגיע לריגה לצורך שהות בבית הבראה (סנטוריום), ושהה בעיר מראשית חודש שבט ועד הימים הסמוכים לחג הפסח, כאשר לקראת החג שב הרבי לאוטבוצק.

היכרות ראשונה עם הרב חדקוב

בתקופת שהותו בריגה, פגש הבחור אפרים וואלף לראשונה ברב חיים מרדכי אייזיק חדקוב, מי שלימים יכהן כיו"ר מזכירות הרבי. על היכרות זו סיפר הרב וולף לימים, בעקבות פטירת הרב חדקוב:

"פגשתי את הרב חדקוב לראשונה בריגה. הייתי אז בחור צעיר והרב חדקוב היה מנהל מחלקת החינוך בריגה. באותן שנים ריגה עברה מהפיכה ונכנסה לשלטון דיקטטורי, ואגודת ישראל הייתה הגוף היהודי היחיד שהותר לו לקיים פעילות מפלגתית. שלושה מנציגי "אגודת ישראל" נבחרו למועצת העיר וביניהם הרב חדקוב, שנבחר לשמש כאחראי על החינוך בריגה וכך היה בעצם ל"שר החינוך" של בתי הספר היהודיים בכל לטביה.

למרות שלא היה בינינו אז קשר אישי, ראיתי ככל יהודי ריגה שהוא דאג והקפיד בתוקף על ניהול חיי יהדות בכל בתי הספר, אפילו באלו שהחלו ל"ע לרדת מדרך קיום תורה ומצוות. באותם ימים אף אחד לא ראה אותו נח, תמיד ראינו אותו עובר ומתרוצץ בעיר ממקום למקום, תמיד עסוק. בעצם ניתן לומר שעד יומו האחרון לא היה אצלו יום של מנוחה".

הרב מרדכי דובין מחלק "לחיים" בהתוועדות חסידית בריגה. מאחוריו עומד הרב חדקוב

הרבי מבקש שייכנס ליחידות

על מאורע יוצא דופן שאירע עמו בתקופת ריגה, מספר בנו הרה"ח ר' מנחם מענדל שי', מה ששמע מאביו³:

כשהרבי הריי"צ שהה בשנת תרצ"ט בריגה בבית הבראה ומצב בריאותו לא היה שפיר, היה זה בתקופת ניסן. לב' ניסן נשלחו כמה מתלמידי ישיבת "תומכי תמימים" (הישיבה הייתה אז בקצה האחר של ריגה) להשלים מניין כשהרבי יעבור לפני התיבה ביום ההילולא של אביו כ"ק אדמו"ר הרש"ב. הרבי שהיה חלש התפלל בישיבה ולאחר התפילה סיפר סיפורים אחדים אודות אביו ואמרו "לחיים" [רשימת-הדברים כתובה בליקוטי דיבורים]. באותם ימים נודע לאשתו של החסיד הרב יחזקאל הימלשטיין, שהרבי שוהה בבית הבראה סמוך והיא החליטה שהיא רוצה להפציר ברבי שיעניק לה מברכותיו. צרות ל"ע לא חסרו שם, בילדים לא חננם ה' והיא הייתה מלאת מרירות. בעלה ניסה להניאה וטען כי הרבי שוהה בסנטוריום כדי לנוח ולא כדי לשמוע צרות נוספות של יהודים, אך היא בשלה. דעתה הייתה נחושה וכיוון שהדרך הייתה קשה ביקש בעלה שאתלווה אליה. כל הדרך היא בכתה וסיפרה על צרותיה ואף כשיצאה מה"יחידות" המשיכה לבכות. אך אז נסתפקתי כבר אם הללו דמעות אושור או קודמים...

3. הדברים מופיעים ביומן "בית חיינו" שרשם בשנת תשכ"ה.

המזכיר הר' חיים ליברמן ניגש אלי אחר כך, ושאלני האם אני מעוניין להיכנס ל'יחידות'? תמהתי מאוד על שאלתו זו, אך הבנתי שזו איננה שאלת "תם" של המזכיר אלא של הרבי. התברר שהרבי שאל את מרת הימלשטיין איך היא הגיעה, כלומר איך עשתה את הדרך לכאן, והיא סיפרה שאחד הבחורים נלווה אליה. הרבי קרא למזכיר והציע לו להכניס את הבחור ל"יחידות".

כשלעצמי ידעתי שהרבי חלש וה"יחידות" למרת הימלשטיין היוותה מאמץ מספיק עבור הרבי, אף הייתי לבוש בכגדי חורף סגריריים ובמקווה לא טבלתי באותו בוקר, שכן יצאנו לדרך לפנות בוקר ועוד. ביקשתי מהמזכיר למסור לרבי שאני עדיין בדרך ושוהה במקום זמן קצר עד שאקבל "ניירות" להמשך, ובמיוחד שהייתי לפני זמן קצר אצל הרבי ב'יחידות' באוטבוצק וקיבלתי ממנו ברכת הדרך, והייתי מלא התרגשות על יחסו של הרבי אלי.

ואכן ברכת הרבי ב'יחידות' ליוותה אותי במסעי בתחילת מלחמת העולם השניה ברכבות עד אודסה ומשם באונייה לארץ הקודש.

במחיצת ר' איטשע דער מתמיד

רבי יצחק הורביץ

בזמן שהבחור אפרים וואלף היה בריגה, שהה שם גם החסיד המפורסם רבי יצחק הורביץ, שהיה נקרא "ר' איטשע דער מתמיד". הבחור אפרים חבר לו ושהה במחיצתו. הוא נהג ללוותו למקווה בימי שבת וחג, לקבל ממנו בהתוועדויות, ואף היה זוכה לשמשו ועורך עבורו קניות וכדומה.

לימים סיפר הרב וולף לבנו על המאורע הבא:

אצל הרבי הריי"צ היה מאוד קשה לשמוע את מאמרי החסידות שאמר, שכן הדיבור היה קשה עליו. פעם בעת אמירת מאמר, השתוקקתי לשמוע את הדברים יוצאים מפי הרבי, נדחפתי וככל הנראה הסתרתי לר' איטשע דער מתמיד לראות הרבי.

הרבי הריי"צ הבחין בכך, שכן הוא היה תמיד, גם בשעת אמירת המאמרים, בעיניים פקוחות. הבחנתי שהרבי מביט עלי במבט בוחן כליות ולב. שלא כמו תמיד הרגשתי הרגשה מאוד בלתי נעימה.

אחרי שסיים את אמירת המאמר התבטא הרבי הריי"צ, "ס'איז נישט סדר וואס מ'פארשטעלט ר' איטשע" ... [=אין זה סדר שמסתירים לר' איטשע]

פעם אחרת, סיפר הרב וולף, כשהלכנו למקווה בשבת, תכף כשיצאנו מחצר הבית הבחין ר' איטשע שמטפחת מונחת בכיסו. הוא חשש שנכשל בטלטול והרגיש מאוד שלא בנוח. בדיוק באותן דקות עברה שם גויה שגרה בסמוך והיא הרכינה ראש בדרך ארץ (כי הדרת פניו משכה אפילו גויים שהחזיקוהו אדם קדוש). הוא לקח את המטפחת והיא נטלה אותה להכניסה לביתו של ר' איטשע.

ר' איטשע נעמד והחל להסביר מדוע הוא נכשל בעניין זה. הוא סיפר ש"גדול" אחד הגיע לעולם האמת ובדקו אחריו בבית דין של מעלה ולא מצאו שום פגם בהתנהגותו, אך ה"בעל-דבר" סירב לאפשר לו להיכנס לגן עדן ומצא שביום שבת קודש אחד בקיץ נפתחה סולייתו של אותו "גדול" בהלכו בדרך. חולות חדרו לשם והוא טלטלם בדרכו וממילא לפני גן עדן הוא זקוק לביטוש ותיקון. "כנראה גם איתי", אמר ר' איטשע, "רוצים 'להתחשבן' כך", וצחק מלוא הפה...

לימים היה הרב וולף מספר על כמה סיפורים והוראות שהוא ראה וקיבל מר' איטשע בתקופה זו.

בין סיפורים אלו היה מספר, שבהיותו בריגה הגיע לעיר יהודי מירושלים, וכל העיר דיברה אז בהשתאות על גדלותו ועל ענוותנותו היתירה של יהודי זה, דבר שלא היו רגילים לו בעיר.

במוצאי שבת קודש, בעת התוועדות מלוח מלכה, כשעלה הנושא של יהודי זה בין הנוכחים, אמר ר' איטשע: מסופר על רבי מנחם מענדל מוויטבסק, שהיה עניו ושפל בעצמו, והסתיר זאת על ידי מידת הגאווה כביכול שהראה; ואילו היהודי הזה הוא למעשה "בעל גאווה עצמי", שרק מסתיר זאת במידת הענווה שלו כביכול...

אגרות ראשונות מהרבי הריי"צ

באותה תקופה זכה הבחור אפרים וואלף לקבל אגרות ראשונות מהרבי הריי"צ. בי"ז מנחם אב תרצ"ט כותב לו הרבי הריי"צ:

אל התלמיד הנכבד מר אפרים ש' וואלף

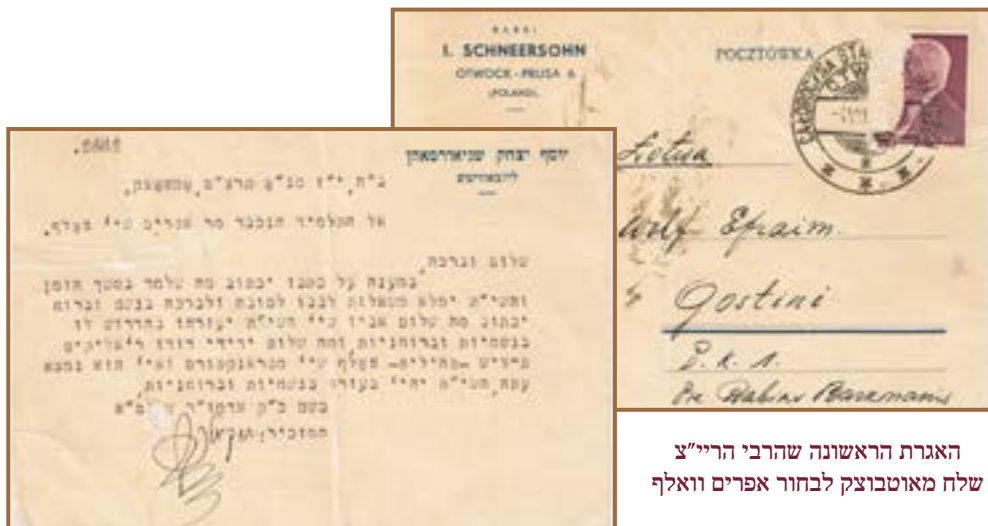
שלום וברכה!

במענה על מכתבו יכתוב מה שלמד במשך הזמן, והשי"ת ימלא משאלות לבבו לטובה ולברכה בגשם וברוח.

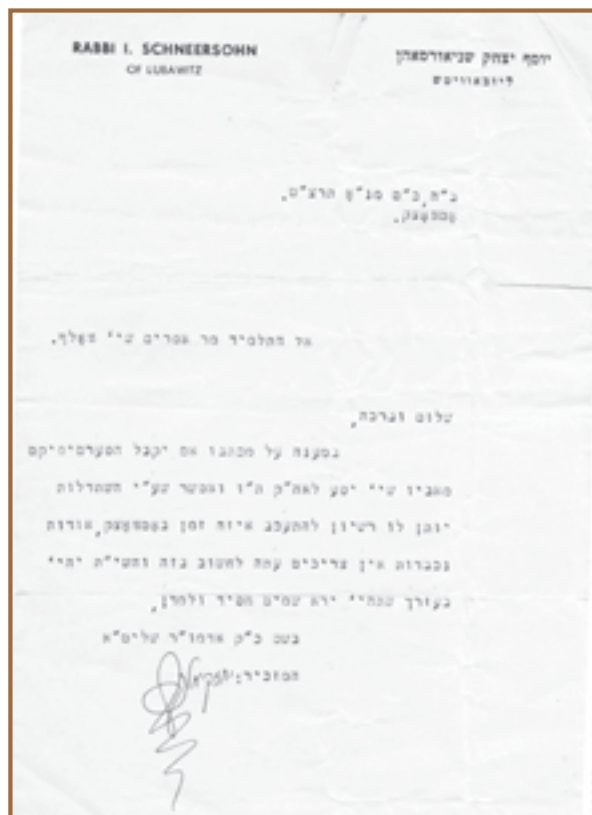
יכתוב מה שלום אביו ש', השי"ת יעזרהו בהדרוש לו בגשמיות וברוחניות, ומה שלום ידידי דודו ר' אליקים פייוויש - פיליפ - וואלף ש' מפראנקפורט וא' הוא נמצא עתה, השי"ת יה' בעזרו בגשמיות וברוחניות.

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

יחזקאל פייגין

האגרת הראשונה שהרבי הרי"צ שלח מאוטבוצק לבחור אפרים וואלף

ימים אחדים לאחר מכן, בכ"ט מנחם אב תרצ"ט, כותב לו הרבי הרי"צ עוד אודות תוכנית הנסיעה שלו לארץ הקודש:

אל התלמיד מר אפרים שי וואלף
שלום וברכה!

במענה על מכתבו אם יקבל הסערטיפיקאט מאביו שי יסע לאה"ק ת"ו, ואפשרי שעל ידי השתדלות יותן לו רישיון להתעכב איזה זמן באטוואצק.

אודות נכבדות אין צריכים עתה לחשוב בזה והשי"ת יהי בעזרך שתהי' ירא שמים חסיד ולמדן.

בשם כ"ק אדמו"ר
יחזקאל פייגין

הרב מרדכי דובין עם הרבי הריי"צ

אישור לחיים

דברי הרבי הריי"צ באגרת זו, "אם יקבל הסערטיפיקאט מאביו שי' יסע לאה"ק ת"ו" - מתייחסים לסיפור המופלא הבא שאירע אז עם הבחור אפרים וואלף: בעת לימודיו ב"תומכי תמימים", התיידד עמו אחד הבחורים, שהיה דל אמצעים, שחפץ אף הוא לעלות לארץ. כעבור תקופה הגיע עבור הבחור וולף תעודת ה'סרטיפיקט' - אישור כניסה לארץ משלטונות המנדט הבריטי - שלו, מאת הגאון הרב יוסף צבי דושינסקי, שבסמכותו הייתה הרשות מהאנגלים להגיש בקשות אלו. הבחור אפרים וואלף לא היסס ומסר לחברו את האישור המיוחל, שהיה באותם ימים בבחינת אישור לחיים, ומחירו היה לא פחות מאלפיים לירות סטרלינג. במקביל, כתב אפרים וואלף לאביו כי ה'סרטיפיקט' שקיבל אבד לו, וכי הוא צריך תעודה חדשה. רק כשהתעודה החדשה שלו הגיעה, יצא אפרים וואלף את ריגה בדרכו הארוכה לארץ... בשעותו בריגה הכיר אפרים וואלף כנזכר לעיל את העסקן הרב מרדכי דובין, והוא נעזר בו בסידור הניירות להמשך דרכו. בהגיעו לגבול התברר לו כי יש בעיות בתעודותיו, והוא נאלץ להמתין וליצור קשר טלפוני עם הרב דובין שסייע לו לחצות את הגבול. צויין כי נדודיו הרבים של הרב וולף בצעירותו באירופה, יחד עם כשרונו יוצא דופן, הקנו לו שליטה בשפות רבות - בהן גרמנית, אנגלית, פלמית, צרפתית והולנדית, לצד היידיש ולשון הקודש.

השפעת הרב משה יוסף צעקאוואל

הרב משה יוסף צעקאוואל

בשנים האחרונות התגלה, כי דמות נוספת הייתה לה באותם ימים השפעה רבה על התקרבותו של הרב אפרים וואלף לליובאוויטש ולרבי הריי"צ - הרה"ג הרב משה יוסף צעקאוואל.

הרב צעקאוואל, תלמיד חכם נכבד, היה דמות מרכזית בפעילות העזר והסיוע לפליטי המלחמה בימים של שלהי מלחמת העולם השנייה, ועמד בקשרי ידידות ופעילות עם רבותינו נשיאינו. הוא אף כיהן כמנהיג הרוחני של מחנה המעבר לפליטים "אסוויגו" בניו יורק.

בכ"א מנחם אב תש"ד, כותב כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו אל "כבוד הרב ר' משה יהודא נ"י צעקאוואל, מחנה הפליטים, אסוועגא, נ.י.⁴:

בטח קבל כת"ר המברקה של נשיאנו כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א מליובאוויטש, והעתקתה באידית מוסג"פ.

בתור יו"ר ועד הפועל של המרכז לעניני חנוך ושל מחנה ישראל הנני בזה לכפול ברכתנו, ברכת שלום עליהם וברוכים הבאים, בשם כל חברינו.

על פי פקודת נשיאנו כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א, שלחנו לכת"ר ע"ש משרד המחנה חבילה של ספרי לימוד וקריאה והירחון "הקריאה והקדושה", אשר ישמשו יסוד הגון בעד ספרי' ע"י בית הכנסת של המחנה. גודל ערכם ותועלתם של עניני דפוס אלה הן יראה כת"ר ויווכח.

כאמור במברקה של כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א לכת"ר וכן במברקה לראש המחנה, וגם במברקות שיצאו ממשרדי המרכז לעניני חנוך ומחנה ישראל, רוצים אנו לשגר ב"כ ממוסדות אלה לבקר את כת"ר ואחינו בני ישראל הפליטים, ולהודיע על אתר כיצד נוכל להושיט יד עזר וסיוע לאחב"י הפליטים במחנה בשדה החנוך והחזקת היהדות בכלל...

מספר ימים לאחר מכן, כותב הרבי הריי"צ באגרת מבדר"ח אלול תש"ד⁵, אל "כבוד ידידי הרה"ג הנכבד והנעלה הנודע לשם תהלה ותפארת בתוככי מרביצי תורה ביראת שמים, גזע היחס, ו"ח אי"א מוה"ר משה יוסף שי', ברוך בואו עם ב"ב יחיו צלחה וברוכים יהיו כל הבאים הם ובני ביתם יחיו"...

קודם לכן, כפי שהובא לעיל מעדותו של הרב אהרן מרדכי זילברשטרום, היה הרב צעקאוואל מזכיר הישיבה בהיידה בשנות ה'תר"צ, בעת שהרב וולף למד שם בבחורותו.

4. אגרת קסז. אגרות קודש כרך א עמוד שכד.

5. אגרת ב'תפד. אגרות קודש שלו כרך ח עמוד שצ.

לפנינו מכתב מחודש תמוז תש"ה, בו כותב הרב וולף לרב צעכאוואל מהנעשה עמו ועם קרובי משפחתו באותם ימים בירושלים, ובין הדברים הוא מציין את הוקרתו העמוקה לרב צעכאוואל על שהעניק לו את היסודות הראשונים להגיע אל הרבי הריי"צ:

...עוד אני באמת אסיר תודה בעד זה שכב' קירב אותי ונתן לי היסודות הראשונים לבוא לכ"ק אדמו"ר שליט"א. הגם שכב' חשב לפני 6 שנים שאולי האב איך אריבער גיכאפט די מאס [=עברתי-חרגתי מהמידה], אבל אני חושב שעכשיו אינו חושב כבר כך.

והנני ידידו באמת אוהבו בלב שלם, מחכה לראותו בקרוב אצל כ"ק אד"ש, או בביאת משיח צדקנו.

מסתבר אפוא שהדברים מתייחסים להשפעה החסידית העמוקה שהייתה לרב צעכאוואל על הרב וולף מתקופת לימודיו בהיידה וככל הנראה גם בשנים לאחר מכן.

הצלה מהמלחמה

כאשר היו בידי הבחור אפרים כל תעודות המסע הדרושות ו'סרטיפיקט' לעלייה לארץ ישראל, יצא לעיר הנמל אודסה, שם עלה על אונייה שעשתה דרכה לארץ ישראל. המסע לארץ ישראל היה ארוך וכאשר הבחור אפרים וואלף עמד בשערי הארץ, באירופה כבר השתוללה מלחמת העולם השנייה, והתברר למפרע כי הנסיעה הייתה למעשה מסע בריחה והצלה.

ואכן, רבים מבני משפחת וולף העניפה נספו בגרמניה עצמה או במדינות אחרות באירופה. גם אביו הר"ר בנימין הצליח להימלט מבעוד מועד, והוא זכה לעלות לארץ הקודש יחד עם ביתו מירל, וקבע את מושבו בירושלים ת"ו.

עם הגיעו בחסדי ה' לארץ ישראל, נכנס הבחור אפרים וולף לישיבת "תורת אמת" החב"דית בירושלים, שם חזר לשקוד על התורה והעבודה.

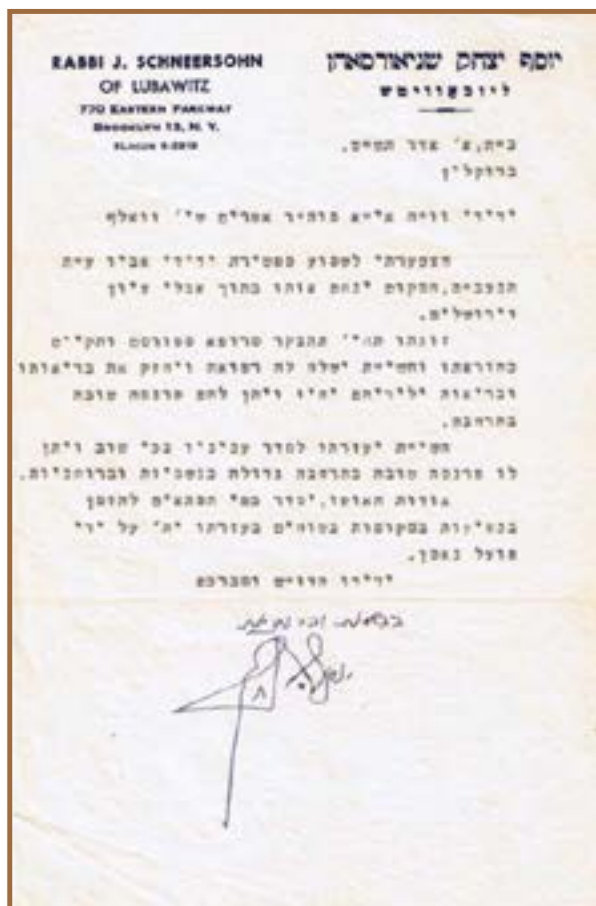
בראש חודש שבט תש"א בא הבחור אפרים בקשרי השידוכין עם תבדל"ח מרת פעסיא, בתו של החסיד המפורסם הרב אברהם פאריז ע"ה. שנה לאחר מכן, בראש חודש אדר תש"ב, התקיימה חתונתם בעיה"ק ירושלים, שם הקימו את ביתם, כמסופר בהרחבה בספר "המנהל", בפרק "נטעתי ארז בארץ הקודש".

האבא הר"ר בנימין קבע את מגוריו בשכונת רחביה שבירושלים, ברחוב שלמה מולכו 4. למקורביו אמר שבהיותו בארץ הקודש אין הוא מעוניין לעסוק במסחר, והוא מבקש אך ורק לעסוק בלימוד תורה.

באותם שנים, העיד הר"ר בנימין על עצמו, הוא זכה לסיים את לימוד הש"ס כולו בפעם השביעית!

פטירת האב הר"ר בנימין וואלף

בח' לחודש טבת תש"ט נסתלק לבית עולמו אביו של ר' אפרים, הר"ר בנימין וואלף ז"ל. ר' אפרים כתב על כך לרבי הרי"צ, והרבי שיגר לו אגרת תנחומין בראש חודש אדר תש"ט:

ידידי וו"ח אי"א מוה"ר אפרים שי' וואלף שלום וברכה!

הצטערתי לשמוע מפטירת ידידי אביו ע"ה תנצב"ה, המקום נחם אותו בתוך אבלי ציון וירושלים.

זוגתו תח' תבקר מרופא מפורסם ותקיים כהוראתו והשי"ת ישלח לה רפואה ויחזק את בריאותו ובריאות ילידיהם יחיו וייתן להם פרנסה טובה בהרחבה.

השי"ת יעזרהו לסדר ענייניו בכי טוב וייתן לו פרנסה טובה בהרחבה גדולה בגשמיות וברוחניות.

אודות האוטו, יסדר כפי המתאים להזמן בנסיעות במקומות בטוחים בעזרתו ית' על ידי פועל נאמן.

ידידו הדו"ש ומברכם

בגשמיות וברוחניות

[חי"ק]

עם פטירתו נטמן האב הר"ר בנימין על תנאי במתחם בית הרפואה "שערי צדק" הישן ברחוב יפו, זאת עקב העובדה שלא ניתן היה לקבורו בקבר שקנה לעצמו בהר הזיתים, שהיה בין השטחים שנכבשו במלחמת השחרור על ידי הירדנים.

"נפטר בשם טוב". המצבה על קברו של הר"ר בנימין וואלף בהר הזיתים

לאחר שחרור מזרח העיר ירושלים במלחמת ששת הימים, ביקש בנו ר' אפרים להעביר את קבר אביו להר הזיתים. הוא שאל את הרבי נשיא דורנו בעניין, והרבי הורה לו לשאול רבנים ויעשה כהוראתם.

הוא התייעץ אפוא עם הגאון הרב ישראל גרוסמן, שהיה באותם ימים ראש ישיבת "תומכי תמימים" בכפר חב"ד, וכן עם הרב יצחק יעקב ווייס גאב"ד "העדה החרדית". לאחר הסכמתם הוא העביר בשנת תשל"ה את קבר אביו לבית העלמין בהר הזיתים, ב"חלקת הנביאים", ושם מנוחתו כבוד.

על מצבת קברו של הר"ר בנימין נחרטו לבקשתו מילים בודדות: "נפטר בשם טוב".

בשלהי שנת תש"ט התמנה בנו

של הר"ר בנימין ז"ל, הרה"ח ר' אפרים, למנהל ישיבת "תומכי תמימים" בלוד, שהוקמה אך זמן לא רב קודם לכן. מאז קיץ תש"ט ועד לפטירתו בכ"ו שבט תשס"ג, למעלה מיובל שנים, שימש הרב אפרים וולף כמנהל ישיבת "תומכי תמימים" המרכזית בארץ הקודש ומוסדותיה במסירה ונתינה שאין לה קץ.

במהלך השנים היה הרב וולף גם למנהל אגודת חסידי חב"ד בארץ הקודש, מנהל ה"מרכז לעניני חינוך", "מחנה ישראל" והוצאת הספרים קה"ת בארץ, והיה האיש שזכה לאמונו המלא והמוחלט של כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו ולמעשה לבא-כוחו בארצנו הקדושה במשך עשרות שנים.

שליחות מחיל אל חיל

זכה הר"ר בנימין וואלף ע"ה, אשר לימים ארבעה נינים שלו הנקראים על שמו, זכו לצאת בשליחות כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו זי"ע למקומות שונים ברחבי תבל, ומקרבים את בני ישראל לאבינו שבשמים, ומכינים את העולם לתקן עולם במלכות שד-י.

אלו הם הרב בנימין וולף ז"ל, בן יבדל"ח נכדו הרב מנחם מענדל, אשר שימש כשליח וכרבה של הנובר שבגרמניה - המדינה בה הסבא-רבא שלו נולד ופעל - במשך חמש

השליח הרב בנימין וולף ז"ל
מקבל "כוס של ברכה" מהרבי,
מוצאי שמחת תורה תש"נ

השליח הרב בנימין וולף ז"ל ותבדל"ח רעייתו השליחה הרבנית שטערנא שרה וילדיהם שיחיו, בפעילות "מבצע חנוכה" בחזית בית האופרה של הנובר - חנוכה ה'תש"פ

חנוכת בית חב"ד "בית בנימין" בהנובר לזכרו של הרב בנימין וולף ז"ל ביום היארצייט הראשון, ראש חודש אייר תשפ"א

בנו הגדול של הרב וולף ז"ל, יבדל"ח הת' לוי יצחק שי', קובע את המזוזה בפתח "בית בנימין" בחנוכת הבית

שלוחים מרחבי גרמניה ובני משפחה מרחבי העולם, בחזית "בית בנימין"

"בית בנימין" מראה כללי

מראה כללי של "בית בנימין" בלילה

השליחה הרבנית שטערנא שרה וולף נושאת דברים בפני קהל המשתתפים באירוע לרגל יום היארצייט השלישי לפטירת הרב וולף, ראש חודש אייר תשפ"ג

עריכת "הבדלה" במוצאי יום הכיפורים ב"בית בנימין"

השליח להנובר ורב העיר הרב לוי גוטליב, חתנו של הרב וולף, קורא בתורה בבית הכנסת שב"בית בנימין"

אולם בית הכנסת ערוך לקראת סדר הפסח

פעילות חינוכית עם ילדי שלוחים מגרמניה בחזית "בית בנימין"

עריכת חופה לזוג יהודי מהנובר בחזית "בית בנימין"

המצבה על קברו של השליח הרב בנימין וולף ז"ל בבית החיים בהנובר

חלק מהקהל בעלייה על קברו של הרב וולף ביום היארצייט השלישי, ראש-חודש אייר ה'תשפ"ג

עשרה שנה, מחודש אייר תשס"ה ועד לפטירתו בראש חודש אייר תש"פ, ונטמן למנוחת עולמים בעיר שליחותו בהנובר. גם לאחר פטירתו שליחותו בהנובר ממשיכה מחיל אל חיל על ידי רעייתו תבדל"ח השליחה מרת שטערנא שרה ובני משפחתם שיחיו, בבית חב"ד "בית בנימין" שהוקם לזכרו, כאשר חתנו הגדול, הרה"ח הרב לוי יצחק שי' גוטליב, ממלא את מקומו כרב העיר וכשליח הרבי להנובר;

הרב בנימין וולף, בן נכדו הרב אליקים, השליח הראשי בהלסינקי בירת פינלנד; הרב בנימין וולף, בן נכדו הרב שלום דובער ע"ה, השליח הראשי בסבסטופול שבחצי האי קרים; והרב בנימין וולף, בן נכדו הרב נתן, מהשלוחים באודסה שבאוקראינה. דור ישרים יבורך, הפועלים במסירה ונתינה בשליחות כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו לתקן עולם במלכות שד-י, עד ביאת המשיח, תיכף ומיד ממש.

לזכות

החתן הרה"ת ר' לוי יצחק שי'
והכלה מרת חנה תחי'
לפידות

לרגל שמחת הנישואין שלהם
יום השלישי, ט' במר-חשון, ה'תשפ"ד
בהנובר, גרמניה

שיזכו לבנות בניין עדי עד, על יסודי התורה והמצווה
כפי שהם מוארים במאור שבתורה, זו תורת החסידות

ספר זה נדפס
לעילוי נשמת
הר"ר שרגא פייוול הכהן
וזוגתו מרת יוכבד ז"ל
קאגאן

אשר פעלו במסירה ונתינה עשיריות בשנים
לחיזוק והפצת היהדות והחסידות בברלין בירת גרמניה
וזכו לעידוד ולברכות רבות מכ"ק אדמו"ר זי"ע

*

נדפס על ידי בתם וחתנם
הרה"ח ר' אליעזר וזוגתו מרת מאטל שיחיו ארנאוו
להצלחה רבה ומופלגה בכל אשר יפנו
בטוב הנראה והנגלה בגשמיות וברוחניות
ולנחת רוח חסידותי מכל צאצאיהם שיחיו
מתוך שמחה וטוב לבב

ספר זה נדפס

לזכות

שלוחי ושלוחות כ"ק אדמו"ר זי"ע במדינת גרמניה

ובני משפחותיהם שיחיו,

העוסקים במסירה ובנתינה מופלאה ב"שליחות קדושה"

להפצת היהדות והפצת המעיינות חוצה עם אחינו בני ישראל שבגרמניה,

ופועלים בשליחותם מתוך אהבת החסידים ואחדות השלוחים

באופן של "איש את רעהו יעזורו ולאחיו יאמר חזק"

יהי רצון שיזכו להצלחה מופלגה בשליחותם,

באופן שלמעלה מדרך הטבע, מתוך הרחבה ונחת,

ולראות רוב נחת חסידותי מכל צאצאיהם שיחיו,

ומתוך שמחה וטוב לבב,

ולהשלים השליחות בקרוב ממש "לתקן עולם במלכות שד-י"

בגאולה האמיתית והשלימה,

וכ"ק אדמו"ר זי"ע המשלח יוליכנו קוממיות לארצנו

תיכף ומיד ממש